

ילקוט שמעוני

ירמיהו

עיצוב: זהבה גרליץ

אתר דעת

תשע"א

3	פרק א
12	פרק ב
21	פרק ג

26	פרק ד
28	פרק ה
31	פרק ו
32	פרק ז
34	פרק ח
38	פרק ט
47	פרק י
52	פרק יא
54	פרק יב
56	פרק יג
59	פרק יד
60	פרק טו
63	פרק טז
66	פרק יז
71	פרק יח
73	פרק יט
73	פרק כ
75	פרק כא
77	פרק כב
79	פרק כג
84	פרק כד
84	פרק כה
85	פרק כו
86	פרק כז
87	פרק כח
88	פרק כט
90	פרק ל
95	פרק לא
101	פרק לב
105	פרק לג
106	פרק לד
108	פרק לה
108	פרק לו
110	פרק לז
111	פרק לח
113	פרק לט
114	פרק מ
115	פרק מא
116	פרק מב
117	פרק מד
118	פרק מו
119	פרק מח
119	פרק מט
121	פרק נ
122	פרק נא
124	פרק נב

פרק א

סימן רנג

דברי ירמיהו בן חלקיהו -

וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד והלא שני ספרים כתב, שנאמר: **עד הנה דברי ירמיהו**

ומה ת"ל דברי ירמיהו?

מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: **כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים.**

ואומר: **כי גדול היום ההוא מאין כמוהו.**

כיוצא בו אתה אומר: **אלה הדברים אשר דבר משה** וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד, והלא

הוא כתב כל התורה כלה, שנאמר: **ויכתוב משה את התורה הזאת.**

ומה ת"ל אלה הדברים?

שהיו דברי תוכחות. שנאמר: **וישמן ישורון ויבעט וגו':**

סימן רנד

כיוצא בו אתה אומר: **דברי עמוס אשר היה בנוקדים**, וכי לא נתנבא אלא הוא בלבד, והלא אף

חבריו נתנבאו !?

אלא שהם דברי תוכחות, שנאמר: **שמעו את הדבר הזה פרות הבשן** אלו בתי דינים שלהם.

כיוצא בו אתה אומר: **אלה דברי דוד האחרונים**, וכי לא נתנבא אלא אלו בלבד והלא כבר

נאמר: **רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני!?**

אלא מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: **ובליעל כקוץ מונד.**

כיוצא בו אתה אומר: **דברי קהלת** וכי לא נתנבא אלא אלו בלבד והלא שלשה ספרים כתב!?

אלא מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: **וזרח השמש ובא השמש, כל הנחלים הולכים אל**

הים, כנה את הרשעים בחמה ולבנה וביים שאין להם מתן שכר:

סימן רנה

שנו רבותינו:

סדרן של נביאים:

יהושע,

שופטים,

שמואל,

מלכים,

ירמיה,

יחזקאל,

ישעיה,

תרי עשר.

מכדי הושע קדים לישעיה, דכתיב: **תחלת דבר ה' בהושע**, וכי עם הושע דבר תחלה והלא ממשה ועד הושע היו כמה נביאים.

אמר רבי יוחנן:

תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, הושע, ישעיה, עמוס ומיכה, **ליקדמיה להושע ברישא?**

כיון דכתיבא נבואתיה בהדי חגי זכריה ומלאכי וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאי הו, חשיב ליה בהדייהו, ולכתביה לחודיה ולקדמיה? אידי דזוטר מירכס. מכדי ישעיהו קדים לירמיה וליחזקאל לקדמיה לישעיה ברישא?

כיון דמלכים סיפיה חרבנא, ירמיהו כוליה חרבנא, ויחזקאל רישיה חרבנא וסיפיה נחמתא, וישעיה כוליה נחמתא סמכי חרבנא לחרבנא ונחמתא לנחמתא.

סימן רנו

רבי יהושע דסיכנין פתח:

עבד משכיל ימשול בן מביש.

(א) **עבד משכיל -** זה ירמיהו.

ימשול בן מביש - אלו ישראל שביישו עצמם לע"א.

א"ר אבא בר כהנא:

ייתי ברא דמקלקלתא דתקנת עובדה ויוכח לברא דמתקנתא דקלקל עובדה, אתה מוצא כל מה שכתוב בתורה בישראל לגנאי כו' (כתוב ברמז יש אומרים:)).

ובתוך אחים יחלק נחלה - זה ירמיה, דכתיב: **ויצא ירמיהו מירושלים וגו'.**

רב אמר:

ליטול חלקו יצא.

רבי בנימין בן לוי אמר:

(ב) למישרי תמן נבואן סגיאן.

דבר ירמיהו אין כתיב כאן אלא **דברי ירמיהו -** לפיכך צריך לומר: **דברי ירמיהו.**

רבי שמואל בר נחמני פתח:

אני אמרתי לכם: **כי החרם תחרימם אם לא תורישו את יושבי הארץ** ואתם לא עשיתם כן, אלא **ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה הושע**, הרי ירמיה בא מבני בניה ועושה לכם: **דברים של שכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם.**

רבי יודן בר' סימון פתח:

נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך.

וכתיב: **ולא קם נביא עוד בישראל כמשה -** ואת אמרת כמוך?!
אלא כמוך בתוכחות.

אתה מוצא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה:

זה נתנבא ארבעים שנה,
וזה נתנבא ארבעים שנה.

זה נתנבא על יהודה וישראל,
וזה נתנבא על יהודה וישראל.

זה עמדו בני שבטו כנגדו,
וזה עמדו בני שבטו כנגדו.

זה הושלך ליאור,
וזה הושלך בבור.

זה הוצל על ידי אמה,
וזה הוצל ע"י עבד.

זה בא בדברי תוכחות,
וזה בא בדברי תוכחות.

דבר אחר:

דברי ירמיהו -

קינני דירמיהו, **איכה ישה בדד, איכה יועם.**

דבר אחר:

(ג) מיתוי דירמיהו **אשר למות למוות.**

דבר אחר:

דברי ירמיהו -

א"ל הקב"ה לירמיהו: **דברי אנא בעי גביהון.**

אני אמרתי להם: **אנכי ה' אלהיך,**

והם לא עשו כן, **אלא אומרים לעץ אני אתה.**

אני אמרתי להם: **לא יהיה לך,**

והם לא עשו כן, **אלא המשתחיים על הגגות לכל צבא השמים.**

אני אמרתי : **לא תשא**,
והם לא עשו כן, אלא **אכן לשקר ישבעו**.

אני אמרתי להם : **זכור את יום השבת**,
והם לא עשו כן, אלא **ואת קדשי בזית ואת שבתותי חללת**.

אני אמרתי להם : **כבד את אביך**,
והם לא עשו כן, אלא **אב ואם הקלו בך**.

אני אמרתי להם : **לא תרצח**,
והם לא עשו כן, אלא **הגנוב רצוח ונאוף**.

אני אמרתי להם : **לא תענה ברעך עד שקר**
והם לא עשו כן, אלא **וידרכו את לשונם קשתם שקר**.

אני אמרתי להם : **לא תחמוד**
והם לא עשו כן, אלא **וחמדו שדות וגזלו בתים**.

סימן רנז

דבר אחר :

ירמיה -

ירם יה.

עשר מסעות נסעה השכינה :

מכרוב לכרוב,

מכרוב למפתן הבית,

ממפתן הבית לכרובים,

מכרובים לשער הקדמוני,

משער הקדמוני לחצר,

ומחצר למזבח,

וממזבח לגג,

ומגג לחומה,

ומחומה לעיר,

ומעיר להר הזיתים.

מכרוב לכרוב, וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו (על הכרוב השני).

מכרוב למפתן הבית, וירם כבוד ה' מעל הכרוב על מפתן הבית.

ממפתן לכרובים, ויצא כבוד ה' [מעל מפתן הבית] והוא לא הוה צריכא למימר אלא **ויבא כבוד**

ה'?

משלו משל למה הדבר דומה?

למלך שהיה יוצא מתוך פלטין שלו והיה מנשק בכתלים ומגפף בעמודים ואמר: הוי שלום ביתי, הוי שלום פלטין דידי.
כך היתה השכינה מנשקת בכתלים ומגפפת בעמודים ואומרת: הוי שלום ביתי הוי שלום פלטין דידי.

מכרובים לשער הקדמוני, וישאו הכרובים את כנפיהם וירומו מן הארץ לעיני.

משער הקדמוני לחצר, והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'.

מן החצר למזבח, ראיתי את ה' נצב על המזבח.

מן המזבח לגג, טוב שבת על פנת גג.

מן הגג לחומה, הנה ה' נצב על חומת אנך.

מן החומה לעיר, קול ה' לעיר יקרא.

מן העיר להר הזיתים, שנאמר: ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר.

א"ר יוחנן:

שלוש שנים ומחצה עשתה השכינה שרויה בהר הזיתים ומכרזת שלש פעמים בכל יום ואומרת:
שובו בנים שובבים וארפא משובותיכם,
וכיון שלא חזרו התחילה השכינה פורחת באויר ואומרת את הפסוק הזה:
אלכה ואשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו בני בצר להם ישחרונני.

דבר אחר:

ירמיהו -

שבימיו נעשה בית המקדש אירימון.

דבר אחר:

שבימיו נתרוממה מדת הדין.

בן חלקיהו -

א"ר יודן ברבי סימון:

מאותו שבט שכתוב בו: **אני חלקך ונחלתך.**

ר' אבא בר כהנא פתח:

צהלי קולך בת גלים (כתוב ברמז תי"ו).

אמר ר' שמואל בר נחמני:

ארבעה הם שבאו ממשפחת נכריה ואלו הם:

פנחס,

ואוריה,

יחזקאל,

וירמיה.

פנחס - את מוצא בשעה שבא ליחס את ישראל, אמרו לו: את בא ליחסנו, אלעזר למי היה נשוי לא לבתו של פוטיאל, לא כך כתיב: **ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל!?** וכיון שראה הקב"ה שהם מזלזלים בו, התחיל ליחסו: **פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן - כהן בן כהן, קנאי בן קנאי.**

אוריה - היו ישראל מזלזלים אחריו ואומרים: לא גבעוני הוא, **וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריה בן שמעיהו מקרית יערים.** וכתיב: **ועריהם גבעון והכפירה וקרית יערים!?** הוצרך הכתוב ליחסו: **ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן וגו'.**

יחזקאל - היו ישראל מזלזלים אחריו ואומרים: לא מבני בניה של רחב הזונה הוא, הוצרך הכתוב ליחסו: **היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן.**

ירמיה - היו מזלזלים אחריו ואומרים: לא מבני בניה של רחב הזונה הוא וצריך הכתוב ליחסו: **דברי ירמיהו בן חלקיהו.**

סימן רנח

מן הכהנים -

אמר ר' ברכיה:

אמר ירמיה: עשוק שמי בכהנים.

בימי משה: יברכך ה',

ובימי: **ולוקח מהם קללה.**

בימי משה: **וישמרך,**

ובימי: **אשר למוות למוות.**

בימי משה: **יאר ה' פניו אליך,**

ובימי: **במחשכים הושיבני.**

בימי משה: **ויחנך,**

ובימי: **אשר לא אתן חנינה.**

בימי משה: **ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום,**

ובימי: **כי אספתי את שלומי מאת העם הזה.**

בארץ בנימין -

נתן חלקו של בנימין בארץ, מה בנימין לא נתברר יעקב אבינו שהוא מעמיד שנים עשר שבטים עד שנוולד בנימין, כך כל הנביאים שנתנבאו על ירושלים לא נתבררה נבואתם עד שעמד ירמיהו. ומה בנימין כל ימים שהיה במעי אמו לא מתה וכיון שיצא מתה, הדא הוא דכתיב: **ויהי בצאת נפשה כי מתה**, כך כל ימים שהיה ירמיהו בתוך ירושלים לא חרבה וכיון שיצא ממנה חרבה, וזה שירמיה אומר: **פתיתני ה' ואפת -** שידלתני ואישתדלית, אפקתני מן גו ביתא וחרבתיה.

סימן רנט

אשר היה דבר ה' אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה וגו' עד תוך עשתי עשרה שנה וגו' - אמר רב:

עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל.

עלה אריה - זה נבוכדנאצר, דכתיב: **עלה אריה מסבנו.**

במזל אריה - **עד גלות ירושלים בחדש החמישי.**

והחריב אריאל - **הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד.**

על מנת שיבא אריה במזל אריה ויבנה אריאל.

יבא אריה - זה הקב"ה, דכתיב ביה: **אריה שאג מי לא יירא.**

במזל אריה - **והפכתי אבלם לששון.**

ויבנה אריאל - **בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס.**

ויהי בימי יהויקים -

ויהי בימי צרה (כתוב ברמז תקצ"ו):

סימן רס

בטרם אצרך בבטן ידעתיד -

(ד) יכל בעת?

תלמוד לומר: **זה ספר תולדות אדם.**

מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון חכמי כל דור ודור ורשעי כל דור ודור. שנאמר: **זורו**

רשעים מרחם, מספר שנותם ומנין ימיהם וחשבון שנותיהם סכום פסיעותיהם.

וכן הוא אומר: **כי עתה צעדי תספור לא תשמור על חטאתי.**

ואומר: **גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם.**

ואומר: **[ותדבר גם על בית עבדך למרחוק] וזאת תורת האדם ה' אלהים.**

אבל תלמידי חכמים: **ולי מה יקרו רעיק אל מה עצמו ראשיהם אספרם מחול ירבון הקיצותי ועודי עמד.**

סימן רסא

נמצאת אומר: **אדם הראשון נולד מהול, שנאמר: ויברא אלהים את האדם בצלמו.**

אף שת נולד מהול, שנאמר: ויולד בדמותו כצלמו.

אף נח נולד מהול, שנאמר: נח איש צדיק תמים היה.

אף שם נולד מהול, שנאמר: **ומלכי צדק מלך שלם**.
אף יעקב נולד מהול, שנאמר: **ויעקב איש תם**.
אף יוסף נולד מהול, שנאמר: **אלה תולדות יעקב יוסף**.
אף איוב נולד מהול, שנאמר: **איש תם וישר**.
אף משה נולד מהול, שנאמר: **ותרא אותו כי טוב הוא**.
אף בלעם נולד מהול, שנאמר: (ה) **נאם שומע אמרי אל**.
שמואל נולד מהול, שנאמר: **והנער שמואל הולך וטוב**.
דוד נולד מהול, שנאמר: **מכתם לדוד**.
ירמיה נולד מהול, שנאמר: **בטרם אצרך בבטן ידעתיך**.
זרובבל נולד מהול, **והיה ביום ההוא אקחך זרובבל וגו'**.

ר' ברכיה בשם ר' לוי:

בטרם אצרך בבטן ידעתיך -

זה יעקב, הדא הוא דכתיב: **ויתרוצצו הבנים בקרבה** - עוברת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרכס לצאת, עוברת על בתי עבודת אלילים עשו מפרכס לצאת, הדא הוא דכתיב: **זורו רשעים מרחם** - שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו, אלא עד שהוא במעי אמו זרתיה מתוחה לקבליה. ההיא עוברת דאריחא ביומא דכפורא, אתא לקמיה דר' חנינא אמר להון: זילו לחישו לה באודנה דיומא דכפוריא הוא, לחשו לה ולא אילחש, קרי עליה: **זורו רשעים מרחם** נפק מינה שבתאי אוצר פירי. ההיא עוברת דאריחא אתו לקמיה דרבי, אמר להון: זילו לחושו לה באודנה דיומא דכפוריא הוא, לחשו להא ואילחש, קרי עליה: **בטרם אצרך בבטן ידעתיך**, נפק מינה רבי יוחנן:

סימן רסב

ירמיה הנביא היה מארבעה בני אדם שנקראו יצירים:

הראשון הוא היה אדם, שכן כתיב: וייצר ה' אלהים את האדם.
השני הוא היה יעקב שנאמר: כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל.
השלישי הוא היה ישעיה דכתיב: כה אמר ה' יוצרי מבטן לעבד לו.
הרביעי הוא היה ירמיה, דכתיב: בטרם אצרך בבטן ידעתיך.

יצירתו של ירמיה לעולם זעק זעקה גדולה כבחור ואמר: מעי מעי אוחילה, חושש אני לבי קרבי זעו עלי שבר על שבר, אני ששברתי כל הארץ.

ומנין שאמר ירמיה כן?

שכן כתיב: **מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש**.
פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה: אמי, לא עברתני כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות, שמה היו דרכיך כדרך הסוטות ונתת את עיניך באיש אחר כהסוטה אחר בעלה, **למה אינך שותה המים המאררים?** העזת פניך.

ומנין שאמר ירמיה כן?

שכן כתיב: **ומצח אשה זונה היה לך**, כיון ששמעה אמו דברים הללו, אמרה: מה ראה זה לומר לי כך שלא בעונתו?

פתח פיו ואמר: לא עליך אמי אני אומר ולא עליך אמי אני מתנבא אלא לציון ולירושלים אני אומר, שהיא מקשטת את בנותיה ומלבשתן זהורית ומעטרת אותם בזהב, יבאו השונאים וישודדו בהם, שנאמר: **ואת שדוד מה תעשי**.

אמר לו הקב"ה: **בטרם אצרך בבטן ידעתוך** - עד שלא יצרתוך במעי אמך מניתוך להיות מתנבא על עמי.

וענה ירמיהו ואמר לפני הקב"ה: רבשי"ע איני יכול להתנבאות עליהם, אי זה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו!?

העמדת להם משה ואהרן לא בקשו לרגום אותם באבנים!?

העמדת להם אליהו בעל קווצות, היו מלעיגים ומשחקים עליו: הרי מסלסל קווצותיו, שמו איש בעל שער.

העמדת להם אלישע והיו אומרים לו: **עלה קרח עלה קרח**.

איני יכול לצאת ידי ישראל, **לא ידעתי דבר כי נער אנכי**.

אמרה לו רוח הקדש: הלא לנער אני אוהב, שלא טעם טעם חטא.

גאלתי את ישראל ממצרים וקראתים נער, שנאמר: **כי נער ישראל ואוהבו** - ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, שכן כתוב: **זכרתי לך חסד נעוריך**.

טול את הכוס הזה של חמה והשקה את הגוים, נטל ירמיה את הכוס ואמר: **למי אשקה**

תחלה?

אמר לו: את ירושלים ואת ערי יהודה, שהם ראש לכל הממלכות, כיון ששמע ירמיהו כך,

התחיל פותח פיו וארד את יומו, שנאמר: **ארור היום אשר יולדתי בו**.

אמר ירמיה: **למי אני דומה?**

לכהן (גדול) שעלה גורלו להשקות מים המרים וקרבו את האשה אצלו ופרע את האשה ופרסם את שערה, נטל את הכוס להשקותה נסתכל בה שהיא אמו, התחיל צווח, אמר: אוי לי אמי, שהייתי משתדל לכבדך והרי אני מבזך!

כך היה ירמיהו אומר: אוי לי עליכי אימא ציון, שהייתי סבור אני מתנבא עליך דברים טובים וניחומים והריני מתנבא דברי פורענות.

ירמיה היה משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור:

ירמיה,

צפניה,

וחולדה הנביאה.

ירמיה היה מתנבא בשווקים.

צפניה בתוך בתי כנסיות.

וחולדה אצל הנשים.

סימן רסג

מצפון תפתח הרעה -

ארבעה רוחות נבראו בעולם:

רוח פנת המזרח, משם יוצא אור לעולם.

רוח פנת הדרום, משם טללי ברכה יורדים לעולם.

רוח פנת המערב, משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וגשמים יוצאים לעולם.

רוח פנת הצפון, בראו ולא גמרו, שאמר: כל מי שיאמר אני אלוה, יבא ויגמור הפנה הזאת

שהנחתי, הדא הוא דכתיב: **נוטה צפון על תהו**, ושם הוא מדורן של מזיקין ורוחות ושדים

ומשם יורדים לעולם, שנאמר: **מצפון תפתח הרעה**.

פרק ב

סימן רסד

הלוך וקראת -

זה היה תחלת הספר.

למה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **אמר אויב ארדוף אשיג** - זה היה תחלת הפרשה.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **ויהי ביום השמיני** - זה היה תחלת הפרשה.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **בשנת מות המלך עוזיהו** - זה היה תחלת הפרשה.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **גפן בוקק ישראל** - זה היה תחלת הספר.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **בן אדם עמוד על רגליך ואדבר אותך**.

ויש אומרים:

בן אדם חוד חיזה - זה היה תחלת הספר.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה.

כיוצא בו: **אני קהלת הייתי מלך -** זה היה תחלת הספר.

ולמה נכתב כאן?

שאינ מוקדם ומאוחר בתורה:

כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורידך -

אחרים אומרים:

כדאי הוא האמנה שהאמינו בי שאקרע להם את הים, שלא אמרו למשה: היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך, אלא האמינו ויצאו אחרי משה, עליהם מפורש בקבלה: **הלוך וקראת וגו'.**

ומה שכר נטלו על כך?

קדש ישראל לה' ראשית תבואתה.

ראשית תבואתה -

כתיב, **ולמה קורא הוא תבואתו?**

שאינ אנו אוכלין אלא מן התבואה, אבל הקרן קיימת לנו לעולם הבא, ולא נברא העולם אלא בזכות ישראל, שנאמר: **ראשית תבואתה.**

וכתיב: **בראשית ברא אלהים.**

שמעו דבר ה' בית יעקב -

אמר ר' לוי:

משל למטרונא שהכניס לה המלך שני הדסים, אבדה אחד מהם והיתה מצירה עליו.

אמר לה המלך: שמרי את זה כאלו שמרת את שניהם.

כך כיון שעמדו ישראל על הר סיני, אמרו: **כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע -** אבדו את **נעשה** ועשו להם עגל מסכה.

אמר להם הקב"ה: שמרו את נשמע, כאלו שמרתם את שניהם, וכיון שלא שמעו, אמר הקב"ה: שמעו דבר עד שלא תשמעו דבר.

שמעו דברי תורה, עד שלא תשמעו דברי נבואה.

שמעו דברי נבואה, עד שלא תשמעו תוכחות.

שמעו דברי תוכחות, עד שלא תשמעו קנטורין.

שמעו דברי קנטורין, עד שלא תשמעו קל קרנא משרוקיתא.

שמעו בארץ, עד שלא תשמעו בחו"ל.

שמעו חיים, עד שלא תשמעון מתים.

ישמעו אורניכון, עד דלא ישמעו גופיכון.

ישמעו גופיכון, עד שלא ישמעו גרמיכון - **העצמות היבשות שמעו דבר ה'.**

אמר ר' לוי:

האזן לגוף כקנקל לכלים, מה קנקל הזה כשהוא מלא כלים את מעשן תחתיו וכולם מרגישים, כך **הטו אזניכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם.**

ארבעה שומעים הם:

יש שומע והפסיד - זה אדם הראשון - ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך.

מה הפסיד?

ואל עפר תשוב.

שומע ונשכר - אברהם - כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה.

לא שומע ונשכר - זה יוסף - ולא שמע אליה לשכב אצלה.

לא שומע ונפסד - אלו ישראל - ולא שמעו ולא הטו את אזנם.

מה הפסידו?

אשר למות למות.

אמר ר' שמואל בר נחמני:

(ה) כד תמוט בירה בירה שמה, וכד תרום קלקלה - קלקלה שמה.

כד תמוט בירה בירה שמה: שמעו דבר ה' בית יעקב וכל משפחות בית ישראל - אפילו

בירידתן קורא אותם בית ישראל.

וכד תרום קלקלה קלקלה שמה - הן ארץ כשדים זה העם לא היה הלואי לא היה.

סימן רסה

אמר רבי לוי:

משל למטרונא שהיו לה שני שושבינים, אחד עירני ואחד מבני מדינה, זה שהיה עירני היה

אומר לה דברים ניחומים: לא בת טובים את, לא בת גניסים את!

וזה שהיה בן מדינה היה אומר לה דברים של קנטורין: לא בת עניים ירודים חפופים את!

כך ירמיה על ידי שהיה עירני מענתות, היה נכנס לירושלים ואומר לישראל דברים של

ניחומים: **שמעו דבר ה' בית יעקב -** אלין מיליא ערובתא הוון אבהתכון עבדין.

ברם ישעיה על ידי שהיה בן מדינה מירושלים, היה אומר לישראל דברים של קנטורין: **שמעו**

דבר ה' קציני סדום - לא מן פלטתא דעמא דסדום אתון.

א"ר לוי:

אמוץ ואמציה אחי הוו ועל ידי שהיה ישעיהו בן אחיו של מלך, היה אומר לישראל דברים של

קנטורין: כמא דאת אמר: **ועשיר יענה עזות:**

כה אמר ה' מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי -

א"ר יצחק:

זהו שמניח ספר תורה ויוצא.

אמר הקב"ה לישראל: בני, אבותיכם לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול.

אדם הראשון לא מצא עול בי ואתם מצאתם בי עול.

למה אדם הראשון היה דומה?

לחולה שנכנס הרופא אצלו, אמר לו: דבר פלוני אכול, דבר פלוני לא תאכל, וכיון שעבר על דבריו וגרם מיתה לעצמו.

נכנסו קרוביו אצלו, אמרו לו: תאמר שהרופא עבר עליך מדת הדין?

אמר להם: חס ושלום, אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי, כך היה מצוה אותי: דבר פלוני אכול ודבר פלוני לא תאכל וכיון שעברתי על דבריו, הוא שגרמתי מיתה לעצמי!

כך נכנסו כל הדורות אצל אדם הראשון, אמרו לו: תאמר שהקב"ה עבר עליך מדת הדין?

אמר להם: חס ושלום, אני הוא שגרמתי מיתה לעצמי, דכתיב: **כי ביום אכלך ממנו מות**

תמות.

פרעה לא מצא בי עול ואתם מצאתם בי עול.

למה היה פרעה דומה?

למלך שהלך למדינת הים והפקיד כל מה שהיה לו אצל בן ביתו, לאחר ימים בא המלך ממדינת הים, אמר לו: תן לי כל מה שהפקדתי אצלך.

אמר לו: לאו עבדא דידך אנא ולא הפקדת גבאי כלום,

מה עשה לו?

נטלו ותלאו בגרדון.

אמר לו: עבדך אנא, כל מה דאפקדת גבאי אנא משלם לך.

כך בתחלה, אמר הקב"ה למשה: לכה ואשלחך אל פרעה.

אמר אותו רשע: **מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה'**, וכיון שהביא עליו עשר מכות,

אמר: **ה' הצדיק.**

משה לא מצא בי עול ואתם מצאתם בי עול.

למה היה משה דומה?

למלך שמסר בנו לפדגוג, אמר לו: אל תהי קורא לבני מורה.

מהו הדין לישנא מורה?

א"ר ראובן:

כהדין לישנא דיונים צווחים לשטיא מורוס.

פעם אחת הקניטו וקרא לו מורה, אמר לו המלך: כל עצמי הייתי מצוה לך ואומר לך: אל תהי

קורא לבני מורה, ואת קורא לבני מורה!?

לית עסקא דערים דהליך עם שטו, כדכתיב: **וידבר ה' אל משה ויצום אל בני ישראל.**

מה צום?

אמר להם: אל תהיו קורים לבני מורים, וכיון שהקניטו על מי מריבה, אמר להם משה: **שמעו**

נא המורים.

אמר להם הקב"ה: כל עצמי הייתי מצוה אתכם ואומר לכם: אל תהיו קוראים לבני מורים, לית עסקא דערים דהליך עם שטו, לא תביא אין כתיב כאן, אלא **לא תביאו**, לא את ולא אחוך ולא אחותך עאלין לארעא דישראל.

אמר הקב"ה לישראל: **אבותיכם במדבר לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול.**

אני אמרתי להם: **זובח לאלהים יחרם.**

והם לא עשו כן, אלא **וישתחו לו ויזבחו לו.**

אחר כל הרעה שעשו, **מה כתיב?**

וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו.

א"ר יודן ברבי סימון:

אמר הקב"ה לישראל: **אבותיכם במדבר לא מצאו בי עול ואתם מצאתם בי עול.**

אני אמרתי להם: **ששת ימים תלקטוהו.**

והם לא עשו כן, אלא **ויהי ביוום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו -** אלו מצאו לקטו.

וילכו אחרי ההבל ויהבלו -

א"ר יצחק:

משל לבן זהבי שיצא עליו שטר והיה מתירא ואומר: **תאמר ששטר חוב זה של מאה זהובים**

ושל מאתים?

אמר לו בעל חובו: אל תתירא, כור של סובין ושל שעורים הוא מה דהוה פרוע הוא.

כך אמר הקב"ה לישראל: בני, ע"א שאתם להוטים אחריה אינה דבר של ממש, אלא **הבל המה**

מעשה תעתועים וגו', לא כאלה חלק יעקב.

סימן רסו

ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר וגו' -

זהו מדבר שור, שנאמר: **ויצאו אל מדבר שור -** והוא מדבר כוב.

אמרו עליו על מדבר כוב, שהוא שמונה מאות פרסה על שמונה מאות פרסה וכלו מלא נחשים

ועקרבים, שנאמר: **המוליך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב.**

ואומר: **משא מדבר נגב בארץ צרה וצוקה אפעה -** אין זה אפעה אלא עכס.

אמרו שעכס זה רואה צל עוף פורח באויר מיד מת, וכשהוא רואה העוף ומתחבר אל צלו נושר

אברים אברים, ואעפ"כ: **ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו וגו'.**

מהו צלמות?

מקום צל ועמו מות.

א"ר אבא:

דבר זה הסיח לי רבינו הגדול: אדם אחד היה בארץ ישראל והיו קודים אותו **מרוטה.**

אמרו: פעם אחת עלה ללקט עצים בראש ההר וראה את הנחש ישן והנחש לא ראהו, מיד נפלו

שערות ראשו ולא צמח בו שער עד יום מותו, והיו קורים אותו מרוטה:

בארץ (אשר) לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם -

א"ר יוסי בר חנינא:

וכי מאחר שלא עבר היאך ישב?!

אלא לומר לך, כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון ישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה ישוב לא נתישבה.

כי עברו איי כתיים וראו -

תנא:

כתיים ובדים למים, וקדריים עובדים לאש, ואע"פ שיודעים שמים מכבים את האש לא המירו את כבודם, **ועמי המיר כבודו בלא יועיל.**

כי שתים רעות עשה עמי -

אמר ליה רב נחמן לרב יצחק תרתי:

הוא דעבוד עשרים וארבע שביק להו?

הכי קאמר: אחת היא ששקולה כשתים.

ומאי ניהו?

עבודת אלילים.

דאמר מר:

אנכי ולא יהיה לך - בדבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האזן יכולה לשמוע.

ההמיר גוי אלהים

(כתוב ברמז מאי טעמא):

כי אם תכבסי בנתר -

א"ר יצחק:

יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין, בין לאחר גזר דין.

וגזר דין דצבור מי נקרע?

והכתיב: **כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי.**

וכתיב: **כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני.**

מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין?

לא אידי ואידי לאחר גזר דין, הא בגזר דין שיש בו שבועה, הא בגזר דין שאין בו שבועה.

דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן:

מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע?

שנאמר: **לכן נשבעתי לבית עלי וכו'** (כתוב ברמז צ').

פרא למוד מדבר -

אמר הקב"ה לישראל: בני, כך חשבתי שתהיו חירות מן המלכיות, כדרך שערוד זה גדל במדבר ואין אימת מלכות עליו, אבל אתם לא בקשתם זה, אלא **כאות נפשה שאפה רוח** - ואין רוח אלא מלכות, שנאמר: **וארו ארבע רוחי שמיא מדגיחן לימא:**

מנעי רגלך מיחף -

מנע עצמך מן החטא, כדי שלא יבא רגלך לידי יחף.

וגרונך מצמאה -

ולשונך מדברים בטלים, כדי שלא תבא ג רונך לידי צמאון, מכאן לנעילת הסנדל ביום הכפורים שאסור משום ענוי.

למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי -

אמר ליה רבה לרב מרי:

מנא הא מילתא דאמרו רבנן בהדי הוצא לקי כרבא?

דכתיב: **למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי.**

אמר לו: את אמרת לי מהתם, ואנא אמינא מהכא: **עד אנה מאנתם.**

לשוא הכיתי את בניכם -

ר' יהודה הנשיא אומר:

בעון בטול תורה בניו של אדם מתים כשהם קטנים, שנאמר: **לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו.**

ר' נתן אומר:

בעון נדרים בניו של אדם מתים כשהם קטנים, שנאמר: **אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגו' -** אלו הם מעשה ידיו של אדם בניו ובנותיו.

סימן רסז

רבי מאיר אומר:

בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני, א"ל הקב"ה: הביאו ערבים שאתם משמרים את התורה ואני נותנה לכם!

א"ל: **אבותינו ערבים לנו!**

א"ל: אבותיכם יש לי עליהם:

אברהם על שאמר: במה אדע.

יצחק על שאהב את עשו.

יעקב על שאמר: נסתרה דרכי.

א"ל: **בנינו ערבים לנו!**

א"ל הם הם ערבים טובים, **מפי עוללים ויונקים יסדת עוז** - ואין עוז אלא תורה, שנאמר: ה' **עוז לעמו יתן.**

בשעה שהלוח נתפס ואין לו מה לשלם, **מי נתפס לא הערב?**
הוי, **ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני.**

א"ר אחא:

גם אני - כביכול גם אני מפסיד.

מי אמר לפני ברכו לא התינוקות?

הוי, **לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו.**

הדור אתם ראו דבר ה' -

זה שאמר הכתוב: **קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומד מן.**

ר' אליעזר אומר:

לימות ירמיה למשמרת, שבשעה שאמר ירמיה לישראל: **מפני מה אין אתם עוסקים בתורה?**
אמרו לו: **אם אנו עוסקים בתורה, במה נתפרנס?**
באותה שעה הוציא להם ירמיה צנצנת המן, אמר להם: **ראו אבותיכם שהיו עוסקים בתורה במה נתפרנסו!**
אף אתם עסקו בתורה והמקום מפרנס אתכם מזה.

וזה אחד משלשה דברים שעתיד אליהו להעמיד לישראל:

צנצנת המן,

וצלוחית של מי נדה,

צלוחית של שמן המשחה.

ויש אומרים:

אף מקלו של אהרן ושקדיו ופרחיו:

המְדַבֵּר הייתי לישראל -

אל תהי קורא אלא **המְדַבֵּר הייתי לישראל** - דבר ולא הייתי עושה, הארץ שהתניתי ליתנה להם, שמא אמרתי להם שהיא נאה והיא **ארץ מאפליה!?**

דבר אחר:

אמר הקב"ה לישראל: על מה שאמרתם למשה: **למה העליתנו ממצרים - המדבר הייתי לישראל** - כמדבר עשיתי לכם.

בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם שיוצא במדבר שמא מוצא שם שלום, כשם שהוא בפלטין שלו, או אכילה ושתייה!?

ואתם הייתם עבדים לפרעה במצרים והוצאתי אתכם משם והרבצתי אתכם תחת ענני כבוד והעמדתי לכם שלשה גואלים משמשים אתכם, **ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים.**

שבעה עננים היו מלמעלן ומלמטן ומארבע רוחות ואחד לפניהם, מכה נחשים ועקרבים ומשוה להם את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים, ורואים אותם כל מלכי מזרח ומערב, ואומות העולם אומרים: **מי זאת עולה וגו'.**
וכתיב: **לא בלו שלמותיכם -** התינוק כל זמן שהיה גדל לבושו ושמלתו גדלין עמו, שמא במדבר הנהגתי אתכם אם ארץ מאפליה?!
לא אני בעצמי מאיר לכם?!
שנאמר: **וה' הולך לפניו יומם.**

דבר אחר:

מאפליה -

שמא אמרתי שאני מביא לכם טובה והלקשתי אותה, ואין מאפליה אלא לשון הלקשה, שנאמר: **כי אפילות הנה.**

מדוע אמרו עמי רדנו -

לשון משנה הוא, **הרודה פת חמה.**

אמרו חכמים: **כשהפת מתבשלת בתנור ונטלת ממנו, יכולה היא ליקבע בתנור עוד?**
ואנו היינו יושבים בירושלים כבתנור, שנאמר: **נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים**
והגליתנו לבבל ומה אתה מבקש ממנו עוד!

דבר אחר:

מהו רדנו?

כענין שנאמר: **כי הוא רודה בכל עבר הנהר.**
א"ל נתת לנו את בהמ"ק וסלקת שכינתך ממנו, מה אתה מבקש ממנו, **לא נבא עוד אליך.**

גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים -

מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם?

פליגי בה ר' מאיר ור' יהודה,

חד אמר:

בעון מזוזה.

וחד אמר:

בעון ציצית.

מאן דאמר בעון ציצית מאי טעמא?

א"ר כהנא, וכן תני שילא אמר קרא:

גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים.

רב נחמן בר יצחק אמר:

אפילו למאן דאמר בעון מזוזה, נמי מהכא: **לא במחותרת מצאתים -** שעשו פתחיהם כמחותרת.

סימן רסח

דבר אחר:

גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים -
זה דמו של חור.

לא במחותרת מצאתים כי על כל אלה -
על אשר אמרו: אלה אלהיך ישראל.

דבר אחר:

זה זמן של שבעים זקנים שהרגו כשעשו את העגל, כי על כל אלה אלהיך ישראל.

חנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי -

שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מלך בשר ודם כשהוא יושב ודן אומר לו: אמור, הרגת או לא הרגת, אם אמר הרגתי, הדיין הורגו ואם לא הודה אינו הורגו.
אבל הקב"ה אינו כן, מי שמודה הקב"ה מרחם עליו, שנאמר: **ומודה ועוזב ירוחם.**

ר"ש בן חלפתא אומר:

אמר הקב"ה לירושלים: **על מה הבאתי כל המשפטים הללו?**
בשביל שאמרת לא חטאתי, שנאמר: **הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי.**

פרק ג

המשך סימן רסח

לאמר הן ישלח איש את אשתו -

אמר ר' יוחנן:

גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, שנאמר: **לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'.**

ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' -

עתידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקב"ה: רבש"ע, כבר הכתבת: **לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'.**

אמר לה: כלום הכתבתי אלא **איש**, והלא כבר נאמר: **כי אל אנכי ולא איש**, וכי גרושים אתם לי בית ישראל, **כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם.**

וימנעו רביבים ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה -

א"ר סלא אמר רב המנונא:

אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שבדור, שנאמר: **וימנעו רביבים וגו'.**

ואמר רב סלא אמר רב המנונא :

כל אדם שיש לו עזות פנים לסוף נכשל בעבירה, שנאמר : **ומצח אשה זונה היה לך**.

ר' נחמן בר יצחק אמר :

בידוע שנכשל בעבירה, שנאמר : **היה**, יהיה לא נאמר אלא היה.

רבה בר רב הונא אמר :

מותר לקרותו רשע בפניו.

רב נחמן בר יצחק אמר :

מותר לשנאתו, שנאמר : **ועוז פניו ישונא** :

סימן רסט

שובו בנים שובבים -

שאל רבי מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי :

שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש ברומי?

אמר לו : שלשה הם ותשובה עם כל אחד ואחד.

כיצד?

עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה - מוחלין לו מיד, שנאמר : **שובו בנים שובבים**.

עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר : **כי**

ביום הזה יכפר.

עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויוה"כ תולים וייסורין ממרקין,

שנאמר : **ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם**.

אבל כל מי שיש בו חלול השם - אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים ולא ביסורין

למרק, אלא כולם תולים ומיתה ממרקת, שנאמר : **ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה**

לכם עד תמותון.

היכי דמי חלול השם?

כדתניא :

ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא אדם קורא ושונה

ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומשאו נאה.

כשרואין שנושא ונותן באמונה, מה הבריות אומרים עליו?

אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבני

אדם שלא למדו תורה, ראו פלוני שלמד תורה כמה נאים ויפים מעשיו, כמה מתוקנין דרכיו,

עליו הכתוב אומר : **ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר**.

ובזמן שאדם קורא ושונה ואין מקחו ומשאו נאה ואין מקחו ומתנו באמונה, **מה הבריות אמרים עליו?**

אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, אשריהם בני אדם שלא למדו תורה.

ראו פלוני זה שלמד תורה, כמה מעשיו מכוערים, כמה דרכיו מכוערים ומקולקלים, עליו הכתוב אומר: **באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו.**

אמר ר' חמא:

גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר: **שובו בנים שובבים ארפא וגו',**

ר' חמא בר חנינא רמי:

כתיב: **שובו בנים שובבים - דמעקרא שובבים אתם, וכתיב: ארפא משובתיכם!?** לא קשיא כאן מיראה.

אמר מר זוטרא בר טוביה:

גדולה תשובה, שאפילו יחיד חוטא מוחלין לו, שנאמר: **כי שב אפי ממנו** (כתוב ברמז צ).

סימן רע

שובו בנים שובבים -

ר' אליעזר אומר:

אם ישראל עושים תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין.

אמר לו ר' יהושע:

אם אין עושין תשובה אין נגאלין, אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשין כהמן ומחזיר אותם למוטב.

אמר לו ר' אליעזר:

והלא כבר נאמר: **שובו בנים שובבים!?**

אמר לו ר' יהושע:

והלא כבר נאמר: **חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו -** לא בתשובה ולא במעשים טובים.

אמר לו ר' אליעזר:

והלא כבר נאמר: **שובו אלי ואשובה אליכם!?**

אמר לו ר' יהושע:

והלא כבר נאמר: **כי אנכי בעלתי בכם!?**

אמר לו ר' אליעזר:

והלא כבר כתיב: **בשובה ונחת תושעון!?**

אמר לו ר' יהושע:

והלא כבר נאמר: **כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי!?**

אמר ליה ר' אליעזר:

והלא כבר נאמר: **אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב!?**

א"ל ר' יהושע:

והלא כבר נאמר: **ואשמע את האיש וגו' העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה!** ושתק ר' אליעזר.

כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה =

ר' שמעון בן לקיש אומר:

דברים ככתבן.

א"ל ר' יוחנן:

לא ניחא למרייהו למימר הכי, אלא **אחד מעיר - מזכה כל העיר ושנים ממשפחה - מזכין כל המשפחה כלה.**

בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים -

(כתוב ברמז י"ד).

ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים =

אמר ר' אלעזר בן פדת:

מהו אשיתך?

עלתה על דעתי שנהא בעולם אני ואתם, היאך עשיתם לי להכניס ביניכם אומות העולם! ואין הלשון הזה אלא לשון הבדלה. וכן הוא אומר: **וישת לו עדרים לבדו.**

ר' חמא בר חנינא אמר:

אהבה גדולה היתה ביני וביניכם, היאך עשיתם לי שאהא שונא אתכם! ואין הלשון הזה אלא לשון שנאה, שנאמר: **ואיבה אשית.**

רבי יהושע בן לוי אמר:

אני הייתי מלמד עליכם סניגוריא, עשיתם לי שאני מקטרג אתכם ומחייב אתכם, ואין הלשון הזה אלא לשון חיוב, שנאמר: **אם כופר יושת עליו.**

ר' ברכיה אמר:

חביבים הייתם לי כאדם שיש לו שדה אחת והוא מזבלה ומעדרה ומנכשה, היאך עשיתם לי לעשות אתכם הפקר?!
ואין הלשון הזה אלא לשון הפקר, שנאמר: **ואשיתו בתה**.

דבר אחר:

איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה -

משל למלך שהיו לו פלגשים והיו לו הרבה בנים מהן, והיה לו בן אחד ממטרונא אשתו והיה מחבבה יותר מדאי, נתן המלך לכל בני הפלגשים שדות וכרמים ואח"כ נתן לבנו פרדס אחר, שממנו היה כל קילרין שלו עולה.
שלח הבן ואמר לו: לאותן נתת שדות וכרמים ולי נתת פרדס אחד בלבד?!
אמר לו המלך: חייך, שכל קילרין שלי מפרדס הזה הוא ובשביל שאני מחבבך יותר נתתיו לך.
כך הרבה אומות יש לו להקב"ה, שנאמר: **ששים המה מלכות -** ויש לו אומה אחת מן מטרונא, שנאמר: **אחת היא יונתי תמתי -** וחלק הקב"ה לאומות העולם שדות וכרמים, שנאמר: **בהנחל עליון גוים וגו' -** ונתן לישראל פרדס אחד, זו א"י - קילורין של הקב"ה, הקרבנות ממנה, לחם הפנים ממנה.
וכל כך למה?
שיהא הפרש בין בנה של מטרונא לבני הפלגשים.

סימן רעא

ואתן לך ארץ חמדה =

ארץ שחמדו לה גדולי הדור:

אברהם אמר לבני חת: תנו לי אחוזת קבר.

הקב"ה מחבבה לפני יצחק, שנאמר: גור בארץ הזאת.

יעקב אמר: בקברי אשר כריתי לי.

נחלת צבי -

מה הצבי הזה, שוחטין אותו ומפשיטין אותו ואין מחזיק הבשר לתוך העור, כך ארץ ישראל איננה מחזקת פירותיה.

דבר אחר:

מה הצבי הזה, (ו) אחת משבע חיות טהורות, שנאמר: **איל וצבי ויחמור וגו'** כך ארץ ישראל ארץ שבעה עממין.

דבר אחר:

נחלת צבי צבאות גוים -

ארץ שכל מלכי עולם נתאוו לה, שנאמר: **מלך יריחו אחד מלך עי אחד -** ואין בין יריחו לעי אלא שלשת מילין!;

אלא שכל מי שקונה בחוצה לארץ ולא קנה בארץ ישראל, לא היה נקרא מלך.

אמר רב חסדא:

מה הצבי קל ברגליו מכל החיות, כך ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה. אי מה הצבי הזה אינו רך ואין בשרו שמן, אף ארץ ישראל אינה רכה ואין פירותיה שמנים?! ת"ל: **זבת חלב ודבש** - שמנים מחלב ומתוקים מדבש.

אכן בגדה אשה מרעה -

א"ר יודא בר סימון:

ולואי כאשה בוגדת, האשה הזאת שיש לה רע, בזמן שמאכילה ומשקה היא אוהבת אותו, כיון שנתמעטה ידו היא מנחת אותו והולכת לה, אני לא עשיתי להם כך, המן היה יורד לכם והבאר עולה לכם, חסרתי לכם דבר שבגדתם בי?!

פרק ד

המשך סימן רעא

דרכך ומעלליך עשו אלה לך -

ר' אבהו אמר:

אימתי הוא שבחו של מלך להזקק לגיונותיו במדבר או בישוב לא בישוב?

במדבר כתיב: הנני ממטיר לכם לחם מן השמים.

והכא כתיב: עוללים שאלו לחם.

במדבר כתיב: הן הכה צור ויזובו מים.

וכאן כתיב: דבק לשון יונק אל חכו בצמא.

במדבר כתיב: פרש ענן למסך.

וכאן כתיב: צפד עורם על עצמם.

מי גרם לך ומי עשה לך?

דרכך ומעלליך עשו אלה לך - אורחותיך בישתא ועובדך מרידתא.

זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך -

זה סנהדרי גדולה שהיתה לבם של ישראל, שנאמר: **לבי לחוקקי ישראל.**

וכיון שהיו מכעיסים אותי לית לבי לחוקקי ישראל.

דבר אחר:

כי נגע עד לבך -

זה בית המקדש, שנאמר: **והיו עיני ולבי שם.**

דבר אחר:

כי נגע עד לבך -

זה הקב"ה.

אמר ר' חייא:

היכן מצינו שהקב"ה נקרא לבן של ישראל?

מן הדין קריא: צור לבבי וחלקי אלהים לעולם:

סימן רעב

כי אויל עמי אותי לא ידעו -

אמר ר' יודא בר' סימון:

ולא הוו ידעין?

אלא שדשו בעקב.

ודכוותה: ידע שור קונוהו וגו' ישראל לא ידע.

ולא הוו ידעין?

אלא שדשו בעקב.

ודכוותה: והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה.

ולא הוות ידעה?

אלא שדשה בעקב.

סימן רעג

בנים סכלים המה ולא נבונים המה -

ר' מאיר ור' יהודה,

ר' יהודה אמר:

בנים אתם לה' אלהיכם - בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים

מנהג בנים אין אתם קרויים בנים.

ר' מאיר אומר:

בין כך ובין כך קרויין בנים, שנאמר: בנים סכלים המה.

ואומר: בנים לא אמון במ.

ואומר: בנים משחיתים.

ואומר: והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.

מאי ואומר?

וכי תימא בני סכלי הוא דמיקרו בני, כי לית בהו הימנותא לא איקרו בני?!

ת"ל: **בנים לא אמון בם.**

וכי תימא כי לית בהו בימנותא הוא דמקרו בני, כי פלחי לע"א לא מיקרו בני?!

ת"ל: **בנים משחיתים.**

וכי תימא בני מעלי לא מיקרו?!

ת"ל: **במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.**

כיוצא בו: **ויבאו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי ושומעים את דברי.**

יכול שומעים ועושים?

ת"ל: **ואתם לא תעשו.**

סימן רעד

ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו -

הדא הוא דכתיב: **והארץ היתה תהו ובהו.**

ר' ברכיה אמר:

עד דהיא פגת אפקת כוביא.

גם במעללי יתנכר נער - הוא שהנביא עתיד להתנבאות עליה בסוף: **ראיתי את הארץ והנה**

תהו ובהו.

אמר ר' חייא בר אבא:

מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי:

בראשית ברא - בנוי, הדא הוא דכתיב: **לנטוע שמים וליסוד ארץ.**

והארץ היתה תהו - הרי חרב, כמה דאת אמר: **ראיתי את הארץ והנה תהו וגו'.**

ויאמר אלהים יהי אור - הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, הדא הוא דכתיב: **קומי אורי כי בא**

אורך.

פרק ה

סימן ערה

שוטטו בחוצות ירושלים-

אמר רבא:

לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר: **שוטטו בחוצות ירושלים**

וגו'.

אם יש עושה משפט מבקש אמונה -

איני, והא א"ר קטינא:

אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמונה, שנאמר: **כי יתפוש איש באחיו וגוי שמלה לכה קצין**, תהיה לנו דברים שמתכסין בהם כשמלה יש תחת ידך והמכשלה הזאת דברים, שאין בני אדם עומדים עליהם אלא אם כן נכשלים בהם, **יש תחת ידך קצין תהיה לנו.**

ישא ביום ההוא לאמר - אין ישא אלא לשון שבועה, שנאמר: לא תשא את שם.

לא אהיה לחובש - לא אהיה מחובשי בית המדרש.

ובביתי אין לחם ואין שמלה - שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא.

וממאי, דילמא שאני התם דאי אמר להו: גמירנא, אמרי ליה: **תא אימא?** הוה ליה למימר גמר ושכח.

מאי לא אהיה חובש?

כלל כלל לא קשיא, הא בדברי תורה והא במשא ומתן.

אשפתו בקבר פתוח -

רב ושמואל, ואמרי לה רב ורב אסי,

חד אמר:

בשעה שזורקים חצים עושים אשפתות של חללים.

שמא תאמר מפני שאומנין בקרב?

ת"ל: **כלם גבורים.**

וחד אמר:

בשעה שעושים צרכיהם עושים אשפתות של זבל.

ושמא תאמר חולי מעים הם?

ת"ל: **כלם גבורים.**

אמר רב מרי:

שמע מינה: האי מאן דנפיש זיבליה חולי מעים הוא.

למאי נפקא מינא?

למטרח על נפשיה.

ואכל קצירך -

(כתוב ברמז קנ"ה):

סימן רעו

האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתו חול גבול לים -

שמשעה שגזרתי עליו שמא שינה את מדותיו ואמר אעלה ואציף את העולם?

לא כענין, שנאמר: **ואשבור עליו חקי וגו', ואמר עד פה תבא ולא תוסיף.**

ולא עוד, אלא שמצטער ואינו יודע מה לעשות, כענין שנאמר: **והמו גליו ולא (יוכלו)** [יעברנהו].

אמר רבה:

אישתעו לי נחותי ימא, האי גלא דאתי לטבועי ספינתא אית לה ברישא צוציתא דנורא חורתא ואית לן אלוותא דחקיק עילייהו.
אהיה אשר אהיה ה' צבאות - מחינן ליה בגווה ונייח.

ואמר רבא:

אישתעו לי נחותי ימא, בין גלא לגלא וכו' (כתוב ברמז תע"ה).

וכן לענין שמים וארץ, הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם, שמא שינו את מדתן, **או שמא גלגל חמה אינו עולה מן המזרח ומאיר לכל העולם כלו?**
לא כענין שנאמר: **וזרח השמש ובא השמש.**

ולא עוד, אלא ששמח לעשות רצוני, שנאמר: **והוא כחתן יוצא מחפתו וגו' -** לכך נאמר: **האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי -** הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינתה את מדתה שמא זרעתם ולא צמחה שמא זרעתם חטים ועלתה שעורים, או שמא אמרה פרה: איני דשה ואיני הולכת ואיני חורשת היום, או שמא אמר חמור: זה איני טוען ואיני הולך?!

והלא דברים ק"ו:

ומה אלו שלא נעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכים אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות ואינם חסים על בניהם ועל בנותיהם, לא שינו את מדתן, אתם שאם זכיתם אתם מקבלין שכר ואם חטאתם אתם מקבלין פורענות ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם, על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו את מדותיכם.

ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו -
יהב לכוון כולה לית אתון צריכין ליה מן כדין.

שבועות חקות קציר ישמר לנו -

ישמר לנו מן השרב ומן רוחות הקשים.

א"ר יהושע בן לוי:

סנטרך אנא, לית את יהיב לי סנטרתי?

אמר רבי ברכיה:

מגרסך אנא לית את מטעם לי מן תבשילך.

הוא שדוד אומר: **גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה וגו'.**

אם גשם היא צריכה - **נדבות תניף אלהים.**

אם טל צריכה - **נחלתך ונלאה אתה כוננתה.**

עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם -

מעשה בימי שמעון בן שטח שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת, עד שנעשו חיטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצררו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע כמה חטא גורם, לקיים מה שנאמר: **עונותיכם הטו אלה.**

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מעולם לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני, והם ניזונים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני לא נבראתי אלא לשמש ליוצרי, אינו דין שאתפרנס שלא בצער?!
אלא שהריעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, שנאמר: **עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם.**

פרק ו

המשך סימן רעו

אוי לנו כי פנה היום

(כתוב ברמז רנ"ז):

חמס ושוד ישמע בה -

אמר רבי אבהו:

שלשה הם אין הפרגוד ננעל בפניהם, ואלו הם:

אונאה,

וגזל,

וע"א.

אונאה - דכתיב: **ובידו אנך,**

גזל - דכתיב: **חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד.**

ע"א - דכתיב: **העם המכעיסים אותי על פני תמיד.**

הנה ערלה אזנם -

רבי עקיבא אומר:

אמר אברהם: **ארבע ערלות הם:**

נאמר ערלה באזן, **הנה ערלה אזנם.**

ונאמר ערלה בפה, **הן אני ערל שפתים,**

ונאמר ערלה בלב, **וכל ישראל ערלי לב,**

וכתיב: **התהלך לפני והיה תמים.**

מהיכן ימול ויהיה תמים?

הוי אומר: זה ערלת הגוף.

הובישו כי תועבה עשו -

מגיד שהבושה מביאה לידי יראת חטא.

ואומר: **ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו** - זו הבושה.

סימן טוב באדם שהוא ביישן, שנאמר: **לבלתי תחטאו** - שהבושה מביאה לידי יראת חטא.

אמר עולא:

לא חרבה ירושלים אלא שלא היה להם בושת פנים זה מזה, שנאמר: **הובישו כי תועבה עשו.**

שלשה סימנים יש באומה זו:

ביישנים,

רחמנים.

וגומלי חסדים. (כתוב ברמז קנ"ה).

עמדו על (שפיים) [דרכים] וראו -

(כתוב ברמז ל"ה):

בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר -

אמר ריש לקיש:

מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה. **צפנת** - שהכל היו צופים ביופיה. **בת פניאל** - בתו של כהן גדול ששמש לפני ולפנים.

שנתעלל בה שבאי כל הלילה כולה, למחר הלבישה שבעה חלוקות והוציאה לשוק למוכרה.

בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר, אמר ליה: הראני את יפיה!

אמר לו: ריקה, אם אתה רוצה ליקח קח, שאין כיפיה בכל העולם כלו, אעפ"כ הפשיטה ששה חלוקות שביעי קרעתו ונפלשה באפר, אמרה לפניו: רבשי"ע אם עלינו לא חסת, על קדושת שמך

הגדול לא חסת! ועליה ירמיה מקונן: **בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר וגו'.**

כי פתאום יבא השודד עלינו -

עליך לא נאמר אלא עלינו, כביכול עלי ועליך.

פרק ז

המשך סימן רעו

ואתה אל תתפלל בעד העם הזה

(כתוב ברמז קנ"ח):

הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כוונים למלכת

השמים -

מהו כוונים?

שהיו עובדים למלכת השמים וזו היא הכוכבת, שכל מי שהיה לו בית טרקלין היה חופר בתוך ביתו (ז) כוי קטנה והיו מכונים אותו כנגד המזרח, שכשתעלה הכוכבת יעמוד וישתחוה לה.

אמר להם הקב"ה: החלפתם מעשה אבותיכם!

אברהם נטל את האש ואת המאכלת להקריב את יצחק בנו.

ויצחק היה טעון עצים לישרף לפני.

ושרה לשה ועשתה עוגות למלאכים.

ואתם החלפתם לע"א: **הבנים מלקטים עצמים והאבות מבערים את האש וגו' :**

סימן רעז

ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנם -

אמרו רבותינו ז"ל:

אע"פ שהיו כל בתי אלילים בירושלים, המולך היה חוץ לירושלים במקום מופלג.

וכיצד היה עשוי?

היה צלם והיה לו שבע קנקלין והוא לפנים מהם והיו פניו של עגל וידיו פשוטות כאדם שפותח ידיו לקבל מחברו, והיו מסיקין אותו מבפנים, שהיה חלול וכל אדם ואדם לפי קרבנו נכנס.

כיצד?

כל מי שהיה לו עוף, היה נכנס לקנקל ראשון ומקריב,

צאן לשני,

שה לשלישי,

עגל לרביעי,

פר לחמישי,

שור לששי,

ומי שהיה מקריב בנו, היו מכניסין אותו לשביעי והוא נושקו, ועל זה נאמר: **זובחי אדם עגלים**

ישקון.

והיו נותנין את הבן לפני המולך והיה מסיק מבפנים, עד שהיו ידיו נעשות כאור ונוטלין את התינוק ונותנים אותו לתוך ידיו והיו מביאים תופים ומקישים בהם בקול גבוה, כדי שלא יהא קולו של נער יוצא ואביו שומע ומעיו הומים עליו.

ולמה נקרא שמו בן הנם?

שקולו של תינוק היה נוהם מכח האש.

דבר אחר:

שהיו העומדים נוהמים ואומרים: יהנה לך, יערב לך, יבסס לך, לכך נקרא: **בן הנם:**

קול ששון וקול שמחה -

א"ר חלבנו:

כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחן כאלו עובר בחמשה קולות, שנאמר: **קול ששון וקול שמחה וגו'.**

ואם משמחן מה שכרו?

אמר ר' יהושע בן לוי:

זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות, שנאמר: **ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות,** וכתוב: **ויהי קול השופר.**

ר' אבהו אמר:

כאלו הקריב תמידין, שנאמר: **ומביאי תודה בית ה'.**

רבי יוחנן אמר:

כאלו בנה חורבה אחת מחרבות ירושלים, שנאמר: **כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה.**

פרק ח

סימן רעח

בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה -

אמר עולא:

עמון ומואב תרי שבבי בישי דירושלים הוו, כיון דשמעינהו לנביאי דקא מנבאי לחרבנא דירושלים, שלחו ליה לנבוכדנאצר: תא איתא! שלח להו: מסתפינא דיעבדו ביי כדעבדו בקמאי.

שלחו ליה: **אין האיש בביתו - ואין איש אלא הקב"ה,** שנאמר: **ה' איש מלחמה.**

שלח להו: בקרבא הוא ואתי.

שלחו ליה: **הלך בדרך מרחוק.**

שלח להו: **איכא צדיקי דיעבדו, רחמי ומייתו ליה?**

שלחו ליה: **צרור הכסף לקח בידו.**

שלח להו: מטא זמנא דייתי.

שלחו ליה: כבר קבע להו זמן: **ליום הכסא יבא ביתו -** ואין כסא אלא זמן, שנאמר: **בכסא**

ליום חגנו.

שלח להו: סתוא הוא ולא מצינא דאתי מתגלא וממטרא.

שלחו ליה: תא איתא אשינא דטורי, שנאמר: **שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת**

ציון.

שלח להו: אי אתינא לית לי דוכתא דיתבנא ביה.

שלחו ליה: קברות שלהם מעולות מפלטין שלך, שנאמר: **בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות**

מלכי יהודה.

א"ר נתן:

סימן טוב לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו, מת ולא נספד ולא נקבר אכלו חיה או שירדו גשמים עליו, סימן טוב הוא לו, שנאמר: **בעת ההיא וגו' יוציאו וגו':**

ונבחר מות מחיים -

א"ל רבא לרבה בר מרי:

כתיב: **לא יספדו ולא יקברו.**

וכתיב: **ונבחר מות מחיים.**

א"ל: נבחר להם מות לרשעים, שלא יחיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגיהנום לעתיד לבא.

סימן רעט

מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת -

אמר רב:

תשובה ניצחת השיבוהו כנסת ישראל לנביא, אמר להם נביא לישראל: חזרו בתשובה!

אבותיכם שחטאו היכן הם?

א"ל: ונביאים שלא חטאו היכן הם?!

שנאמר: **אבותיכם איה הם והנביאים העולם יחיו -** ואעפ"כ חזרו והודו לו, שנאמר: **אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' וישבו וגו'.**

ושמואל אמר:

באו עשרה בני אדם וישבו לפניו.

א"ל: חזרו בתשובה!

א"ל: עבד שמכרו רבו והאשה שגרשה בעלה, יש להם זה על זה כלום?!

אמר לו הקב"ה לנביא: **לך אמור להם: כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה.**

היינו דאמר ריש לקיש:

מאי דכתיב: דוד עבדי, נבוכדנאצר עבדי?

גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידיים לומר כן, לפיכך הקדים הקב"ה וקראו **עבדי**

- עבד שקנה נכסים, עבד למי?! נכסים למי?!

מדן נשמע נחרת סוסיו -

ע"א מכה לפניו ומכה לאחריה:

מכה מלפניה - וירדוף עד דן.

ומאחריה - מדן נשמע נחרת סוסיו.

כי הנני משלח בכם נחשים צפעונים -

אמר הקב"ה לישראל: בני, אם אין אתם עושים רצוני, כשם שנתגרה הנחש באדם וחווה ואבדן

מן העולם, כך אני מגרה בכם את אוה"ע שנמשלו כנחשים, שנאמר: **קולה כנחש ילך.**

אם ישוך הנחש בלא לחש - אשר אין להם לחש - שלא אשמע תפלה שיתפללו עליהם, כשם שאמר לירמיה: **ואתה אל תתפלל בעד העם הזה.**
אבל אם עשיתם רצוני, חייכם כשם שביישתי לנחש ואררתי אותו, שנאמר: **ארור אתה מכל הבהמה, כך אני עתיד לאררן ולביישן, שנאמר: יראו גוים ויבושו מכל גבורתם ישמיו יד על פה ואזניהם תחרשנה ילחכו עפר כנחש כזוחלי ארץ.**

מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי -

עלי הוא דוינו של ביתי.

הנה קול שועת בת עמי -

א"ר יוחנן:

הלשון הזה משמש שלש לשונות:

שועה,

זעקה,

נאקה.

שועה - הנה קול שועת בת עמי.

זעקה - ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו.

נאקה - וישמע אלהים את נאקתם.

ר' הונא בשם רבי יוסי:

לשון פרפור הוא זה.

ונפש חללים תשוע, ונאק נאקת חלל.

מה היו אומרים?

הה' אין בציון אם מלכה אין בה -

אילו היה בה לא היו גולין.

על שבר בת עמי השברתי -

משל לבן מלך שבקש להגביה אבן, כיון שבא להגביה אותה נפלה עליו ושברתו, ושמע המלך

שנשבר בנו, התחיל אומר: נשברתי.

אמרו בני פלטיץ שלו: בנך נשבר ואתה אומר נשברתי כו'!?

ומהו קדרתי ושמה החזיקתני?

משל לחכם שלא ראה אבל מימיו, והיה לו בן אחד ומת. קרא לתלמידיו א"ל: בבקשה מכם

הראו לי היאך בני אדם מתאבלים!

א"ל: אבל קורע בגדיו וכו' (כתוב ברמז תכ"ב):

מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה וגו' -

א"ר אחא:

כיון שחרבה ציון וירושלים ובית המקדש, ונשרף ההיכל ויצאו ישראל בקולרין, היו מבקשים לבכות ולא הניחום השונאים, אלא היו רודפים אותם ומכין אותם על צואריהם, שנאמר: **על צוארינו נרדפנו**, וכיוון שיצא יום ראשון נפנו אלו לאכילה ושתיה ונפנו אלו לבכיה, ועליהן ירמיה מקונן: **בכה תבכה בלילה**.

אמרו ישראל לירמיה: נעשה תנאי בינינו, אנו ואתה שאתה נתון ברווחה, דכתיב: **קחנו ועיניך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע**, הוי בוכה ביום ואנו בוכים בלילה, וכן עשו, ירמיה היה בוכה ביום ואומר: **ארור היום אשר יולדתי בו יום אשר ילדתני אמי אל יהי ברוך**. אמר הקב"ה: ישראל בוכים בלילה וירמיה בוכה ביום, ואני אבכה ביום ובלילה, שנאמר: **ואבכה יומם ולילה (על) [את] חללתי בת עמי**.

דבר אחר:

אמר הקב"ה: נתתי תורה לישראל שהם עוסקים בה, שנאמר: **והגית בו יומם ולילה - לכך נאמר: ואבכה יומם ולילה**.

דבר אחר:

מי יתן ראשי מים -

מהו מים?

הנחתי עולם תהו ובהו, כשם שנאמר: **ורוח אלהים מרחפת על פני המים**, ואין ראשי שנאמר כאן, אלא ברייתו של עולם, שנאמר: **בראשית ברא אלהים**.

דבר אחר:

מי יתן ראשי מים -

אמר הקב"ה: הלואי לא ירדתי להר סיני ולא נתתי להם תורה שיעברו עליה ויענשו בה, ואין ראשי אלא תורה, שנאמר: **ה' קנני ראשית דרכי**. בא וראה משה מקלסן: **מי יתן והיה לבבם זה להם**. וירמיה אמר: **מי יתן ראשי מים**. אמר דניאל: **והוא מהשנא עדניא וזמניא**.

כשיצאו ישראל ממצרים, אמר משה: **ויושע ה' ביום ההוא**. כשיצאו ישראל מירושלים, אמר ירמיה: **נתנני ה' בידי לא אוכל קום**.

כשיצאו ממצרים - **היתה יהודה לקדשו**.

כשיצאו מירושלים - **סורו טמא קראו למו**.

כשיצאו ממצרים - **הים ראה וינס**.

כשיצאו מירושלים - **על נהרות בבל וגו'**.

כשיצאו ממצרים - **ההרים רקדו כאילים**.

וכשיצאו מירושלים - **ראיתי את ההרים והנחלים רועשים**.

כשיצאו ממצרים - **ואתם הדבקים בה' אלהיכם**.
וכשיצאו מירושלים - **דבק לשון יונק אל חכו בצמא**.

כשיצאו ממצרים - **וענן ה' עליהם יומם**.
וכשיצאו מירושלים - **סכותה בענן לך**.

כשיצאו ממצרים - בשירה יצאו - **אז ישיר משה**.
וכשיצאו מירושלים - בבכיה.

מנלן?

בכה תבכה בלילה.

פרק ט

סימן רפ

מי יתנני במדבר מלון אורחים -

היכן שהייתי מתקלס, שנאמר: **ישאו מדבר ועריו**.
משל לנשיא שנכנס למדינה וראו אותו בני המדינה וברחו מפניו, נכנס לעיר אחת חרבה וראו אותו בני המדינה וקלסו אותו.

אמר הנשיא: זו העיר טובה לי היא מכל המדינות, כאן אני בונה לי אכסניא.

כך הקב"ה בא לים וברח מפניו, שנאמר: **הים ראה וינס**.

בא למדבר חורבה וקלסו אותו, שנאמר: **ישאו מדבר ועריו חצרים**.

אמר: זו העיר טובה לי מכל המדינות, כאן אני בונה אכסניא.

ירד לתוכה התחילו שמחים, שנאמר: **ישושום מדבר וציה**.

למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו -

א"ר זירא:

לא לימא איניש לינוקא: **יהיבנא לך מידי ולא יהב ליה**, דילמא אתי לאגמורי שקרא, משום שנאמר: **למדו לשונם וגו'**.

סימן רפא

חץ שחוט לשונם מרמה דבר -

א"ר חמא בר חנינא:

לפי שנאמר: **מות וחיים ביד לשון**, אי מה יד אינו ממית אלא בסמוך לו, **אף לשון אינו ממית**

אלא בסמוך לו?

תלמוד לומר: **חץ שחוט לשונם**.

אי מה חץ ארבעים וחמשים אמה, אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה?
ת"ל: **שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ.**

וכי מאחר דכתיב: **שתו בשמים פיהם, חץ שחוט למה לי?**
לומר: דקטיל כחץ.

וכי מאחר דכתיב: **חץ שחוט, מות וחיים ביד לשון למה לי?**
לכדרבה, דאמר רבה:
דבעי - חיי בלישניה,
דבעי - מות בלישניה.
(כתוב ברמז תשס ח וברמז תת"א):

על ההרים אשא בכי ונהי -
על ההרים - שנעשו כמדבר - אשא בכי ונהי.

ועל נאות מדבר קינה וגו' -
עד **ולא שמעו קול מקנה -** שהיו מקנאים בעבודת אלילים להקב"ה.

מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו -
אמר רבי:

נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה, שנאמר: **מעוף השמים ועד בהמה - בהמ"ה** בגימטריא המשין ותרתין הוו.

א"ר יעקב א"ר יוחנן:
כלם חזרו חוץ מקולים האיספנין.

דאמר רב:
הני מרדי דבבל הדרי מיא לעין עיטס, והאי כיון דלא שריר שדריה לא מצי סליק.

על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר -
על נאות יעקב שנעשו כמדבר, לא שמעו לא לקול דברי תורה ולא לקול דברי נבואה, אלא מקנה שהיו מקנאים בעבודת אלילים, כמה דאת אמר: **יקניאהו בזרים - לפיכך מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו.**

א"ר יודן:
שבע שנים נתקיים עליה: **גפרית ומלח - משום - והגביר ברית לרבים שבוע אחד.**

כותיים שבה מה היו עושים?

זורעים כאן והיא נשרפת, זורעים כאן והיא נשרפת.
מעשה באדם אחד שהיה חורש בבקעת נטופה כבש ידיה על פדניה וסליק עפרא יקידא ואוקיד דרעיה.

עד היכן נבואתו של ירמיה קיימת?

ר' יעקב בר אבין ור' אלעזר בר יהודה,

חד אמר:

(ח) עד מזרה ישראל יקבצנו,

חד אמר:

עד ויש תקוה לאחריה.

א"ר זעירא:

בא וראה כמה חצופה ארץ ישראל שעדין עושה פירות.

ר' חנניה ור' יהושע בן לוי,

חד אמר:

מפני שמזבלין אותה.

וחד אמר:

מפני שמהפכין עפרה.

אמר רבי:

קודם לארבעים שנה, עד שלא גלו ישראל נטעו תמרים בבבל, מפני שהמתיקה מרגלת הלשון לתורה.

א"ר חנינא בריה דר' אבהו:

שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות חגבים טהורים ולעוף אין מספר, גלו עם ישראל לבבל.

דגים היאך גלו?

ר' הונא בשם ר' יוסי אמר:

דרך תהום גלו ודרך תהום חזרו וכלם חזרו חוץ מדג אחד ששמו שבוטא, ולעתיד לבא הכל חוזרים, שנאמר: **והארץ הנשמה תעבד.**

כי קול נהי נשמע מציון -

א"ר יצחק:

מאי נשמע, וכי יש אבנים בוכות או עצים בוכים?

אלא מאי קול נהי נשמע מציון?

ממי שמשרה שכינתו בציון.

איך שדדנו -

איך הוה לנא מבזוזים.

בושנו מאד כי עזבנו ארץ -

זו ארץ ישראל, דכתיב: **ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה.**

כי השליכו משכנותינו -

אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

דבר אחר:

בשנו מאד כי עזבנו ארץ -

זה בית המקדש.

(ט) דא"ר הונא:

ומחיק הארץ ועד העזרה התחתונה שתי אמות.

כי השליכו משכנותינו -

זה חרבן ראשון וחרבן שני.

מאדם עד בהמה ועד עוף השמים נדדו הלכו -

ר' יודן אמר:

משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והוציאו לתרבות רעה, כעס המלך על בנו והרגו.

אמר המלך: כלום הוציא את בנו לתרבות רעה אלא זה, בני אבד וזה קיים!?

לפיכך: **מאדם ועד בהמה.**

א"ר פנחס:

משל למלך שהיה משיא את בנו ועשה לו חופה וסיירה וכיירה, כעס על בנו והרגו.

מה עשה המלך?

נכנס לתוך החופה והתחיל משבר בקנים ומפציע בחציאות ומקרע בכוליות.

אמר המלך: כלום עשיתי אלא בשביל בני, בני אבד וזו קיימת!?

לפיכך: **מאדם עד בהמה.**

וכן אתה מוצא בדור המבול: **וימח את כל היקום אשר על פני האדמה.**

מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' -

דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו,

שנאמר: **ויאמר ה' על עזבם את תורתו - היינו - לא שמעו בקולי - היינו - לא הלכו בה.**

א"ר יהודה אמר רב:
שלא ברכו בתורה תחלה.

סימן רפב

על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר -

וכתיב בתריה: ויאמר ה' על עזבם את תורת.

תאני ר' שמעון בן יוחאי:

אם ראית עיירות נתגשות ממקומם בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים.

מה טעם?

על מה אבדה הארץ וגו'.

כי הוּו משלחי ר' אמי ורב אסי דיפקון ויזרשון קריתא דארעא דישראל והוּו עאלין לקרתא

ואמרין להון: אייתו לן נטורי קרתא, והוּו מייתין לון ריש מטרטא וסנטורא.

הוּו אמרין לון: אילין נטורי קרתא?

אילין חרובי קרתא!

והיכן אינון נטורי קרתא?

סופרים ומשנים, שהם משמרים ביום ובלילה על שם: והגית בו יומם ולילה.

וכן הוא אומר: אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר.

ר' הונא ור' ירמיה ור' שמואל בר רב יצחק:

מצינו שויתר הקב"ה על עבודת אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה

של תורה, על מה אבדה הארץ על עבודת אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב

כאן, אלא על עזבם את תורת.

ר' הונא ור' ירמיה ור' חייא בר אבא:

כתיב: ואותי עזבו, שמא תורת שמרו?

הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שאילו תורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה היתה מחזירן

אצלי.

רב הונא אמר:

למוד תורה אפילו שלא לשמה, שכיון שאתה מתעסק בה אתה חוזר ועושה אותה לשמה.

א"ר יהושע בן לוי:

בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת:

אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

א"ר אבא בר כהנא:

לא עמדו פילוסופין באומות העולם כבלעם הרשע בן בעור וכאבטימוס הגרדי.

נכנסו אומות העולם אצל אבטימוס, אמרו להם: **יכולים אנו להזדווג לאומה זו?**
אמרו להם: לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהם, אם מצאתם שם תינוקות
מצפצפין בקולם, אין אתם יכולים להזדווג להם, שכך הבטיחן אביהם: **הקול קול יעקב וגו**
והידיים ידי עשיו - כל זמן שקולו של יעקב מצפף, אין הידיים ידי עשו.

סימן רפג

כה אמר ה' צבאות התבוננו וקראו למקוננות -

ר' יוחנן ורבי שמעון בן לוי ורבנן,

ר' יוחנן אמר:

משל למלך שהיו לו שני בנים, כעס על הראשון ונטל את המקל וחבטו והגלהו.

אמר: אוי לו לזה, מאיזו שלוחה גלה.

כעס על השני נטל את המקל והגלהו.

אמר: אנא הו דתרבותי בישא!

כך גלו עשרת השבטים, התחיל הקב"ה אומר: אוי להם כי נדדו ממני!

וכיון שגלו שבט יהודה ובנימין, כביכול אמר הקב"ה: **אוי לי על שברי.**

ר' שמעון בן לוי אמר:

משל למלך שהיו לו שני בנים, כעס על הראשון נטל את המקל וחבטו ופרפר ומת.

התחיל מקונן עליו.

כעס על השני נטל את המקל וחבטו ופרפר ומת.

אמר: אין בי כח לקונן, אלא **קראו למקוננות** ותקוננה.

כך גלו עשרת השבטים, התחיל מקונן עליהם: **שמעו את הדבר הזה אשר אני נושא עליכם**

קינה בית ישראל.

וכיון שגלו שבט יהודה ובנימין, כביכול אמר הקב"ה: אין בי כח לקונן, אלא **קראו למקוננות**

ותמהרנה ותשאנה עליהם נהי אין כתיב כאן, אלא **עלינו** דידי ודידהון.

ועפעפיהם יזלו מים - אין כתיב כאן, אלא **ועפעפינו יזלו** דידי ודידהון.

ורבנן אמרין:

משל למלך שהיו לו שנים עשר בנים.

מתו שנים, התחיל מתנחם בעשרה.

מתו ארבעה, התחיל מתנחם בשמונה.

מתו כלם, התחיל מקונן עליהם.

ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה -

שנו רבותינו:

נשים במועד מענות אבל לא מטפחות, בזה ובזה לא מקוננות.

אי זה עינוי ואי זהו קינה?

עינוי - שכלם עונות כאחת,

קינה - אחת מדברת וכלם עונות, שנאמר: **ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה**.
אבל לעתיד לבא, אומר: **בלע המות לנצח וגו'**.

כי עלה מות בחלונינו -

שנו רבותינו:

דבר בעיר - כנס רגליך, דכתיב: **לך עמי בא בחדריך**.

ואומר: **מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה - אף על גב דבחדרים אימה - מחוץ תשכל חרב**.

רבא בעדן ריתחא, הוה סכר כוי, שנאמר: כי עלה מות בחלונינו.

סימן רפד

אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' -

וכן הוא אומר: **שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ וגו'**.

כמה מתנות טובות נתנו בעולם:

חכמה,

וגבורה,

ועושר.

זכה אדם לאחת מהם, נטל חמדת כל העולם.

אימתי?

בזמן שהן באות מן הקב"ה ובאות מן התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום.

שני חכמים עמדו בעולם:

אחיתופל מישראל

ובלעם מאומות העולם,

ושניהם נאבדו מן העולם הזה ומן העולם הבא.

שני עשירים עמדו בעולם:

קרח מישראל,

והמן מאומות העולם,

ושניהם נאבדו מן העולם.

שני גבורים עמדו בעולם:

שמשון מישראל,

וגלית מאומות העולם

ושניהם נאבדו מן העולם.

למה?

שלא היה מתנחם מן השמים :

אל יתהלל חכם בחכמתו -

זה משה, שאע"פ שעלה למרום וקבל את התורה לא הניח לו מן המיתה. אמרו עליו על משה רבינו, בשעה שא"ל הקב"ה למשה: **עלה ומות בהר** - אמר לפניו: רבש"ע, כתוב בתורתך: **ביומו תתן שכרו** - ואני הייתי פועל נאמן לפניך ארבעים שנה ועכשו תן לי שכרי!

אמר לו הקב"ה: משה, רצונך ליטול שכרך בעולם הזה, לא כשם שאני משלם שכר לאברהם ליצחק וליעקב, שרצו לפני במצוות כסוסים לע"ל.

אבל יתהלל הקב"ה שכל החכמה שלו - ברא את כל מעשה בראשית - **לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו**.

ואל יתהלל הגבור בגבורתו -

ואל יתהלל שמשון בן מנוח בגבורתו.

אמרו עליו על שמשון, שמבית מושבו עד בית כתפיו ששים אמה, כיון שמת בטלה גבורתו. אבל יתהלל הקב"ה שהגבורה שלו שנאמר: **לך ה' הגדולה והגבורה**.

אל יתהלל עשיר בעשרו -

אל יתהלל אחאב בן עמרי שהיו לו שבעים בנים ובנה לכל אחד ואחד פלטין של שן, כיון שמת בטל מלכותו ועשרו.

אבל יתהלל הקב"ה שהעושר שלו, שנאמר: **לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות**, ומה יתהלל האדם בעולם הזה בכתרה של תורה, שהיא מעשרת אותו ונותנת לו חיים בעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: **ארץ ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד**, ונותנת בו כח שלא יבטל לעולם, שנאמר: **וקוי ה' יחליפו כח**.

סימן רפה

אל יתהלל חכם -

וכתיב: **כי לא לקלים המרוץ** - זה עשאהל שהיה צד את הצבי ברגליו ברוב מרוצה והיה מהלך על ראשי השבלים בשדה ולא היה משבר את הקנים, כיון שנפלה שעתו הכהו אבנר בחנית ולא היה בו כח לרוץ, הוי: **ולא לקלים המרוץ**.

ולא לגבורים המלחמה - זה אבנר, אמרו עליו שהיה בטוח בכחו ואומר: אלולי היה לארץ מקום לאחוז בו, הייתי מזעזעה והיה כל מחנה ישראל שרוי (ו) בין שני ארכבותיו, וכיון שנפלה שעתו הכהו יואב בן צרויה.

באותה שעה תפש באבנר וכפתו בידו כפקעת של שתי, מיד עמדו כל ישראל לפניו ואמרו לו: אדוננו, אם אתה הורגו מיד נשארנו כיתומים אשר אין להם אב, ויבואו הפלשתים ויבוזו את נשינו ואת כל אשר לנו.

א"ל : ומה אעשה שכבה את נרי.
אמרו ליה : תדון עמו לפני דין האמת, השליך אותו מידו ונפל זה חי וזה מת.

ולא לחכמים לחם - זה שלמה, כשדחפו אשמדאי ממלכותו היה מבקש לחם והיה אומר להם :
אני קהלת הייתי מלך - והיו בני אדם מלעיגים עליו. (יא)

ולא לנבונים עושר - זה קרח.

תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר :
שילוח היה מקלח מים בכאיסר, צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו, חזרו
ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר : **אל יתהלל חכם בחכמתו.**

על מצרים ועל יהודה -

זה שאמר הכתוב : **ופקדתי על כל מול בערלה.**

מהו מול [בערלה]?

שהיו מולים ומשכו להם ערלה, וכלהו בענין אחד, שנאמר : **על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה.**

על מצרים -

שהיו מולין בימי יוסף וכשמת יוסף משכו להם ערלה, שנאמר : **כי בניס זרים ילדו.**

ועל יהודה -

זה יהויקים מלך יהודה.

ועל אדום -

זה עשו.

ועל בני עמון וגו' -

(יב) אלו שילדו בנות לוט.

ועל כל קצוצי פאה -

אלו הישמעאלים.

אמר הקב"ה : **מצרים, מה עשיתי להם?**

ונער פרעה וחילו.

יהויקים - הגליתי אותו.

עשו - נבעו מצפוניו.

לכלם נתתי קרטקי שמשכו להם ערלה.

אתם לא תעשו כמעשיהם, אלא חמולו והסירו ערלת לבבכם וערלת בשרכם!

**ומה שכר אני נותן לכם?
ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם.**

כי כל הגוים ערלים -

ר' אלעזר בן עזריה אומר:

מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים, שנאמר: **כי כל הגוים ערלים.**

ר' ישמעאל אומר:

גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות.

ר' יוסי הגלילי אומר:

גדולה מילה שדוחה את השבת חמורה, שחייבים עליה כרת.

ר' יהושע בן קרחה אומר:

גדולה מילה שלא נתלה זכות למשה מלא שעה אלא בזכות המילה, שנאמר: **ויהי בדרך במלון.**

ר' נחמיה אומר:

גדולה מילה שהיא דוחה את הנגעים.

רבי אומר:

גדולה מילה שכל זכיותיו של משה לא עמדו לו בשעת דחקו.

פרק י

המשך סימן רפה

כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו -

בימי ירמיה בקשו ישראל לבא למדת אסטרולוגיא ולא הניחם הקב"ה, דכתיב: **ומאותות**

השמים אל תחתו - כבר בקש אברהם אביכם לבא למדה זו ולא הנחתי אותו, דכתיב: **ויצא**

אותו החוצה ויאמר הבט נא.

מלמד, שהעלה למעלה מכיפת הרקיע, שאין הבטה אלא מלמעלה למטה, שנאמר: **הבט**

משמים וראה.

א"ל: עד דסנדלך ברגלך דרוך כוכבא, כל מי שנתון למטה מהם מתירא מהם, אבל אתה נתון

למעלה מהם דיישם.

רבי נהוראי אומר:

גזרת מלך היא, כשישראל חוטאים ואין מעברין את השנה כראוי, בשעה ששלחבת חמה מגעת

ללבנה בלילה מעלות ששים עובר בתוכו ומכהה אורו, הקב"ה עושה ברחמיו ומכהה את הלבנה

וגונו אחד מן הסנהדרין.

וכשישראל עושים רצונו ומעברין את השנה כראוי, הקב"ה עושה ברחמיו ומכה את החמה ומשלח רוגזו לעו"א, שנאמר: **אל דרך הגוים אל תלמדו.**

אמר רבי יוחנן:

מנין שאין מזל לישראל?

שנאמר: **כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו (ומחקות) [ומאותות] השמים אל תחתו וגו' -** עו"א יחתו ואין ישראל יחתו.

שנו רבותינו:

בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל באי עולם.
משל למלך ב"ו שעשה סעודה לעבדיו והניח פנס לפניו, כעס המלך ואמר לעבדו: טול פנס מפניהם והושיבם בחשך.

היה ר' מאיר אומר:

בזמן שמאורות לוקים סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שמלומדים במכות הם.
לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו, **מי דואג?**
מי שרגיל ללקות בכל יום, הוא דואג.

תנו רבנן:

בזמן שהחמה לוקה - סימן רע לעובדי אלילים.
לבנה לוקה - סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונים ללבנה, עובדי אלילים לחמה.

לוקה במזרח - סימן רע ליושבי מזרח,
לוקה במערב - סימן רע ליושבי מערב,
באמצע הרקיע - סימן רע לכל העולם כלו.
פניו דומות לדם - חרב בא לעולם,
לשק חצי רעב - באים לעולם,
לזה ולזה - רעב באה לעולם,
לקה בכניסתו - פורענות שוהא לבא,
ביציאתו - פורענות ממהרת לבא,

ויש אומרים:

חלוף הדברים.

ואין אומה ואומה שלוקה, שאין אלהיה לוקה עמה, שנאמר: **ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים,** ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום אין מתיראים מכל אלו, שנאמר: **כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו וגו' -** העו"א יחתו ואין ישראל יחתו.

תנו רבנן:

על ארבעה דברים חמה לוקה:

על אב בית דין שמת ולא נספד כהלה,
ועל נערה מאורסה שצעקה ואין מושיע לה,
ועל משכב זכור,
ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד.

ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקים:

על כותבי פלסתר,
ועל מעידי עדות שקר,
ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל,
ועל קוצצי אילנות טובות:

מי לא יראך מלך הגוים -

א"ל הקב"ה לירמיה: **אתה קורא אותי מלך הגוים ומלכיהון דישראל לית אנא?**
א"ל: רבון העולמים, לפום מה דאמרת לי: **נביא לגוים נתתיך** אף אנא קרי לך **מלך הגוים**.

כי לך יאתה -

מלכותך יאי לך, וכן הוא אומר: **ה' מלך גאות לבש**.

אמר ר' חנינא:

יש לך אדם שהוא נאה ללבושו ואין לבושו נאה לו, לבושו נאה לו ואין הוא נאה ללבושו,
והקב"ה הוא נאה ללבושו ולבושו נאה לו.

ובאחת יבערו ויכסלו -

א"ל רב נחמן לרב יצחק:

מאי דכתיב: ובאחת יבערו ויכסלו?

א"ל: הכי א"ר יוחנן:

אחת היא שמבערת רשעים לגיהנום **ומאי ניהו?**
עבודת אלילים.

כתיב הכא: **מוסר הבלים עץ הוא**.

וכתיב התם: **הבל המה מעשה תעתועים**.

סימן רפו

ר' שמואל בר נחמני אמר:

פורענות אחת מכלה אותן, ואית לן קריין: **על כן לא יקומו רשעים במשפט -** במשפטים אין
כתיב כאן אלא **במשפט**,

ובאחת יבערו ויכסלו -

תמותת רשע רעה = אבל צדיקים : כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה - אחת ולא שתיים.

אמר ר' יוחנן :

אמר ירמיה : מה תוחלת מצאתם בע"א שאתם להוטים אחריה!?!
הלואי היה לה פתחון פה שנתוכח עמה, נאמר דידה ונאמר דידה.
נאמר דידה : **כה אמר ה' אל הגויים אל תלמדו וגו'.**
(ונאמר דירה) : **ובאחת יבערו וגו'.**
ונאמר דידה : **וה' אלהים אמת וגו'.**
נאמר דידה : **כדנה תאמרון להום.**

א"ר שמואל בר נחמני :

אל תהי לשון ארמית קלה בעיניך, שמצינו כתוב בתורה בנביאים ובכתובים, שהקב"ה חולק לו כבוד.

בתורה - יגר שהדותא.

בנביאים - כדנה תאמרון להום.

בכתובים וידברו הכשדים למלך ארמית.

סימן רפז

עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו' -

א"ר הושעיא :

קשה היא ירידת גשמים שהיא שקולה כנגד לכל מעשה בראשית,

מה טעם?

דכתיב : **עושה גדולות עד אין חקר.**

וכתיב בתריה : **הנותן מטר על פני ארץ.**

ר' אחא מייתי לה מהכא :

עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו' לקול תתו המון מים בשמים -

ואין קול אלא גשמים, שנאמר : **תהום אל תהום קורא לקול צנוריד.**

לקול תתו המון מים בשמים -

א"ר אלעזר א"ר חנינא :

בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם.

מדת ב"ו שופת קדרה ואח"כ נותן מים לתוכה והקב"ה נותן מים בקדרה ואחר כך שופת

אותה, שנאמר : **לקול תתו המון מים בשמים -** ואח"כ מעלה נשיאים.

א"ר ברכיה :

לא פירשו המים העליונים מן התחתונים אלא בבכי, הדא הוא דכתיב : **מבכי נהרות חבש.**

ר' תנחומא מייתי לה מהכא:

לקול תתו המון מים בשמים - ואין קול אלא בכי, כמה דאת אמר: **קול ברמה נשמע וגו'.**

ויעלה נשיאים מקצה הארץ -

ר' יוחנן וריש לקיש,

ר' יוחנן אמר:

אין עננים אלא מלמטן, שנאמר: **מעלה נשיאים מקצה הארץ.**

על דעתיה דרבי יוחנן:

לאחד שכבד את חברו בחבית של יין וקנקנה עמה.

לדעתיה דריש לקיש:

לאחד שאומר לחברו: הלוני סאה של חטים.

א"ל: הבא קופתך ומדוד.

כך הקב"ה אומר לארץ: אייתי עננך וקבלי מטר.

חמשה שמות יש לו:

עב

ענן,

נשיא,

אד,

חזיז.

עב - שהוא מעכב פני הרקיע.

אד - שהוא שובר לבעלי זרעות.

ענן - שהוא עושה הבריות עננים אלו על אלו.

נשיא - שהוא עושה הבריות נשיאם אלו על אלו.

חזיז - שהוא עושה חזיונות ברקיע ומשרה רוח הקדש על הבריות, כמה דאת אמר: חזון.

בעת פקודתם יאבדו -

תאנא משום ר' יוסי:

עת היא מזומנת לפורענות, שנאמר: **בעת פקודתם יאבדו.**

ועת היא מזומנת לטובה, שנאמר: **בעת רצון עניתך.**

עת היא מזומנת לפורענות, שנאמר: **ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים.**

עת מזומנת לטובה - **וירד יהודה מאת אחיו.**

לא כאלה חלק יעקב -

אמר ר' אבהו:

לא נברא הכל אלא בשביל יעקב, שנאמר: **לא כאלה חלק יעקב.**

כי יוצר הכל הוא

(כתוב ברמז פ"ג).

אומר הקב"ה לעולמו: **מי בראך ומי יצרך?**
יעקב, **כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל.**
וכתיב: **יעקב כי יוצר הכל הוא:**

סימן רפח

לא כאלה חלק יעקב וגו' וישראל שבט נחלתו-

ואומר: **כי יעקב בחר לו יה.**

וכן הוא אומר: **כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.**

משל למלך שהיה לו שדה נתנה לאריסין התחילו נוטלין וגונבים אותה, נטלה מהם ונתנה לבניהם, התחילו להיות רעים יותר מן הראשונים.

נולד לו בן, א"ל: צאו מתוך שלי, אי איפשי שתהיו בתוכה!

כך כשבא אברהם אבינו לעולם יצא ממנו פסולת ישמעאל ובני קטורה,

יצחק יצא ממנו עשו ואלופיו, חזרו להיות רעים יותר מן הראשונים,

וכשבא יעקב לא יצא ממנו פסולת, אלא נולדו כל בניו כשרים, שנאמר: **ויעקב איש תם.**

מהיכן הקב"ה מכיר את חלקו?

מיעקב, שנאמר: **כי יעקב בחר לו יה.**

ועדין תלי בדלא תניא, **אין אנו יודעים אם המקום בחר לו ישראל, אם ישראל בחרו בהקב"ה?**

ת"ל: **בך בחר ה' אלהיך.**

ומנין שאף יעקב בחר לו בהקב"ה?

שנאמר: **לא כאלה חלק יעקב וגו' וישראל חבל נחלתו.**

ואומר: **חבלים נפלו לי בנעימים.**

מה חבל זה משולש, כך היה יעקב שלישי לאבות, ועליו הוא אומר: **והחוט המשולש לא**

במהרה ינתק.

פרק יא

המשך סימן רפח

הנני מביא אליהם רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה -

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון:

זו אשה רעה וכתובתה מרובה.

מה לידידי ביתי -

א"ר יצחק:

בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם שהיה יושב בבית המקדש,

א"ל: מה לידידי ביתי?

א"ל: על עסקי בני באתי!

א"ל: בניך חטאו וגלו!

א"ל: שמא בשוגג חטאו?

א"ל: עשותה המזמתה.

א"ל: שמא מיעוטן חטאו?

א"ל: הרבים!

א"ל: היה לך לזכור ברית מילה.

א"ל: ובשר קדש יעברו מעליך.

א"ל: שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה?

א"ל: כי רעתכי אז תעלזי.

מיד הניח ידו על ראשו והיה צועק ובוכה, אמר: **שמא ח"ו אין להם תקנה?**

יצאת בת קול ואמרה לו: **זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך.**

מה זית זה אחריתו בסופו,

אף ישראל אחריתו בסופו.

סימן רפט

לקול המולה גדולה וגו' ורעו דליותיו -

א"ר חנינא בר פפא:

לקול מילייהו של מרגלים נתרועעו דליותיהן של ישראל.

דאמר ר' חנינא בר פפא:

דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה: **כי חזק הוא ממנו** אל תקרי מְּמֹנוּ אלא מְּמֹנוּ, כביכול

אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם.

מתקיף לה ר' חמא בר חנינא:

האי **לקול המולה - לקול מלה מבעי ליה?**

אלא אמר הקב"ה לאברהם: קולך שמעתי וחמלתי עליהם, אני אמרתי ישתעבדו בארבע

מלכיות, כל אחד ואחד בשעבוד ארבע מלכיות, השתא חדא חדא מאי דפסיק לה, אי תימא:

אני אמרתי בזה אחר זה השתא בבת אחת.

אמר ר' יהושע בן לוי:

למה נמשלו ישראל כזית?

לומר לך:

מה זית, אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים,
אף ישראל, אין להם בטלה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא.

ר' יוחנן אמר:

למה נמשלו לזית?

לומר לך:

מה זית זה, אין מוציא שמנו אלא על ידי כתישה,
אף ישראל, אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין.

נמשלו ישראל לזית: זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך.
וכן הושע אומר: ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו.

ונמשלו עובדי אלילים לים, שנאמר: הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון - שכל
המשקין מתעררבין אלו עם אלו והשמן אין מתערב עמהם, שנאמר: לא תתחתן בם - וישראל
עולים למעלה, שנאמר: ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ.

ומה הזית שעושים ממנו שמן ומאיר,

כך ישראל מאירים הם לעולם הבא, שנאמר: ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

סימן רצ

וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה -

ר' חייא רבא אמר:

עלוב הוא השאור, שמי שבורא אותו מעיד עליו שהוא רע, שנאמר: כי הוא ידע יצרנו.
עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה, שנאמר: כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

רבנן אמרין:

עלובה המטעת שמי שנוטעה מעיד עליה שהיא רעה, שנאמר: וה' צבאות הנוטע אותך דבר
עליך רעה.

כה אמר ה' אל אנשי ענתות וגו' הנני פוקד עליהם רעה וגו' ושארית לא תהיה להם -
בוא וראה כח התשובה, שאע"פ שנגזרה גזרה קשה עליהם, כיון שעשו תשובה זכו להתיחס
אנשי ענתות מאה ועשרים ושמונה.

פרק יב

המשך סימן רצ

צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה וגו' נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי -

מאי אהדר ליה?

כי את רגלים רצת וילאוך.

משל לאדם שאומר: יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים, נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה.
א"ל: לפני רגלי אחד כך, לפני הסוסים על אחת כמה וכמה.
ומה בשכר שלש פסיעות ששלמתי לאותי רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה (כתוב ברמז רמ"ד וברמז תקס"ג וברמז קל"ב):

נתתי את ידידות נפשי -

(כתוב ברמז קמאי טעמא):

היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה -

זה שליח צבור היורד לפני התבה שאינו הגון:

היתה לי נחלתי -

זה ירושלים.

ואומר: **העיט צבוע (היתה) נחלתי לי.**

ואומר: **כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה.**

מנוחה - זו שילה.

ואמאי קרי לה מנוחה?

דנחו מכבוש הארץ.

נחלה -

זו ירושלים, **דברי ר' יהודה.**

ר' שמעון אומר:

מנוחה - זו ירושלים.

וכן הוא אומר: **זאת מנוחתי עדי עד.**

ואומר: **כי בחר ה' בציון אוה למושב לו.**

ואמאי קרי לה מנוחה?

על שם נחת הארון.

נחלה - זו שילה, שנאמר: **(יחלק) [וישלך] להם יהושע (ויפולל) גורל בשילה [ויחלק שם וגו'].**

ר' ישמעאל אומר:
זו וזו שילה.

ר' שמעון אומר:
זו וזו ירושלים.

פרק יג

סימן רצא

כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל -

אמר הקב"ה: איני כבשר ודם.

בשר ודם אין רשות להדיוט להקראות בשמו של מלך,

אבל ישראל נקראו בשמו של הקב"ה, כל שם חביב שנקרא להקב"ה, בו בשם קרא את ישראל:

נקרא אלהים

וקרא לישראל אלהים, **אני אמרתי אלהים אתם.**

נקרא חכם שנאמר: **חכם לבב ואמיץ כח,**

וקרא לישראל חכם, שנאמר: **רק עם חכם ונבון.**

נקרא דוד, שנאמר: **דודי צח ואדום,**

וקרא לישראל דודים, שנאמר: **אכלו רעים שתו ושכרו דודים.**

נקרא בחור, שנאמר: **מראהו כלבנון בחור כארזים.**

וקרא לישראל בחורים, שנאמר: **בך בחר ה' אלהיך.**

נקרא חסיד, שנאמר: **כי חסיד אני נאם ה'.**

וקרא לישראל חסידים, שנאמר: **אספו לי חסידים.**

נקרא קדוש

ונקראו ישראל קדושים, שנאמר: **קדושים תהיו כי קדוש אני.**

ואף לעתיד לבא כל אחד ואחד יאמר לו קדוש, שנאמר: **והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים**

קדוש יאמר לו.

שנו רבותינו:

מצילין תיק הספר עם הספר מפני הדליקה.

התיק למה מצילין אותו, וכי דברי תורה כתובים בתוכו?!

אלא לפי שהוא דבוק לספר זכה להנצל עמו.

אמר שלמה: **הולך את חכמים יחכם** - אוי להם לרשעים ולדבקהם ואשריהם לצדיקים ולדבקהם.

דור המבול מה כתיב בהם?

וימח את כל היקום - אם אדם חטא מאי איכפת לבהמה ולעוף?

אלא, אוי לרשעים ולדבקהם שהם מחייבים עצמם ולדבקהם, לפיכך: **מאדם עד בהמה**.

אתה מוצא כשהלך קרח הלכו עמו במחלוקתו מאתים וחמשים ראשי סנהדראות והלך עמהם אף הממון שלהם, שנאמר: **ותפתח הארץ את פיה**.

ראה מה כתיב בנח?

ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה.

אם נח זכה בהמה וחיה מה זכו?

ראה מה כתיב בחנניה מישאל ועזריה: **וגובריא אלין תלתיהון ופיתו בסרבליהון**.

וכיון שיצאו מכבשן האש, מה כתיב בהם?

חזי לגובריא אלין דלא שליט נורא בגשמייהון = הרי יפה, ולמה סרבליהון לא שנו?

אלא בשביל שהם דבוקים בהם.

ומה המלבושים שדבוקים לצדיקים ירדו לאש ולא ניזוקו, ישראל שהיו דבוקים לצדיקו של עולם, שהוא חי וקיים, שנאמר: **ואתם הדבקים בה' אלהיכם**.

וכתיב: **כי כאשר ידבק האזור וגו' - על אחת כמה וכמה שינצלו מדינה של גיהנום**.

למה?

שאני מעכב, שנאמר: **כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה**.

שמעו והאזינו אל תגבהו -

אזהרה לגסי הרוח.

מנין?

אמר רבא אמר זעירי:

דכתיב: שמעו והאזינו אל תגבהו.

רב נחמן בר יצחק אמר מהכא:

ורם לבבך ושכחת.

וכתיב: **השמר לך פן תשכח**.

כדרבי אבין אמר ר' עולא:

כל מקום שנאמר: **השמר פן ואל - אינו אלא לא תעשה:**

תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך -

בטרם יחשיך עליכם דברי תורה,

בטרם יחשיך -

דברי נבואה.

בטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף וקויתם לאור -

בבבל.

ושמה לצלמות -

במדי.

ושית לערפל -

ביון.

ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה -

מפני עו"א שהם מתגאים ואומרים: **אי אלהימו וגו'.**

דבר אחר:

מפני גוה -

אלו מלאכי השרת שהיו אומרים: **מה אנוש כי תזכרנו.**

ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה' -

את מוצא עד שלא גלו ישראל היו עושים עדרים עדרים:

עדרי כהונה לבד,

עדרי לוייה לבד,

עדרי ישראל לבד,

וכיון שגדלו נעשו כלם עדר אחד, הדא הוא דכתיב: **כי נשבה עדר ה'.**

סימן רצב

ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף -

(כתוב ברמז שני"ח):

ואם לא תשמעוה במסתרים וגו' -

מאי במסתרים?

אמר רב שמואל בר אויא:

מקום יש להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו.

מאי מפני גוה?

אמר רבי שמואל בר רבי ייצחק אמר רב:

מפני גאותן של ישראל, שנטלה מהם ונתנה לעובדי אלילים.

ומי איכא בכיה קמי קוב"ה והא אמר רב פפא אין עצבות לפני הקב"ה, שנאמר: הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו?

לא קשיא, הא בבתי גואי, הא בבתי בראי, ובבתי בראי ליכא.

והא כתיב: **ויקרא ה' אלהים צבאות לבכי ולמספד!?**

שאני חרבן בית המקדש, דאפילו מלאכי השרת בכו, שנאמר: **הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון:**

ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה' -

אמר ר' אלעזר:

שלוש דמעות הללו למה?

אחת על מקדש ראשון,

ואחת על מקדש שני,

ואחת על ישראל שגלו ממקומם,

ואיכא דאמרי:

על ביטול תורה.

בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו ממקומם, היינו דכתיב: **כי נשבה עדר ה'.**

אלא למאן דאמר על ביטול תורה, **מאי כי נשבה עדר ה'?**

כיון שגלו ישראל ממקומם, אין לך ביטול תורה גדול מזה.

תנו רבנן:

על שלשה דברים הקב"ה בוכה בכל יום:

על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק,

ועל מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק,

ועל פרנס המתגאה על הצבור בחנם.

היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו -

בעא מיניה לוי מרבי:

מנין לחבורה שאינה חוזרת?

דכתיב: **ונמר חברבורותיו.**

מאי חברבורותיו?

אילימא ריקמי ריקמי **האי כנמר גווינה מבעי ליה?**

אלא ככושי, מה כושי זה אינו חוזר, אף חבורה אינה חוזרת.

פרק יד

המשך סימן רצב

המאוס מאסת את יהודה -

משל למלך שהיה לו מטרונא והיתה חביבה עליו ביותר, ועל ידי שהיתה יודעת שהמלך מחבב אותה היתה פושעת על כבודו של מלך ומפלגת על גזרותיו.

פעם אחת כעס עליה המלך וצוה לעבדיו וגררו אותה בשערה, שושבינה שהיה עומד שם בא אצל המלך.

א"ל: מרי המלך, אמור לי אם יש בדעתך לשוב אליה או אין בדעתך לשוב אליה, אם יש בדעתך לשוב אליה, שליט הוא האדם באשתו, ואם אין בדעתך לשוב אליה, היה לך לגרשה שתלך ותנשא לאיש אחר.

כך אמר ירמיה לפני הקב"ה: **המאוס מאסת את יהודה אם בציון נעלה נפשך -** אם יש בדעתך לשוב אליה, **מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא!?**

אמר לו: לך לרבך רבן של כל הנביאים, אמרתי לו: **ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו'** (כתוב ברמז ת"ע):

פרק טו

המשך סימן רצב

אם יעמוד משה ושמואל -

זה לוי

וזה לוי,

זה בנה מזבח

וזה בנה מזבח,

זה מלך על ישראל ויהודה,

וזה מלך על ישראל ויהודה,

זה הקריב

וזה הקריב,

זה בקריאה

וזה בקריאה,

זה בהנני

וזה בהנני.

ולמה הוא מעלה שני נביאים הללו מכל הנביאים?

על ידי (יג) שלא נטלו שחד, שאלולא כן לא היה להם כח לעמוד כנגד ישראל להוכיחן.

ומה אמר להם שמואל?

הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו וגו'.

משה אמר: **לא חמור אחד מהם נשאתי וגו'.**

סימן רצג

והיה כי יאמרו אליך אנה נצא -

איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, שדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף.

אמרה ליה: תהוי למצוה רבה.

יתיב רב יוסף וקא מעיין בה **מאי היא מצוה רבה?**

אמר ליה אביי, מדתני ר' שמואל בר יהודה:

אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים, שמע מינה פדיון שבויים מצוה רבה היא,

שנאמר: **והיה כי יאמרו אליך אנה נצא וגו'.**

וא"ר יוחנן:

כל המאוחר בפסוק זה קשה מחברו:

חרב קשה ממות - אי תימא קרא ואיתימא סברא, אי תימא סברא, האי קא מנויל והאי לא

מנויל, ואי תימא קרא: **יקר ביני ה' המוותה לחסידי.**

רעב קשה מחרב - אי תימא קרא ואי תימא סברא, אי תימא סברא, האי מצטער והאי לא

מצטער, אי תימא קרא: **טובים היו חללי חרב מחללי רעב.**

שבי קשה מכולהו - דכולהו איתנהו בגויה:

ונתתים לזעוה לרעה -

(כתוב ברמז רמ"ו):

ואזרם במזרה בשערי הארץ -

זהו שאמר הכתוב: **ואתכם אזרה בגוים -** זו מדה קשה לישראל, שבשעה שבני המדינה גולים

כלם למקום אחד והם רואים זה את זה מתנחמים, ואתם אין אתם כן, אלא עתיד אני לזרות

אתכם בין אוה"ע, כאדם שזורה שעורים במזרה ואין אחד מהם דבקה לחברתה, שנאמר:

ואזרם במזרה:

עצמו לי אלמנותיו מחול ימים -

זה אביה בן רחבעם, שהעביר הכרת פניהם של ישראל, שנאמר: **הכרת פניהם ענתה בס -**

העמיד עליהם שומרים שלשה ימים עד שנתקלקלה צורתם, ואין מעידים אלא על פרצוף פנים

עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו, ואין מעידין אלא עד שלשה ימים.

אומללה יולדת השבעה -

אמר ירמיה: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר לבושה שחורים, וראשה סתור וצועקת ומבקשת מי ינחמנה, ואני צועק ומבקש מי ינחמני, קרבתי אצלה ודברתי עמה, אם אשה את דברי עמי ואם רוח את הסתלקי מלפני. ענתה ואמרה לי: אין אתה מכירני?! אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים עד שאני עולה ובוכה עליו, הרי שני בא ואמר לי: נפל הבית על שבעה בניך והרגם, איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שערי!

אמרתי לה: אי את טובה מן אימא ציון, שהיא עשויה מרעית לחית השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמך ציון, שהיא עשויה מרעית לחית השדה, אני היא אם השבעה, שכן כתיב: **אומללה יולדת השבעה.**

אמר לה ירמיה: דומה מכתך (יד) למכת איוב, **קומי שבי ירושלים.**

אמר ר' יהושע בן לוי:

לא חרבה ירושלים עד שעבדו בה שבעה בתי דינין עבודת אלילים, ואלו הן:

ירבעם בן נבט,

ובעשא בן אחיה,

ואחאב בן עמרי,

ויהוא בן נמשי,

ופקח בן רמליהו,

ומנחם בן גדי,

והושע בן אלה, שנאמר: **אומללה יולדת שבעה.**

אמר ליה רב כהנא בר אסי לרב:

כתיב ביה בהושע בן אלה: **ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל.**

וכתיב: **עליו עלה שלמנאסר מלך אשור.**

אמר ליה: אותם פרדיסאות שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל, בא הושע ובטלם ואעפ"כ לא עלו ישראל.

אמר הקב"ה: אותם שנים שלא עלו לרגל ילכו בשבי.

דבר אחר:

אומללה יולדת השבעה -

אלו שבעה מלכי יהודה רשעים:

יהורם,

יהואש,

אחז,

מנשה,

אמון,

יהויקים,

צדקיה.

א"ל הקב"ה ליעקב: אתה סימן לבניך, מה אתה ביציאתך השקעתי לך חמה דכתיב: **וילן שם כי באט השמש -** ובחזרתך החזרתי לך גלגל חמה, דכתיב: **ויזרח לו השמש -** כך בניך ביציאתם: **אומללה יולדת השבעה -** ובחזרתם **וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה:**

לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז -

אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, לא נכנסתי לבתי תרטיאות ולבתי קרקיסאות של עו"א ושחקתי עמהם, **מפני ידך בדד ישבתי.**

דבר אחר:

מפני ידך בדד ישבתי -

נגעה בי יד של פרעה ולא ישבתי בדד,

ידו של סנחריב ולא ישבתי בדד,

וכיון שנגעה בי ידך, **ישבתי בדד - איכה ישבה בדד:**

אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד =

אמר רב ואמרי לה: א"ר חייא בר הונא, א"ר יוחנן ואמרי לה: א"ר שמואל בר נחמני, א"ר יונתן:

כל המלמד בן חברו תורה - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: **אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד.**

וכל המלמד בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזרה הוא מבטלה, שנאמר: **אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה.**

פרק טז

סימן רצד

כה אמר ה' אל תבא בית מרזח -

מאי מרזח?

אבל.

א"ר אבהו:

מנין לאבל שמסב בראש?

שנאמר: אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד, כאשר אבלים ינחם.

ינחם אחרים משמע?

אמר רב נחמן בר יצחק:

ינחם כתיב.

מר זוטרא אמר מהכא:

וסר מרזח סרוחים - מר זוח נעשה שר לסרוחים.

כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים -

החסד - זו גמילות חסדים.

הרחמים - זו צדקה.

א"ר אליעזר ברר' יוסי:

צדקה וחסד שישראל עושים בעוה"ז שלום ופרקליט גדול נעשה ביניהם ובין אביהם שבשמים.

סימן רצה

אמר רבי שמעון בן חלפתא:

משל למה הדבר דומה?

למלך שנשא למטרונא והכניסה לו שני אריסין, אף המלך זקף לה שני אריסין כנגדן.

אבדה מטרונא את שלה, אף המלך נטל את שלו.

לימים עמדה וכשרה את עצמה והביאה אותם אריסין, אף המלך הביא את שלו.

אמר המלך: אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה.

כך אתה מוצא:

אברהם נתן לבניו שני אריסין: כי ידעתינו למען אשר יצוה וגו' עד לעשות צדקה ומשפט.

אף הקב"ה זקף לו כנגדן חסד ורחמים: ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד.

אבדו ישראל את שלהם: ההופכים ללענה משפט וצדקה וגו'.

אף הקב"ה נטל את שלו: כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים.

עמדו ישראל וכשרו את עצמם: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

אף הקב"ה מביא את שלו, שכן כתיב: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא

ימוש וברית שלומי וגו'.

אמר הקב"ה: אלו ואלו יעשו עטרה וינתנו בראשיהם של ישראל, שנאמר: וארשתיך לי בצדק

ובמשפט בחסד וברחמים.

לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' -

כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם ר' יהושע.

וכשבאו התלמידים אצלו, א"ל: מה דבר חדוש היה לכם ביבנה?

א"ל: אחריך רבי.

א"ל: ומי שבת שם?

א"ל: רבי אלעזר בן עזריה.

א"ל: אפשר ששבת שם רבי אלעזר בן עזריה ולא חדש לכם דבר?

א"ל: אתם נצבים היום כלכם טפכם נשיכם - מה טף זה יודע להבין בין טוב לרע?

וכן : **הקהל את העם האנשים והנשים והטף!?**

אלא ליתן שכר למביאייהם, לרבות שכר עושי רצונו, לקיים מה שנאמר : **ה' חפץ למען צדקו.**

א"ל : אין זה דבר חדוש!?

והלא אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום!

אשריך אברהם אבינו שיצא ר' אלעזר בן עזריה מחלציד, אין הדור יתום שר' אלעזר בן עזריה

שרוי בתוכו.

א"ל : עוד כלל זה דרש : **לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני**

ישראל ממצרים כי אם חי ה' אשר העלה וגו' ואשר הביא.

משלו משל למה הדבר דומה?

לאחד שהיה מתאוה לבנים, נולדה לו בת והיה נודר בחיי הבת.

נולד לו בן, הניח את הבת והיה נודר בחיי הבן,

ר' שמעון בן יוחאי אומר :

משלו משל למה הדבר דומה?

לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מתנה נסים שנעשו לו בזאב, חזר ופגע

בו ארי וניצל ממנו, והיה מתנה נסים שנעשו לו בארי.

וכן הוא אומר : **אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו.**

אל תזכרו ראשונות - זה שעבור מצרים.

וקדמוניות אל תתבוננו - זה שעבוד מלכות,

הנני עושה חדשה עתה תצמח - זה מלחמת גוג ומגוג :

אמר להם בן זומא לחכמים :

וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר : **הנה ימים באים נאם ה' וגו'!?**

א"ל : לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עקר ויציאת מצרים

טפל לו.

כיוצא בו אתה אומר : **לא יקרא שמך עוד יעקב -** לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא כדי שיהא

ישראל עקר ויעקב טפל לו.

סימן רצו

ה' עזי ומעזי -

אין עזי אלא תקפי.

וכן הוא אומר : **עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי.**

דבר אחר :

עוזר ומסמך את כל באי עולם, אבל לי ביותר.

דבר אחר :

עוזי -

שנתן לי התורה, שנאמר: **ה' עוז לעמו יתן.**

ואומר: **ויתן עוז למלכו.**

ועוז מלך משפט אהב.

דבר אחר:

אין עוזי אלא מלכות, שנאמר: **ה' בעזך ישמח מלך.**

פרק יז

המשך סימן רצו

כזכור בניהם מזבחותם -

א"ר יהודה אמר רב:

יודעין היו ישראל בעבודת אלילים שאין בה ממש, **ולמה עבדו עבודת אלילים?**
להתיר להם עריות בפרהסיא.

מתיב רב משרשיא:

כזכור בניהם מזבחותם.

וא"ר אליעזר:

כאדם שיש לו געגועין על בנו, בתר דאביקו ביה.

ארור הגבר אשר יבטח באדם -

(כתוב ברמז רל"א):

והיה כעץ שתול על מים -

מדבר באברהם.

נטוע אין כתיב כאן, אלא **שתול** - שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה.

ואין **מים** אלא הקב"ה, שנאמר: **אותי עזבו מקור מים חיים.**

ועל יובל ישלח שרשיו -

אף אותם שהיו מובלים לגיהנום הביאן וקרבן לליראתו של הקב"ה, דכתיב: **ואת הנפש אשר**

עשו בחרן.

ולא יראה כי יבא חוס -

בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ויצטער,

שנאמר: **והוא יושב פתח האהל כחם היום.**

והיה עלהו רענן -

אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים, זה ישמעאל, שנאמר: **וגם את בן האמה לגוי אשימנו.**

ובשנת בצורת לא ידאג -

שנאמר: **ויהי רעב בארץ.**

והוא היה בטובה -

שנאמר: **ולאברם הטיב בעבורה.**

ולא ימיש מעשות פרי -

בזקנותו הוליד בנים, שנאמר: **ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה.**

אני ה' חוקר לב בוחן כליות -

למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים?

אלא העינים הולכים אחר הלב,

ואזנים הולכים אחר הלב,

ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב,

ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב גומר, לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד והקב"ה בוחן אותם.

וכן הוא אומר: **ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך כי כל לבבות הוא דורש -** אלו שני לבבות יצר טוב ויצר הרע.

משל לאדריכל שבנה את המדינה חדרים וביבים ומערות.

לאחר ימים נעשה גבאי והיו בני המדינה מטמינים מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות.

אמר להם: שוטים, מפני (מה) אתם מטמינים והלא אני הוא שבניתי המדינה, אני הוא שבניתי המערות והחדרים! כך הוי, **המעמיקים מה' לסתיר עצה:**

סימן רצז

תנו, שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הם:

יום המיתה,

יום הנחמה,

ועומק הדין,

ואין אדם יודע במה משתכר,

ואין אדם יודע מה בלבו של חברו,

ואין אדם יודע מה בעבורה של אשה,

ומלכות הרביעית מתי היא נופלת.

יום המיתה מניין?

כי לא ידע האדם את עתו.

יום הנחמה מניין?

אני ה' בעתה אחישנה.

עומק הדין מניין?

כי המשפט לאלהים הוא.

ואין אדם יודע במה משתכר.

שנאמר: זו מתת אלהים היא.

ואין אדם יודע מה בלבו של חברו.

שנאמר: אני ה' חוקר לב.

ואין אדם יודע מה בעוברה של אשה. (אולטרא סאונד)

שנאמר: כעצמים בבטן המלאה.

ומלכות הרבעית מתי היא נופלת.

שנאמר: כי יום נקם בלבי.

אני ה' חוקר לב -

בן עזאי אומר:

תדע לך כח התשובה בא וראה מר' שמעון בן לקיש, שהיה הוא ושני רעיו שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם.

מה עשה?

הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלהי אבותיו בכל לבו, בצום ובתפלה והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים, ולא שב למעשיו הרעים עוד, ונתרצה לו הקב"ה, וביום שמת הוא, מתו שני רעיו ונתנו לר' שמעון בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאול תחתית.

ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה: רבון העולמים, יש לפניך משוא פנים, הלא זה היה שודד עמנו

בהרים והוא באוצר החיים ואותם האנשים בשאול תחתית!?

אמר להם: זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה.

אמרו לו: הנח לנו ונעשה תשובה גדולה ממנו.

אמר להם: אין תשובה אלא עד יום מותו של אדם.

משל למה הדבר דומה?

לאדם שמפרש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים, אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות וכן במדבר, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו, לאחר מותו אין לו תשובה, על

זה נאמר: **אני ה' חוקר לב וגו'.**

קורא דגר ולא ילד -

שנו רבותינו:

קורא זכר.

ר' אליעזר:

מחייב בשילוח הקן.

וחכמים:

פוטרין.

א"ר אבהו:

מאי טעמא דר' אליעזר?

אתיא דגירה, דגירה כתיב,

הכא: **קורא דגר.**

וכתיב התם: **ובקעה ודגרה בצלה.**

קורא דגר ולא ילד וגו' -

וכתיב: **כסא כבוד מרום מראשון.**

מה ענין זה לזה?

ללמדך, הקורא הזה מביא ביצים משאר עופות ויושב עליהם עד שיוצאים מקליפתן ונעשים אפרוחים ועולים עליו ומורטים את כנפיו ואוכלים אותו, כשהוא רוצה לברוח אינו יכול, שנמרטו כנפיו ומוצא אותו שרץ או חיה ואוכלו.

מי גרם לו?

על שגדל ביצים שאינם שלו.

כך יהיו עובדי אלילים שפשטו ידיהם, **בכסא כבוד מרום מראשון מקדשנו -** והחריבוהו ושרפו את היכלו, הקב"ה מאבד את זכרם, דכתיב: **כי מואב כסדום תהיה.**

סימן רצח

שנו רבותינו:

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם:

תורה,

ותשובה,

וגן עדן,

וגיהינום,

ובית המקדש,

וכסא הכבוד,

ושמו של משיח.

תורה מנין?

שנאמר: ה' קנני ראשית דרכו.

תשובה מנין?

שנאמר: בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם.

גן עדן מנין?

שנאמר: ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם.

גיהינום מנין?

שנאמר: כי ערוך מאתמול תפתה.

כסא הכבוד ובית המקדש מנין?

שנאמר: **כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו.**

שמו של משיח מנין?

לפני שמש ינון שמו.

יש אומרים:

התורה וכסא הכבוד נבראו והאחרים עלו במחשבה להבראות, אבל איני יודע אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קדמה לתורה.

א"ר אבא בר כהנא:

התורה קדמה לכסא הכבוד, דכתיב: ה' קנני ראשית דרכי קדם מפעליו מאז - קדם לאותו שכתוב בו: **נכון כסאך מאז.**

רבי חגי בשם ר' יצחק:

בזכות - **ולקחתם לכם ביום הראשון:**

אני נגלה לכם ראשון,

ופורע לכם מן הראשון,

ובונה לכם ראשון,

ומביא לכם ראשון.

נגלה ראשון - זה הקב"ה, שנאמר: **אני ראשון.**

ופורע מראשון - **ויצא הראשון אדמוני.**

ובונה ראשון - **כסא כבוד מרום מראשון וגו'.**

ומביא ראשון - שנאמר: **ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן.**

סימן רצט

ומשנה שברון שברם -

שאל אחר את ר' מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה:

מאי דכתיב: גם את זה לעומת זה עשה האלהים?

אמר לו: כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא כנגדו:

ברא הרים - ברא גבעות.

ברא ימים - ברא נהרות.

אמר לו: עקיבא רבך לא אמר כך, אלא:

ברא צדיקים - ברא רשעים,

ברא גן עדן - ברא גיהנום,

כל אחד ואחד יש לו שני חלקים:

אחד בגן עדן

ואחד בגיהנום,

זכה צדיק - נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן.

נתחייב רשע - נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנום.

א"ר משרשיא:

מאי קראה?

גבי צדיקים כתיב: **לכן בארצם משנה יירשו.**

גבי רשעים כתיב: **ומשנה שברון שברם.**

ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת -

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, משמיה דרב:

אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חלול שבת, שנאמר: **ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום**

השבת וגו' (ובערה) ולא תכבה.

א"ר נחמן בר יצחק:

בשעה שאין בני אדם מצויים לכבותה.

אמר רבא:

לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו את השבת, שנאמר: **ומשבתותי העלימו את עיניהם**

ואחל בתוכם וגו'.

פרק יח

המשך סימן רצט

הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם -

תנינן:

הרי שהיתה אשתו מעוברת, ואמר: יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא.

דבי ר' ינאי אמרי:

ביושבת על המשבר היא מתניתא.

א"ר יהודה בן פזי:

אף ביושבת על המשבר יכול הוא להשתנות, הדא הוא דכתיב: **הכיוצר הזה לא אוכל לעשות.**

איתיבון:

והא כתיב: **ואחר ילדה בת!?**

א"ל: עקר ברייתה של דינה זכר היתה ומתפלתה של רחל שאמרה: **יוסף ה' לי בן אחר -** נעשית נקבה.

סימן ש

כרוח קדים אפיצם -

כתיב: **ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה -** בעזה שברוחות.

וכן אתה מוצא, שלא נפרע הקב"ה **מדור המבול ומאנשי סדום** אלא ברוח קדים, שנאמר: **מנשמת אלוה יאבדו אלו דור המבול ומרוח אפו יכלו -** אלו אנשי סדום.

וכן אתה מוצא באנשי המגדל, שלא נפרע הקב"ה מהם אלא ברוח קדים, שנאמר: **ויפץ ה' אותם -** ואין הפצה אלא רוח קדים, שנאמר: **ברוח קדים אפיצם.**

וכן אתה מוצא שלא נפרע הקב"ה מעשרת השבטים אלא ברוח קדים, שנאמר: **כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה'.**

כן אתה מוצא שלא נפרע הקב"ה מצור אלא ברוח קדים, שנאמר: **רוח הקדים שברך בלב ימים.**

וכן אתה מוצא שאין הקב"ה עתיד ליפרע ממלכות עליזה אלא ברוח קדים, שנאמר: **ברוח קדים תשבר אניות תרשיש.**

וכן אתה מוצא שאין הקב"ה עתיד ליפרע מן הרשעים בגיהינום אלא ברוח קדים, שנאמר: **הנה ברוחו הקשה ביום קדים.**
וכתיב: **כי ערוך מאתמול תפתה:**

כי כרו שוחה ללכדני =

רבי אליעזר אומר:

שחשדוהו מזונה.

ר' שמואל בר נחמני אומר:

שחשדוהו מאשת איש.

בשלמא למאן דאמר שחשדוהו מזונה, דכתיב: כי שוחה עמוקה זונה.

אלא למאן דאמר שחשדוהו מאשת איש מאי זונה?

אטו אשת איש מי נפק מכלל זונה.

בשלמא למאן דאמר מאשת איש, היינו דכתיב: אתה ידת כל עצתם עלי למות.

אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה, מאי למות?

שהטילוהו בבור טיט.

דרש רבא:

מאי דכתיב: ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם?

אמר ירמיה לפני הקב"ה: רבש"ע, אפילו בשעה שעושים צדקה לפניך הכשילם בבני אדם

שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהם שכר.

פרק יט

המשך סימן ש

אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי -

אשר לא צויתי - זה בנו של מישע מלך מואב, דכתיב: ויקח את בנו הבכור ויעלהו עולה על

החומה.

ולא דברתי - זו בתו של יפתח הגלעדי.

ולא עלתה על לבי - זה יצחק בן אברהם.

פרק כ

המשך סימן ש

ואתה פשחור וגו' ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר -

רבי חלבו אומר:

המת בחוצה לארץ ונקבר בחוצה לארץ.

שתי צרות בידו:

אחת צרת המיתה,

ואחת צרת הקבורה.

ור' חמא בר חנינא אמר :

המת בחוצה לארץ, כיון שנקבר בחוצה לארץ אין בידו אלא (מיתה) [צרה] אחת.

ומה מקיים רבי חמא בר חנינא ושם תמות ושם תקבר?

שקבורת ארץ ישראל מכפרת לו, שנאמר: **וכפר אדמתו עמו:**

פתיתני ה' ואפת -

אמרה כנסת ישראל: רבש"ע, פתיתני עד שנתת לנו את התורה ונתת על צוארי עול מצות ובהם נענשתי, אילו לא קבלתי את התורה, הייתי כאחת האומות לא שכר ולא עונש. שדלתני בסיני אמרת: **אנכי ה' אלהיך -** הייתי סבור שהיא רפה.

חזקתני ותוכל -

כי **אנכי ה' אלהיך אל קנא.**

שדלתני בסיני, ואמרת: **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני -** הייתי סבור שהיא רפה, **חזקתני ותוכל -** זובח לאלהים יחרם.

פתיתני בסיני ואמרת: **לא תשא -** הייתי סבור שהיא רפה, **חזקתני ותוכל -** כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.

שדלתני בסיני, ואמרת: **זכור את יום השבת -** הייתי סבור שהיא רפה, **חזקתני ותוכל -** מחלליה מות יומת, וכן כל עשרת הדברות.

דבר אחר:

פתיתני ה' ואפת -

בשעה שהגיעה קצה של ירושלים ליחרב, א"ל הקב"ה לירמיה: **קום לך לענתות וקח השדה מאת חנמאל דודך,** אותה שעה חשב ירמיהו בלבו, שמא נותן חן המקום על בעליו, ונושאים ונותנים בתוכו, אמר לו הקב"ה: **קום לך קנה השדה -** כיון שיצא ירמיה מירושלים ירד מלאך מן השמים ונתן רגליו על חומת ירושלים ופרצו, קרא ואמר: יבואו השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו ויבוזו אותו ויחריבו אותו, ויכנסו לכרם ויקצצו את גפניו שהשומר הניחו והלך לו, שלא תהיו משתבחים ואומרים: שאתם כבשתם אותו, קריה כבושה כבשתם, עם הרוג הרגתם, באו השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית, הלכו ועלו להם בבימה האמצעית מקום שהיה שלמה המלך יושב ונוטל עצה מן הזקנים, משם שנשתכלל בית המקדש, שם ישבו השונאים ונטלו עצה היאך לשרוף בית המקדש, עד שנמלכו ביניהם נטלו עיניהם והנה ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זוויות של היכל ושרפו אותו.

ירמיה הנביא יצא מענתות לבא לירושלים, נטל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה, אמר בלבו: **שמה חזרו ישראל בתשובה להקריב קרבנות, שהרי עשן הקטרת עולה?** בא ועמד לו על החומה וראה בית המקדש עשוי גזרות של אבנים וחומת ירושלים מפוגרת, התחיל צווח ואומר: **פתיתני ה' ואפת -** אפקתני מן לגו ביתא וחרבתיה.

והיה בלבי כאש בוערת -

אמר ירמיה: רבון העולמים, מה עונות היו בידי, שהנביאים שעמדו לפני ועתידיים לעמוד אחרי לא החרבת ביתך על ידיהם אלא על ידי?!
ואף אני לא אזכרנו ומה אני יכול לעשות והוא בלבי כאשה יושבת על המשבר.

ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי -

ואין עצור אלא צרה, שנאמר: **כי עצור עצר ה'.**

מה היה ירמיה עושה?

חוזר וצווח: **מעני מעני אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש.**

סימן שא

ארור היום אשר יולדתי בו -

שנים ארו וקללו יום שנולדו בהם:

איוב,

וירמיה.

איוב אמר: יאבד יום אולד בו.

וירמיה אמר: **ארור היום אשר יולדתי בו.**

אמר ירמיה: **אומר לכם למה אני דומה?**

לכהן שעלה גורלו להשקות מים המרים, וקרבו האשה אצלו ופרע את ראשה ופרסם שערה, נטל הכוס להשקותה נסתכל בה וראה שהיא אמו, התחיל צווח ואמר: **אוי לי אמי, שהייתי משתדל לכבדך והריני מבזך.**
כך היה ירמיה אומר: **אוי לי עליך אימא ציון, שהייתי סבור להיות מתנבא עליך דברים טובים וניחומים, והריני מתנבא עליך דברי פורענות.**

א"ר מרינוס בן אושעיא:

איוב קלל יום לידתו וליל עבורו: **יאבד יום אולד בו והלילה אמר הורה גבר.**

אמר איוב: **הלואי היתה אמי נדה בשעה שבא אבי ליזקק לה, שתאמר לו: הורה גבר.**

ירמיה מקלל יום לידתו ויום עבורו, שנאמר: **ארור היום אשר יולדתי בו - זה יום עבור.**

אשר ילדתיני אמי אל יהי ברוך - זה יום הלידה.

אפשר חלקיהו אדם צדיק היה עושה דבר זה?!

אלא לפי שהיתה איזבל הורגת את הנביאים, בא ושמם מטתו ביום וברח.

פרק כא

סימן שב

כה אמר ה' וגו' היושב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים וגו' -

א"ר יהודה אמר רב:

גלות מכפרת על שלשה דברים, שנאמר: **כה אמר ה' וגו'**,

רבי יהודה בריה דר' חייא אמר:

גלות מכפרת מחצה, דכתיב: **נע ונד תהיה בארץ.**

ולבסוף כתיב: **וישב בארץ נוד.**

ר' יוחנן אמר:

גלות מכפרת על הכל, שנאמר: **כה אמר ה' כתבו את האיש הזה עדירי גבר לא יצלח בימיו.**

ובתר דגלה כתיב: **ובני יכניה אסיר בנו -** שעברתו אמו בבית האסורין,

שאלתיאל בנו - ששתלו אל שלא כדרך הנשתלים.

גמירי שאין האשה מתעברת מעומד והיא נתעברה מעומד.

דבר אחר:

שנשאל אל על אלתו.

זרובבל - שנזרע בבבל.

ומה שמו?

נחמיה בן חכליה שמו:

כה אמר ה' דינו לבקר משפט -

דרש ר' יאשיה ואי תימא ר' נחמן בר יצחק:

וכי בבקר דנים וכל היום אין דנים?!

אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו.

שנו רבותינו:

המלך לא דן ולא דנין אותו.

א"ר יוסף:

לא שאנו אלא מלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותם, דכתיב: **כה אמר ה' דינו לבקר**

משפט - ואי לאו דדיינינהו להו אינהו היכי דייני, והא כתיב: **התקוששו וקושו.**

ואמר ריש לקיש:

קשט את עצמך ואחר כך קשט אחרים.

למלכי ישראל מאי טעמא?

משום מעשה שהיה, דעבדא דינאי מלכא קטל נפשא.
א"ל שמעון בן שטח: תנו עיניכם בו ונדוננו.
שלחו ליה: עבדך קטל נפשא, שדריה ניהלן!
שדריה להו, שלחו ליה: תא את נמי להכא, **והועד בבעליו** כתיב, אמרה תורה: יבא בעל השור ויעמוד על שורו, אתא יתיב.
א"ל שמעון בן שטח: ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך, ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם, שנאמר: **ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'.**
א"ל: לא כשתאמר אתה אלא כשיאמרו חבריך.
נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו כבשו פניהם בקרקע.
אמר להם שמעון בן שטח: בעלי מחשבות אתם, יבא בעל מחשבות ויפרע מכם!
בא גבריאל וחבטן בקרקע, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנין אותו.

פרק כב

המשך סימן שב

אל תבכו למת ואל תנודו לו -

אל תבכו למת - יותר מדאי.

ואל תנודו לו - יותר מכשיעור.

הא כיצד?

שלשה לבכי,

שבעה להספד,

שלשים לגיהוץ ולתספורת,

מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם מרחמים בו יותר ממני.

בכו בכו להולך -

אמר ר' יהודה אמר רב:

כל המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה.

ההיא אתתא דהות בשבבותיה דרב הונא, הות לה שבעא בני שכיב, חד מינייהו והות קא בכיא עלויה ביתירתא.

שלח לה ר' הונא: לא תעביד הכי! ולא אשגחה.

שלח לה: אי צייתת מוטב, ואי לא תעביד ההיא אתתא, זודתא לאידך, מתו כלהו.

שלח לה: תימוש האי אתתא לנפשה ומתה.

בכו בכו להולך -

א"ר יהודה:

להולך בלא בניס.

ר' יהושע בן לוי לא הוה אזיל לבי אבלא, אלא למאן דאזיל בלא בני.

כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו -

אמר ר' הונא: זה שעבר עבירה ושנה בה.

ר' הונא לטעמיה דאמר ר' הונא:

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך?!
אלא נעשה לו כהתר.

אל תבכו למת ואל תנודו לו -

זה אברהם.

בכו בכו להולך -

זה עשו, שנאמר: **ויבא עשו מן השדה והוא עיף.**
יהויקים ויהויכין (כתוב ברמז רמאי טעמא):

סימן שג

העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו -

רב אבא בר כהנא אמר:

כעצב הזה של מוח בעת שאתה מנפצו עוד אינה יפה למאומה.

ר' חלבו אומר:

כחותל הזה של תמרים, משעה שאתה מנערו עוד אינה יפה למאומה.

אם כלי אין חפץ בו -

ר' חמא בר חנינא אמר:

ככלי של מימי רגלים.

ר' שמואל בר נחמני אמר:

ככלי של מקיזי זם.

אמר ר' מאיר:

נשבע הקב"ה שאינו מעמיד מיכניה מלך, הדא הוא דכתיב: **כי אם יהיה כניהו בן יהויקים וגו'.**

חותם על יד ימיני כי משם אתקנד -

ר' חמא בר חנינא אמר:

משם אני נותק מלכות בית דוד.

דבר אחר:

אתקך אין כתיב כאן, אלא **אתקנך** בתשובה, ממקום נתיקתו תהא תקנתו.

כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו -

בימיו אינו מצליח, בימי בנו מצליח.

גדולה תשובה שבטלה את הגזרה ובטלה את השבועה.

בטלה את השבועה מניין?

שנאמר: **חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו'.**

וכתיב: **ביום ההוא אקחך זרובבל.**

בטלה את הגזרה מניין?

כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי.

וכתיב: **ובני יכניה אסיר -** שהיה חבוש בבית האסורים.

שאלתיאל שממנו נשתלה מלכות בית דוד.

אמר ר' תנחום:

אסיר - שאסר הקב"ה עצמו בשבועה.

שאלתיאל - שנשאל לב"ד של מעלה והתירו לו.

פרק כג

סימן שד

וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו -

א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

שלשה נקראו על שמו של הקב"ה אלו הם:

צדיקים,

ומשיח,

וירושלים.

צדיקים, שנאמר: כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.

משיח, דכתיב: וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו.

ירושלים, דכתיב: ושם העיר מיום ה' שמה - אל תקרי שְׁמָה אלא שְׁמָה, טיבוי לקרתא דשמה

כשם אלהה.

דבר אחר:

וכי אפשר לו לאדם לקרוא בשמו של מקום!?

אלא נקרא המקום רחום, שנאמר: רחום וחנון ה'
אף אתה הוי רחום ועשה מתנת חנם.

נקרא המקום צדיק, שנאמר: כי צדיק ה' צדקות אהב.
אף אתה הוי צדיק.

נקרא המקום חסיד, כי חסיד אני נאם ה'.
אף אתה הוי חסיד.

לכן נאמר: **כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'.**
ואומר: **כל אשר יקרא בשם ה' ימלט.**
ואומר: **כל פעל ה' למענהו.**

הנה סערת ה' חמה יצאה -

זה נהר דינור.

מהיכא נפיק?

ר' ירמיה בר אבא אמר:

מזיען של חיות.

ולהיכן שפיד?

אמר ר' חלקיה בר טוביה:

על ראש רשעים בגיהנום, שנאמר: **הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול.**

ר' יעקב אמר:

על אשר קומטו בלא עת, שנאמר: **אשר קומטו בלא עת נהר יוצק ייסודם.**

האלהי מקרוב אני -

אני ה' המקרב ולא המרחק.

אני הוא שקרבתי את יתרו ולא רחקתיו, ואף אתה כשיבא אדם אצלך להתגייר לשם שמים קרבהו ואל תרחקהו.

מכאן אתה למד: שיהא דוחה בשמאל ומקרב בימין, לא כשם שעשה אלישע לגחזי שדחפו לעולם.

סימן שה

אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' -

משל לארכיטיקטון שבנה מדינה ועשה בתוכה מחילין ומערות ומטמוניות ואח"כ יצא קאטרקי על אותה מדינה. התחילו בני המדינה מטמנים כספם וזהבם לתוך המטמונים.

א"ל הארכיטיקטון : אני בניתי את המדינה ואני עשיתי המטמונים, ממני אתם מטמינים!!
כך הקב"ה אמר למנאפים : ממני אתם מסתירים!!
שנאמר : **ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים.**
הנואף אומר : אין בריה יודעת בי ואני **עיני משוטטות בכל הארץ.**

מה דרכם של עוברי עבירות?

משמרים שעת אפלה שעת חשך, וכן הגנבים **חתר בחשך בתים.**
וכן הוא אומר : **הוי המעמיקים מה' וגו' -** קשה הנואף שהוא מסלק את השכינה, כביכול
הקב"ה ממלא את העליונים ואת התחתונים, שנאמר : **הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא.**

ובאי זה מקום האיש הזה נואף?

כשהוא בא לנאוף הוא אומר למקום : סלק את עצמך ותן לי שעה אחת, וכביכול מפני שהוא
ארך אפים הוא נותן לו מקום, שנאמר : **כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן.**

וסתר פנים ישים -

מי שהוא יושב בסתר עליון, ישים פנים שהיא מעוברת ממנו, צר הולד ופניו דומות לנואף.

אמר ר' בנימין בן לוי :

אם יסתר איש במסתרים -

אם ילך אדם ויעסוק בתורה וישב לו, אני מראה מעשיו לבריות.
וכן אם יטמין אדם עצמו לעשות עבירה, אני מראה מעשיו לבריות, שנאמר : **ואני לא אראנו
נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא.**

א"ר אחא בר חנינא :

אני אמלא ממנו העליונים והתחתונים.

אמר הקב"ה למנאפים : ממני אתם מסתירים!!

אני הוא שמקרב אתכם למשפט, שנאמר : **וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר
במשפטים ובמנאפים.**

האשה המנאפת תחת אישה -

וכי יש אשה מנאפת תחת אישה?

אמרו רבותינו :

אף אשה שהיא מתייחדת עם בעלה והוא משמש עמה והיא נותנת עיניה באחר בשעת
תשמישה, אף הוא ניאוף.

שאל מלך הערבי את ר' עקיבא, אמר לו : אני כושית ואשתי כושית וילדה לי בן לבן, אני הורגה
שמה זנתה עלי!

א"ל ר' עקיבא : **יש לך צורות בביתך?**

אמר לו : הן.

לבנות או שחורות?

אמר לו : לבנות.

כשהיית עסוק עמה, עינייה נתנה בצורת וילדה כיוצא בהם.
ואם תמה אתה על הדבר, למד מצאנו של יעקב שמן המקלות היו מתיחמות, כמו שנאמר:
ויחמו הצאן אל המקלות - והודה מלך הערבי לרבי עקיבא.

סימן שו

הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא -

כותי אחד שאל את רבי מאיר : אפשר מי שכתוב בו : **הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא -**
היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון? !
א"ל : הבא לי מראות גדולות, הביא לו מראות גדולות.
א"ל : ראה בוכיא שלך, ראה אותה גדולה.
א"ל : הבא לי מראות קטנים.
א"ל : ראה בוביא שלך, ראה אותה קטנה.
א"ל : ומה אתה ב"ו אתה משנה את עצמך בכל מה שתראה, מי שאמר והיה העולם על אחת
כמה וכמה, כשהוא רוצה.

הלא את השמים ואת הארץ אני מלא -

וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון.

א"ר אבא בר סיסי :

פעמים שאין העולם כלו מחזיק כבוד אלהינו, ופעמים שמדבר עם האדם מתוך שערות ראשו,
שנאמר : **ויען ה' את איוב מן הסערה -** מבין שערות ראשו.

כתיב : **הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא.**

וכתיב : **הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך,**

וכתיב : **וכבוד ה' מלא את המשכן.**

א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי :

משל למה הדבר דומה?

למערה פתוחה על שפת הים, געש הים ונתמלאה המערה והים לא חסר.
כך אע"פ שכתוב : **וכבוד ה' מלא את המשכן 0** העליונים והתחתונים לא חסרו מזיו כבודו.

הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר -

וכי מה ענין בר אצל תבן?

אמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי :

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים.

א"ר ברכיה :

אע"פ שאין כלו מתקיים מקצתו מתקיים.

מנא לך?

מיוסף, דכתיב: **הבוא נבא אני ואמך ואחיד.**

הלא כה דברי כאש

תניא, ר' יהודה בן בתירא אומר:

דברי תורה אין מקבלין טומאה.

מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם וקורא למעלה מרבי יהודה בן בתירא.

אמר ליה: בני, פתח פיך והוצא דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה, שנאמר: **הלא כה**

דברי כאש - מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אין מקבלים טומאה.

אמר רבא:

צורבא מרבנן דרתח, אורייתא הוא דמרתחא ליה, שנאמר: **הלא כה דברי כאש.**

א"ר אשי:

כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח, שנאמר: **וכפטיש יפוצץ סלע.**

א"ל ר' אבא לרב אשי:

אתון מהכא מתניתו לה, אנן מהא מתניה לה: **ארץ אשר אבניה ברזל -** אל תקרי אַבְנֵיָהּ, אלא בּוֹנֵיָהּ.

אמר רבא:

אעפ"כ מבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא, דכתיב: **והסר כעס מלבך ורעה מבשרך.**

אמר רבה בר בר חנה:

למה נמשלו דברי תורה לאש?

לומר לך, מה אש אינו דולק יחידי, אף דברי תורה אינם מתקיימים ביחידי.

והיינו דכתיב: **חרב אל הבדים ונואלו!?**

אמר ר"י בר חנינא:

חרב על שונאיהם של ישראל שעוסקים בתורה בד בבד.

ולא עוד, אלא שמטפשיין.

כתיב הכא: **ונואלו**

וכתיב התם: **אשר נואלנו.**

ולא עוד, אלא שחוטאים, שנאמר: **ואשר חטאנו.**

ואי תימא מהכא: **נואלו שרי צוען.**

אמר ר' אבהו אמר ר' אליעזר:]

תלמידי חכמים אין אור של גיהינום שולטת בהם, קל וחומר מסלמנדרא.

ומה סלמנדרא שהיא מתולדת האש, הסך מדמה אין אור שולטת בהם, תי"ח שכל גופן אש, שנאמר: **הלא כה דברי כאש - על אחת כמה וכמה**.

תאנא דבי ר' ישמעאל:

בני, אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש.

אם אבן הוא - נמוח,

אם ברזל הוא - מתפוצץ, שנאמר: **הלא הלא כה דברי כאש וגו' וכפטיש יפוצץ סלע**.

אמר אביי:

מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא משני מקראות.

דבי ר' ישמעאל תאנא:

וכפטיש יפוצץ סלע - מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים.

דבר אחר:

מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות, אף כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה, נהפך לשבעים לשון.

פרק כד

המשך סימן שו

הראני ה' והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' וגו', הדוד אחד תאנים טובות מאד

כתאני הבכורות - אלו צדיקים גמורים.

ושמא תאמר אבד סברן ובטל סכויין?

תלמוד לומר: **הדודאים נתנו ריח -** אלו ואלו עתידין שיתנו ריח.

החרש והמסגר-

(כתוב ברמז ר"ג):

פרק כה

סימן שז

כה אמר ה' וגו' קח את כוס היין החמה הזאת מידי -

אר' יהושע בן לוי:

מהיכן קבעו חכמים ארבע כוסות בלילי פסח?

כנגד ארבע כוסות של כוס התרעלה, שהקב"ה משקה את העו"א, שנאמר: **כה אמר ה' וגו' קח**

את כוס היין החמה הזאת מידי.

כוס זהב בכל ביד ה'.

כי כוס ביד ה' ויין חמר.

ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם.

וכנגדן משקה הקב"ה לישראל ארבע כוסות של ישועות לעתיד לבא, שנאמר: **ה' מנת חלקי וכוסי,**

דשנת בשמן ראשי כוסי רויה,

כוס ישועות אשא - כוס ישועה אין כתיב כאן, אלא כוס ישועות, אחד לימות המשיח ואחד לימות גוג ומגוג.

ר' הונא בשם ר' בנייה:

כנגד ארבע לשונות גאולה, שנאמר במצרים:

והוצאתי

והצלתי

וגאלתי

ולקחתי.

ר' שמואל בר נחמני אמר:

כנגד ארבע כוסות, שנאמרו ביוסף:

וכוס פרעה בידי וגו'.

ה' ממרום ישאג וגו' שאג ישאג על נוהו -

ר' אליעזר אומר:

שלוש משמורת הוי הלילה ועל כל משמרה ומשמרה הקב"ה יושב ובוכה ואומר: אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי היכלי והגליתי את בני בין אוה"ע.

פרק כו

המשך סימן שז

בראשית ממלכות יהויקים -

א"ר יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי:

מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים בראשית ממלכות צדקיה?

בקש הקב"ה להחזיר את כל העולם כלו לתהו ובהו בשביל יהויקים וכיון שנסתכל בצדקיהו נתישבה דעתו.

מיכה המורשתי -

(כתוב ברמז צ"ח).

וגם איש היה מתנבא -

(כתוב ברמז רצ"ח):

פרק כז

המשך סימן שז

וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו -

(כתוב ברמז רי"א):

סימן שח

והיה הגוי והממלכה -

אתה מוצא כל אומה ששעבדה את ישראל, שלטה מסוף העולם ועד סופו, בשביל כבודן של ישראל.

בפרעה מהו אומר?

שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחו - שהיה שליט מסוף העולם ועד סופו.

במלכות אשור מהו אומר?

ותמצא כקן ידי לכל ממלכות הארץ.

במלכות בבבל מהו אומר?

והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר.

במלכות מדי מהו אומר?

באדין דריוש כתב לכל עממיא.

במלכות יון מהו אומר?

ראבעה רישין לחיותא ושולטנה יהיב לה.

במלכות רביעית מהו אומר?

התאכול כל ארעא ותדושינה.

הא למדת, שכל אומה ששעבדה בישראל ששלטה מסוף העולם ועד סופו.

בבלה יובאו ושמה יהיו -

ר' זירא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דבעי למיסק לארעא דישראל.

דאמר ר' יהודה:

כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר: **בבלה יובאו ושמה יהיו.**

ור' זירא?

ההוא בכלי שרת כתיב.

ור' יהודה?

קרא אחרינא כתיב: **השבעתי אתכם בנות ירושלים.**

פרק כח

המשך סימן שח

כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל -

כתוב ברמז רס"א):

ויאמר ירמיה הנביא (לחנניה) אמן כן יעשה ה' -

אמר רבי אלעזר:

כל המחניף לרשע סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו, נופל ביד בנו ואם אינו נופל ביד בנו, נופל ביד בנו.

ויאמר ירמיה הנביא (לחנניה) אמן כן יעשה ה' -

וכתיב: **ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקודות ושמו יראייה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא וגו' ויביאהו אל השרים.**

אמר ר' יוסי בר חנינא:

אמן -

בו שבועה,

בו קבלת דברים,

בו האמנת דברים.

בו שבועה - דכתיב: ואמרה האשה אמן אמן.

בו קבלת דברים - דכתיב: ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ואמר כל העם אמן.

בו האמנת דברים - דכתיב: ויאמר ירמיהו הנביא (לחנניה) אמן. ויאמר ירמיהו הנביא

(לחנניה) אמן - יהי רצון שיתקיימו דבריך ויתבטלו שלי אני משתכר ואתה מפסיד, אני כהן אוכל מבית המקדש ואתה גבעוני חוטב עצים ושואב מים למזבח, עד שאתה מתנבא על ביתו של הקב"ה, התנבא על עצמך שהשנה אתה מת, ונקבר בשנה השניה.

כשהוא עובר למות קרא לבנו שלמיה וא"ל: **היאך תמצא עלילה לירמיה ותפרע ממנו, שעמד וקלל אותי!**

היה שלמיה חוזר ומבקש ולא מצא.

אף הוא כשהיה עובר למות קרא לבנו יראייה, א"ל: **היאך תמצא עלילה לירמיה ותפרע ממנו, מה שעשה לאבי!**

ראה אותו יוצא בשער בנימין לילך לענתות לחלק עם אחיו הכהנים, והיה הוא ממונה על הנכנסין ועל היוצאים הלך ואחז אותו.

א"ל: אל הכשדים אתה יוצא להשלים?

א"ל: הרע האיש הזה הרבה לנו ומצאתיו יוצא אל הכשדים, רגזו עליו השרים והכוחו ונתנוהו בבית האסורין, בבית יהונתן הסופר שהיה לאלהו הנביא.

א"ל: ראה כבוד שנתן לך אוהבך, נאה בית האסורין שאתה בתוכו, והשליכו אותו לבור והיה בור מלא מים, ועשה לו הקב"ה נסים, ירדו להם המים למטה והטיט למעלה ויטבע ירמיה בטיט, והיה יהונתן הסופר מייסרו ומונה אותו, ואמר לו: הרכן ראשך על הטיט, שמא תבא שינה לעיניך.

א"ל ירמיה לחנניה: אתה אומר: **בעוד שנתים ימים אני משיב וגו' את כל כלי בית ה'.**

ואני אומר: שנבוכדנאצר בא ונוטל את השאר, שנאמר: **בבלה יובאו ושמה יהיו.**

א"ל: תן סימן לדברך!

א"ל: אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדבר שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם. אתה הוא מתנבא לטובה אתה הוא שצריך ליתן סימן לדברך.

ואעפ"כ אני נותן אות ומופת באיש ההוא בשנה ההיא מת, כי דבר סרה על ה'.

וכן הות ליה, שנאמר: **וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי.**

שנה אחרת היתה ואת אמרת כן?!

אלא שמת ערב ראש השנה וציוה את ביתו שיוציאוהו למחר ר"ה, שכדי לעשות נבואתו של ירמיה שקר.

פרק כט

סימן שט

כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה -

וכתוב אחד אומר: **למלא לחרבות ירושלים שבעים שנה.**

נ"ב שנה שעשו בגולה ועלו,

גי של כרש,

י"ד של אחשורוש (שתים) [ואחת] של דריוש,

בשנת שתים לדריוש המלך וענן מלאך ה' ויאמר ה' צבאות עד מתי אתה לא תרחם את

ירושלים.

ארבע שנים היה הבית נבנה, שנאמר: **ושיצא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר שנת שית**

לדריוש מלכא - באותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל וגלותו עמי שכן הוא אומר: **ויעלו**

מבני ישראל ומן הכהנים ומן הלויים והשוררים והשוערים והנתינים אל ירושלים, בשנת שבע

לארתחשסתא המלך ויבאו ירושלים בחדש החמישי.

אשר קלם מלך בבל -

אשר שרפם לא נאמר, אלא **אשר קלם.**

א"ר יוחנן משום רשב"י:

מלמד, שעשאם כקליות.

יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם -

מה היו עושים?

היו נביאי השקר והיו מסרסרין זה לזה, והיה אחאב נכנס אצל גדול מלכות בבבל, והיה אומר לאחד מהם: אני פלוני הנביא, הקב"ה שלחני לומר דבר לאשתך.

אומר לו: הרי היא לפניך הכנס.

היה מתיחד עמה ואומר לה: הקב"ה מבקש להעמיד ממך נביאים, לכי ושמשי עם צדקיה והיתה שומעת לו.

וכן צדקיה היה מסרסר לאחאב.

היתה אשה מעוברת והיתה רואה אחד מהם, אומרת לו: נביא, **מה בבטני זכר או נקבה?** והוא אומר: זכר.

והיה הולך לשכנותיה ואומר: נקבה תלד פלונית, אם ילדה זכר היתה אומרת פלוני הנביא אמר לי ואם ילדה נקבה היו אומרות השכנות: כך אמר לנו הנביא, אלא לא רצה להצר לך. והיו עושים כך, עד שהגיעו לשמירה אשתו של נבוכדנאצר.

ויש אומרים:

לבתו של נבוכדנאצר.

אמרה ליה לנבוכדנאצר אמר: אלהיהם של אלו שונא זמה הוא, כי אתו לגביך שדרינהו לגבי, כי אתו לגבה שדרתינהו לגביה.

אמר להו: **מאן אמר לכו?**

אמרו ליה: הקב"ה, אמר להו: והא לחנניה מישאל ועזריה, שאלתינהו ואמרו לי אסור.

אמרו ליה: אף אן נביאי כוותיהו לדידהו, לא אמר להו לדידן אמר לן.

א"ל: בעינא למבדק יתכון כי היכי דבדקית להו.

אמרי ליה: אינון תלתא ואן תרי.

אמר להו: בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו.

אמרי: בעינן יהושע הכהן הגדול, סברי ליתי יהושע הכהן הגדול דנפיש זכותיה דמגנא עלן,

אחתינהו ושדינהו, אינהו איקלו יהושע אחרך איחרוכי מאניה, שנאמר: **הלא זה אוד מוצל**

מאש,

א"ל: ידענא דצדיקא את, מאי טעמא אהניא בך נורא פורתא, **ולחנניה מישאל ועזריה לא**

אהניא בהו כלל?

א"ל: התם תלתא הוו ואנא חד.

א"ל: **והא אברהם חד הוה?**

התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא, והכא אתיהיב רשותא לנורא.

והיינו דאמרי אינשי:

תרי יבשי חד רטיבא - אוקידו יבשי לרטיבא.

ומאי טעמא איענש?

א"ר פפא:

שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהם, שנאמר: **ויהושע היה לבוש**

בגדים צואים.

מאי צואים?

אילימא צואים ממש, וכי דרכו של כ"ג ללבוש בגדים צואים?!
אלא שהיו בניו נשואים נשים שאינן הגונות לכהונה, ולא מיחה בהם.

פרק ל

סימן שי

שאולו נא וראו אם יולד זכר -

א"ר יוחנן:

ייתי משיח ולא אחמיניה.

א"ל ריש לקיש:

מאי טעמא?

אילימא משום דכתיב: **והיה כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדוב וגו'.**

בא ואראך דוגמתן בעולם הזה.

אדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר - דומה כמי שפגע בו ארי.

נכנס לעיר ופגע בו גבאי - כמי שפגע בו הדוב.

נכנס לביתו ופגעו בו בניו ובנותיו מוטלים ברעב - דומה כמי שנשכו נחש.

אלא משום דכתיב: **שאולו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו.**

מאי ראיתי כל גבר?

אמר רבה בר ר' יצחק:

מי שכל גבורה שלו.

ומאי כל פנים לירקון?

אמר ר' נחמן:

אפילו פמליא של מעלה ופמליא של מטה, דכתיב: **וארבעה פנים לאחד -** שאומר להם הקב"ה:

הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו?!

ר' יוסף אמר:

ייתי ואחמינה ואזכה ואיתיב בטולא דכופיתא דחמריה.

אמר עולא:

ייתי ולא אחמיניה.

וכן אמר רבה:

ייתי ולא אהמיניה.

א"ל אביי לרבא:

מאי טעמא?

אילמיא משום חבלי של משיח.

התניא:

שאלו תלמידי ר' אליעזר:

מה יעשה אדם וינצל מחבלי של משיח?

יעסוק בתורה ובגמילות חסדים.

ומר הא תורה והא גמילות חסדים?

אמר: שמא יגרום החטא, כדרב יעקב בר אידי.

דרב יעקב בר אידי רמי

כתיב: והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך.

וכתיב: **ויירא יעקב מאד ויצר לו** - היה מתירא שמא יגרום החטא.

כדתניא:

עד יעבור עמך ה' - זו ביאה ראשונה.

עד יעבור עם זו קנית - זו ביאה שניה.

אמור מעתה, ראויים היו ישראל להעשות להם נס בביאה שניה כבביאה ראשונה, אלא שגרם החטא.

סימן שיא

ועת צרה היא ליעקב -

רבנן אמרינן

למה הדבר דומה?

לבן מלך שיצא לתרבות רעה והיה לו שלשה פדגוגים:

האחד אמר: עשו לו כבלים של מאה ליטרין.

והשני אמר: אינו יכול לעמוד בהם, עשו לו כבלים של שנים עשר ליטרין.

והשלישי אמר: איני יכול לעמוד בהם, עשו לו כבלים של ליטרא.

כך משה אמר: ומצאוהו רעות רבות וצרות.

דוד אמר: יענך ה' ביום צרה - כשם שהיום י"ב שעות.

ירמיה אמר: עת צרה היא ליעקב וממנה יושע - הנביאים מיחדים צרותיהם של ישראל

(כתוב למעלה ברמז קנ"א).

שנו רבותינו:

מתוך כעס רצון,

מתוך רוגז רחמים,

מתוך צרה רוחה,

מתוך ריחוק קירוב,

מתוך נפילה קימה,

מתוך אפילה אורה.

מתוך כעס רצון - הרף ממני ואשמידם מיד וינחם ה'.

מתוך רוגז רחמים - ברוגז רחם תזכור.

מתוך צרה רוחה - עת צרה ליעקב וממנה יושע.

מתוך ריחוק קירוב - והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.

מתוך נפילה קימה - כי נפילתי קמתי.

מתוך אפילה אורה - כי אשב בחשך ה' אור לי.

ועבדו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם אשר אקים להם -

א"ר יהודה אמר רב:

עמיד הקב"ה להעמיד להם לישראל דור אחד, שנאמר: ואת דויד מלכם אשר אקים להם - הקים לא נאמר אלא אקים.

א"ל רב פפא לאביי:

והא כתיב: ודוד עבדי נשיא להם לעולם!?

אמר ליה: כגון קיסר ופלגא קיסר.

סימן שיב

ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' ואל תחת ישראל -

א"ר יוחנן:

יעקב לא מת.

מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים.

דבר אחר:

אל תירא עבדי יעקב -

מדבר ביעקב, דכתיב: ויחלוס והנה שלם מוצב ארצה וגו'.

א"ר שמואל בר נחמני:

אלו שרי אומות העולם.

מלמד, שהראה הקב"ה ליעקב אבינו שרה של בבל עולה שבעים חווקים ויורד,

של מדי נ"ב,

ושל יון ק"פ,

ושל אותה אומה עולה ואינו יודע כמה, באותה שעה נתירא יעקב אבינו, שמא אין לו ירידה, א"ל הקב"ה: **אל תחת ישראל** - כביכול אפילו אתה רואה אותו יושב אצלי, משם אורידו, שנאמר: **אם תגביה כנשר וגו'.**

רבי ברכיה ור' חלבו ור"ש בן אסינה בשם ר' מאיר:

מלמד, שהראה הקב"ה ליעקב אבינו:

שרה של בבל עולה ויורד,

של מדי עולה ויורד,

של יון עולה ויורד,

של אדום עולה ויורד.

א"ל הקב"ה ליעקב: אף אתה עולה!

באותה שעה נתירא יעקב, תאמר כשם שיש לאלו ירידה אף אני יש לי ירידה!!
א"ל הקב"ה: **אל תחת ישראל** - אם אתה עולה אין לך ירידה לעולם, לא האמין ולא עלה.

כתיב: **בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו** - זה יעקב אבינו שלא האמין ולא עלה.
א"ל הקב"ה: אלו האמנת ועלית, לא היית יורד לעולם ועכשו הרי בניך משתעבדים בד' מלכיות בעולם הזה, בפיסים בהוניות בזימיות ובגלגוליות.

יכול לעולם?

תלמוד לומר: **ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק** - מבבל.

ואת זרעך מארץ שבים -

מגליא ומאספמיא ומחברותיה.

ושב יעקב -

מבבל.

ושקט -

ממדי.

ושאנן -

מיון,

ואין מחריד -

מאדום.

כי אעשה כלה בכל הגוים -

עו"א שהם מכלים שדותיהם עליהם הוא אומר: **כי אעשה כלה** - אבל ישראל שאין מכלין שדותיהן - **אותך לא אעשה כלה.**

ויסרתידך למשפט -

מיסרך אני ביסורים, בשביל לנקותך מעונותיך לעולם הבא.

כל מאהביך שכחוך אותך לא ידרושון כי מכת אויב הכיתידך -

[מכת איוב].

באיוב כתיב: כשדים שמו ששה ראשים.

ובירושלים כתיב: והעיר נתנה ביד הכשדים.

באיוב כתיב: אש אלהים נפלה מן השמים.

ובירושלים כתיב: ממרום שלח אש.

באיוב כתיב: ויקח לו חרש.

ובירושלים כתיב: איכה נחשבו לנבלי חרש,

באיוב כתיב: וישבו אתו לארץ.

ובירושלים כתיב: ישבו לארץ יומו.

באיוב כתיב: שק תפרתי עלי גלדי.

ובירושלים כתיב: חגרו שקים.

באיוב כתיב: חנוני חנוני אתם רעי.

ובירושלים כתיב: אשר לא אתן לכם חנינה.

באיוב כתיב: כי יד אלוה נגעה בי.

ובירושלים כתיב: כי לקחה מיד ה'.

א"ר יהושע בר חנינא:

מה איוב לקה בכפלים וניתן לו שכרו בכפלים, אף ירושלים לקתה בכפלים: **כי לקחה מיד ה'**

כפלים.

ומתנחמת בכפלים: נחמו נחמו עמי:

כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך -

א"ר אבא בר חוניא בשם רבי שמואל:

בשר ודם אינו מתקן את הרטיה עד שהוא רואה את המכה, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן

אלא מתקן את הרטיה ואחר כך רואה את המכה, שנאמר: **כי אעלה ארוכה לך -** ואחר כך

וממכותיך ארפאך - (כתוב ברמז רנ"ז וברמז ע"ו).

ציון היא דורש אין לה -

(רמז ע"ז בפסוק ולחנה אין ילדים):

ציון היא דורש אין לה -

שנו רבותניו:

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל שבעה זכר למקדש.

ומנא לן דעבדינן הכי זכר למקדש?

דכתיב: **ציון היא דורש אין לה -** מכלל דבעיא דרישה.

כה אמר ה' הנני שב שבות אהלי יעקב -

לפי שנאמר: **ויעקב איש תם יושב אהלים.**

א"ל הקב"ה: אתה התחלת באהלים, חייך, כשנשוב אל ירושלים בזכותך אני חוזר.

א"ר שמואל בר נחמני:

כה אמר ה' הנני שב שבות אהלי אברהם ויצחק אין כתיב כאן אלא **אהלי יעקב ומשכנותיו ארחם.**

וכן הוא אומר: **מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל:**

מי הוא זה ערב את לבו -

אמר רבה בר ר' הונא:

מעלה זו יש בין ישראל לעו"א, דאילו בישראל כתיב: **והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם,** ואילו בעו"א כתיב: **מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה', והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים.**

פרק לא

סימן שיג

הלוך להרגיעו ישראל -

א"ר יוסי בר חנינא:

ארבעה גזירות גזר משה על ישראל ובאו ארבע נביאים ובטלוה,

משה אמר: וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב.

בא עמוס ובטלה: חדל נא מי יקום יעקב כי קטון הוא.

וכתיב: **דוד הוא הקטן.**

משה אמר: ובגוים ההם לא תרגיע.

בא ירמיה ובטל: הלוך להרגיעו ישראל.

משה אמר: פוקד עון אבות על בנים.

בא יחזקאל ובטלה, שנאמר: הנפש החוטאת היא תמות.

משה אמר: ואבדתם בגוים.

בא ישעיה ובטלה, שנאמר: והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'.

בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו -

ר' שמעון בן לקיש רמי:

כתיב: בם עור ופסח.

וכתיב: אז ידלק כאיל בפסח.

הא כיצד?

עומדים במומן ומתרפאים.

וכן הוא אומר: אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא:

סימן שיד

הרה ויולדת יחדו -

יתיב ר' שמעון בן גמליאל ודרש:

עתידה אשה שתתעבר ותלד בכל יום, שנאמר: הרה ויולדת יחדו.

לגלג עליו אותו תלמיד, אמר: אין כל חדש תחת השמש.

א"ל: בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק ואחוי ליה תרנגולא.

ותו יתיב רשב"ג וקא דריש:

עתידים אילנות שבארץ ישראל שיטענו פירות בכל יום, שנאמר: ונשא ענף ועשה פרי - מה ענף

בכל יום אף פירות כבכל יום.

לגלג עליו אותו תלמיד, אמר: אין כל חדש תחת השמש.

א"ל: בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק ואחוי ליה צלף.

ותו יתיב רשב"ג וקא דריש:

עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת, שנאמר: יהי פסת בר בארץ.

לגלג עליו אותו תלמיד, ואמר: אין כל חדש תחת השמש.

א"ל: בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק ואחוי ליה כמהין ופטריות, ואכלי מלת נברא בר

קורא.

אז תשמח בתולה במחול -

(כתוב ברמז רי"ח):

והפכתי אבלם לששון -

לפי שבעוה"ז נהפך שמחה לאבל.

למה?

שבעה ימי אבל כנגד שבעה ימי המשתה, אבל לעולם הבא אני מחזיר את האבל לשמח, שנאמר: **והפכתי אבלם לששון.**

ונחמתים ושמחתים מיגונם -

(כתוב ברמז רנ"ט):

סימן שטו

רחל מבכה על בניה -

א"ר יצחק:

לפי שהדברים אמורים ברחל, דכתיב: **אעבדך שבע שנים ברחל -** לפיכך נקראו ישראל על שמה, שנאמר: **רחל מבכה על בניה -** ולא לשמה אלא לשם בנה, שנאמר: **אולי יחנן ה' צבאות שארית יוסף -** ולא לשם בנה אלא לשם בן בנה, שנאמר: **הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים -** (כתוב ברמז צ"ו).

יקיר לי -

ביוקר ישראל עומדים לי.

בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסים למקרא יוצא מהם מאה.

מאה נכנסים למשנה יוצאים מהם עשרה ואחד לגמרא, הדא הוא דכתיב: **אדם אחד מאלף מצאתי.**

ר' אבא בר כהנא אמר:

אילו בקש פרעה משקל כל אחד מישראל, אבנים טובות ומרגליות לא הייתי נותן לו.

רבי יצחק אומר:

והלא בדמים נטלם!?

משפחות של כנים, משפחות של ערוב, הוי: ביוקר ישראל עומדים לי.

הבן יקיר לי -

(כתוב ברמז קכ"ד):

כל מקום שנאמר: **לי קיים לעולם.**

אפרים -

(פלטני) [פלטיאני] (ברמז ע"ז).

אם ילד שעשועים -

אי זה ילד של שעשועים?

בן שתים בן שלש שנים.

ר' אבא בשם ר' לוי:
בן ארבע בן חמש שנים.

כי מדי דברי בו -

ר' יוחנן בשם ר' אבא בר כהנא:
די דבורי בו.

ר' יודן ברבי סימון אמר:

[אע"פ] [אפילו בשעה] שאני מדבר עמו איני יכול לסבול בו.

כי מדי דברי בו -

כי בודאי דבורי בו: **דבר אל בני ישראל, צו את בני ישראל.**

ר' יודן בשם ר' שמואל בר נחמני:

משל למלך שהיה לו אפיקריסין והיה מצוה את עבדו, וא"ל: נערה וקפלה, תן דעתך עליה.
א"ל עבדו: אדוני המלך, מכל אפיקריסין שיש לך אי אתה מצוני אלא על זה?!
א"ל: מפני שדבקה בבשרי.

כן אמר למשה לפני הקב"ה: רבש"ע, משבעים אומות אוותנטיאות שיש לך, אי אתה מצוני
אלא על ישראל: **ואל בני ישראל תאמר,**

ואל בני ישראל תדבר,

אמור אל בני ישראל,

דבר אל בני ישראל,

ואתה תצוה את בני ישראל,

כי תשא את ראש בני ישראל.

א"ל: מפני שהם דבוקים בי, שנאמר: **כי כאשר ידבק האזן אל מתני איש כן הדבקתי אלי
וכו'.**

א"ר אבין:

משל למלך שהיה לו פורפירון וכו' והיה מצוה וכו'.

א"ל: מפני שאותם לבשתי כשמלכתי תחלה.

כך אמר משה וכו',

אמר לו: מפני שהמליכוני על הים ואמרו: **ה' ימלוך לעולם ועד.**

א"ר ברכיה:

משל לזקן שיש לו מעפורת והיה מצוה וכו'.

א"ל: מפני שקבלו עליהם עול מלכותי בסיני, ואמרו: **כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.**

א"ר יודן:

בא וראה כמה חבב הקב"ה לישראל, שהוא מזכירן חמש פעמים בפסוק אחד, הדא הוא דכתיב: **ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו וגו'.**

תני ר' שמעון בן יוחאי:

משל למלך שמסר בנו לפדגוג והיה אומר: אכל ברי, שתה ברי, אזל ברי לבי ספרא, אתא ברי מבי ספרא.

כך הקב"ה מתאוה להזכיר את ישראל בכל שעה.

אר"י בר סימון:

משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך, עבר אחד וראה אותו.

א"ל: מה אתה יושב ועושה?

א"ל: עטרה.

א"ל: כל מה שאתה יכול לקבוע אבנים טובות ומרגליות קבע, שהיא עתידה להנתן בראשו של מלך.

כך אמר הקב"ה למשה: משה, כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל לפני שבח לפארן פאר,

שאני עתיד להתפאר בם, שנאמר: **ישראל אשר בך אתפאר.**

למה רחם ארחמנו שני פעמים?

אלא רחם שרחם הקב"ה על מלך המשיח בשעה שהיה חבוש בבית האסורין, שבכל יום ויום

היו עובדי אלילים מחרקין שיניהם ומרמזין בעיניהם ומנענעין בראשיהם ומפטירין

בשפתותיהם, שנאמר: **כל רואי ילעיגו לי וגו' כל המזמור.**

ארחמנו -

בשעה שהוא יוצא מבית האסורין, שלא מלכות אחד או שתי מלכויות באים עליו, אלא מאה

ועשרים מלכויות מקיפות אותו, ואומר לו הקב"ה: אפרים משיח צדקי, אל תירא מהם, כי כל

אלו ברוח שפתיך ימותו, שנאמר: **וברוח שפתי ימית רשע.**

על כן המו מעי לו -

כשישראל מזכירים להקב"ה מעיהם הומים לו, שנאמר: **אזכרה אלהים ואהמיה, דודי שלח**

ידו מן החור ומעי המו עליו.

וכשהקב"ה מזכיר את ישראל, מעיו הומים עליהם, שנאמר: **כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד**

על כן המו מעי לו.

הציבי לך ציונים -

א"ר חסדא:

אין התורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר: **הציבי לך ציונים -** עשה ציונים לתורה.

מאי משמע דהאי ציון לישנא דסימנים הוא?

דכתיב: **וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון.**

ר' אליעזר אומר מהכא:

אמור לחכמה אחותי את ומודע וגו' - עשה מודיעים לתורה.

דבר אחר:

הציבי לך ציונים -

אלו המצות שישראל מצויינים בהם.

שימי לך תמרורים -

זה חרבן בית המקדש - **אם אשכחך ירושלים וגו'.**

שיתי לבך למסלה דרך הלכת -

אמר להם הקב"ה לישראל: באלו דרכים הלכתם עשו תשובה, מיד אתם חוזרים לעריכם, שנאמר: **שובי בתולת ישראל שובי אל עריך אלה.**

נקבה תשובב גבר -

בעולם הזה הקב"ה מחזר על ישראל שיעשו רצונו ויחזרו בתשובה, אבל לעתיד לבוא ישראל מחזרים על הקב"ה שיעשו רצונו, שנאמר: **נקבה תשובב גבר.**

א"ר סימון בשם ר' שמעון חסידא:

בעולם הזה אדם לוקט תאנים בשבת אין התאנה אומרת לו כלום, אבל לעתיד לבא היא צווחת ואומרת: **שבת הוא!**

בעולם הזה אדם הולך ומשמש עם אשתו נדה אין מי שיעכבנו, אבל לעתיד לבא האבן זועקת ואומרת לו: **נדה היא!**

סימן שטז

אמר רבי תנחום בר חנילאי:

כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא טובה, שנאמר: לא טוב היות האדם לבדו.

בלא שמחה, דכתיב: ושמחת אתה וביתך.

בלא ברכה, דכתיב: להניח ברכה אל ביתך.

במערבא אמרי:

בלא תורה, שנאמר: האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני.

אמרי לה: בלא חומה, דכתיב: נקבה תשובב גבר.

רבה בר עולא אמר:

בלא שלום, דכתיב: וידעת כי שלום אהלך.

סימן שיז

אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה -

אמר ר' אבין:

אלו המצורעים, שכל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בניו מצורעים והם קוראים על אבותיהם: **אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו.**

א"ר יוחנן:

כי הוה דריש ר' מאיר בפרקיה הוה דריש תלתא שמעתתא ותלתא מתלי ותלת קראי:

אמר ר"י:

שלש מאות משלות שועלים היו לו לר"מ, ואנן לא בא לידינו אלא שלשה: **אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה.**

מאזני צדק אבני צדק.

צדיק מצרה נחלץ.

ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו וגו' -

ואמר: וכל בניך למודי ה'.

בעולם הזה ישראל לומדים תורה מב"ו, לפיכך משכחין אותה שנתנה על ידי משה, שהיה בשר ודם, וכשם שב"ו עובר אף למודו עובר, שנאמר: **התעיף עיניך בו ואיננו**, אבל לעתיד לבא אין ישראל לומדים אלא מפיו וכשם שהקב"ה חי וקיים לעולם, אף למודו.

מה שישראל לומדים ממנו אינם שוכחים לעולם, שנאמר: **וירשו בית יעקב את מורשיהם ואין מורשיהם אלא תורה**, שנאמר: **תורה צוה לנו משה מורשה.**

פרק לב

המשך סימן שיז

ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי -

ספר המקנה - זה גט פשוט.

חתום -

זה מקושר.

גלוי -

זה פשוט שבמקושר.

המצוה והחקים -

אלו דברים שיש בין מקושר לפשוט.

הא כיצד?

זה עדיו שנים וזה עדיו שלשה,

זה עדיו מבפנים וזה עדיו מבחוץ.

ואיפוך אנא?

מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו (כתוב ברמז תקס"ג).

סימן שיח

(גדול העצה ורב העליליה), -

הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרוע הנטויה לא יפלא ממך כל דבר.

ריש לקיש בשם ר' אלעזר בן עזריה:

(מהו) הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ (טו)?

מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר.

ר' חגי בשם ר' יצחק:

ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה'

ויצר מחשבות וגו' - עד שלא נגמרה המחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניו.

ר' יודן בשם רבי יצחק אמר:

עד שלא נוצר יציר, כבר מחשבתו גלויה לפניו.

ר' יודן אמר לגרמיה:

כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעתה כלה - עד שלא יארש לשוני הן ה' ידעתה כלה.

האל הגדול הגבור -

(כתוב ברמז תתרס"ה):

סימן שיט

גדול העצה ורב בעליליה וכו' עד לתת לאיש כדרכיו וגו' -

אתה מוצא במחשבה שחשבו המצריים לאבד את ישראל בה אני מאבדם:

הם חשבו לאבד במים בני, דכתיב: כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו - בה אני מאבדם,

דכתיב: וישובו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו.

ואומר: בור כרה ויחפרהו.

ואומר: ישוב עמלו בראשו.

ואומר: כורה שחת בה יפול.

ואומר: חופר גומץ בו יפול.

ואומר: מסיע אבנים יעצב בהם.

וכן שלמה אומר: מפרי פי איש תשבע בטנו.

וכן ישעיה הוא אומר: כעל גמולות כעל ישלם.

ואומר: **ומדותי פעולתם ראשונה.**

ואומר: **שלמו לה כפעלה.**

ואומר: **כי בדבר אשר זדו עליהם.**

א"ר שמעון בן לקיש:

עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה, מסבבין אותו ליום הדין, ועל דבר זה נענשה בתו של ר' יוחנן בן תרדיון.

דאמר ר' יוחנן:

פעם אחת היתה מהלכת לפני גדולי רומי, אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה בפסיעותיה והושיבוה בקובה, וכשהוציאוה צדקה עליה את הדין ואמרה: **גדול העצה וגו' אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם.**

סימן שכ

כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת -

א"ר יודן:

כל אותן שבע שנים שבנה שלמה את בית המקדש לא שטה בהם יין, וכיון שבנה את ביהמ"ק ונשא את בת פרעה, אותו הלילה שטה יין והיתה שם שתי בלזמאות, אחת שמחה לבנין ביהמ"ק ואחת שמחה לבת פרעה.

אמר הקב"ה: של מי אקבל, של אלו או של אלו?

באותה שעה עלתה על דעתו להחריבה, הדא הוא דכתיב: **כי על אפי ועל חמתי וגו'.**

א"ר הלל בר הילני:

כזה שהוא עובר במקום מטונף ועוקם את חוטמו.

א"ר חוניא:

שמונים מיני ריקודין רקדה בת פרעה באותה הלילה, והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של בית המקדש נתונות תחת ראשו.

הדא הוא דתנן:

על תמיד של שחר שקרב בד' שעות.

נכנסה אמו והוכיחתו.

ויש אומרים:

ירבעם בן נבט נכנס והוכיחו.

ויכול היה?

ר' יצחק אמר:

עמד וכנס שמונים אלף משבטו ועמד והוכיחו, הדא הוא דכתיב: **כדבר אפרים רתת - כדבר** ירבעם רתותו של שלמה.

א"ל הקב"ה: **למה אתה מוכיחו?**

נשיא הוא בישראל, חידך, שאני מטעימך משררותו ואין אתה יכול לעמוד בה. כיון שנכנס למלכות, מיד: **ויאשם בבעל וימת.**

רבנן אמרי:

ודאי אמו הוכיחת, ונטלה קורדיקון שלה והיתה (מכורכתו) [מטפחתו] לכאן ולכאן, ואמרה לו: **מה ברי ומה בר בטני.**

אמרה לו: בני, הרבה נשים נשא אביך, וכיון שבא נתן הנביא וא"ל: **הנה בן נולד לך ושלמה יהי שמו - היתה כל אחת ואחת אומרת: אם מעמדת אני שלמה, אני מקרבת כל קרבנות שבתורה, עכשו אני עומדת וכל קרבנות בידי ואתה ישן! אל תתן לנשים חילך.**

א"ר יוחנן:

אמרה לו: דור המבול, על ידי שהיו שטופים בזמה נמחו מן העולם, **אל למלכים למואל.**

א"ר יוחנן:

אין נותנים מלכות למי שמפליג על דבריו של אל.

אל למלכים - שתו יין אל ישתו מלכים יין, שמא ישתכרו ויאמרו כאותו שאמר: מי ה' אשר אשמע בקולו.

ולרוזנים אי שכר - או כתיב, אוי מן קדם חמרא!

א"ר חנניה בר פפא:

אמר הקב"ה: בית גדול היה לי ולא החרבתיו אלא מפני היין.

ורבנן אמרי:

שני רוזנים היו ולא מתו אלא מפני שנכנסו שתויי יין למשכן.

סימן שכא

כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת מיום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני -

יכול עד עכשו הרי הוא בחמה?

ת"ל: **ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון - (טז) החזיר לה שם הראשון.**

וכן הוא אומר: **ההר חמד אלהים לשבתו - הרי הוא בחמדה ותאווה. מלמד, שכפר לה חרבנה.**

ומנין שאין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר?

שנאמר: **ויקרא אברהם שם המקום ההוא וגו' עד בהר ה' יראה.**

ואומר: **זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים.**

אימתי?

לכשיעקרו יסודותיה, שנאמר: **האומרים ערו ערו עד היסוד בה:**

ויפנו אלי עורף ולא פנים -

שנו רבותינו:

כל העורף כשר למליקה.

מנה הנה מילי?

דתנו רבנן:

ממול ערפו - מול הרואה את העורף.

וכן הוא אומר: **והוא יושב ממולי.**

ואומר: **ויפנו אלי עורף ולא פנים.**

מאי ואומר?

וכי תימא עורף גופיה, לא ידעינן היכא דנידע מול דידיה היכא.

תא שמע: **ויפנו אלי עורף ולא פנים -** מכלל דעורף להדי פנים.

פרק לג

המשך סימן שכא

קול ששון וקול שמחה -

(כתוב ברמז רע"ח):

עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה -

(כתוב ברמז ק"כ):

ולכהנים הלויים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה זבח כל הימים -

א"ר לוליינא:

שאל קריטיס אחד את ר' יוסי:

מה שאני רואה את תורתכם פלסטרין הוא, שכתוב: ולכהנים הלויים וגו' והרי חרב בית

המקדש ובטלו הקרבנות?

אמר להם: ח"ו, אין דבר בתורה פלסטרין ולא דבר של שקר, אלא כל התורה היא אמת (יז).

א"ל הקב"ה לכהנים וללויים: אם אתם עוסקים בתורה בקרבנות, מעלה אני עליכם כאלו אתם

מקריבים בכל יום עולה וכליל.

וכן הוא אומר: **וללוי אמר תומיך ואוריך וגו' יורו משפטיך ליעקב.**

וכן הוא אומר: **כי חסד חפצתי ולא זבח.**

וכן הוא אומר: **זאת התורה לעולה למנחה -** לא עולה ולא מנחה.

אם לא בריתי יומם ולילה -

אמר ר' אלעזר:

אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: **אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתו.**

שמעון התימני אומר:

בזכות המילה אני (יח) קורע להם את הים, שנאמר: **אם לא בריתי וגו'.**

צא וראה אי זהו ברית שהוא נוהג ביום ובלילה?

אי אתה מוצא אלא מילה.

אתה מוצא השבת והמילה מדיינים זה עם זה:

השבת אומר: אני גדולה ממך, שבי שבת ממלאכת עולמו, שנאמר: **וישבות ביום השביעי.**

אמרה המילה: אני גדולה ממך, שאלמלא אני לא נברא העולם, שנאמר: **אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.**

א"ר יהודה בר שלום:

משל לשתי מטרונות שהיו עומדות ולא היה אדם יודע ליתן לב להפריש אי זו גדולה מחברתה, כיון שהעביר אחת מלפני חברתה, ידעו הכל שאותה שעברה מלפני חברתה, היא אחת מלפני חברתה, ידעו הכל שאותה שעברה מלפני חברתה היא הקטנה.

כך ממה שאנו יודעים שהמילה דוחה שבת, אנו יודעים שהמילה גדולה מן השבת.

בא וראה כמה גדולה כחה של מילה, שלא הניח אברהם מצוה שלא עשאה, שנאמר: **עקב אשר**

שמע אברהם בקולי וגו', ולא נקרא שלם עד שמל עצמו, שנאמר: **התהלך לפני והיה תמים וגו'.**

פרק לד

המשך סימן שכא

בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים וגו' ישרפו (עליך) [לד] -

בשביל מצוה שהעלה את ירמיהו מן הטיט.

אמר לו רבא לרבה בר מרי:

כתיב בצדקיהו: **בשלוש תמות.**

והא כתיב: **ואת עיני צדיקהו עור.**

אמר לו: הכי א"ר יוחנן:

שמת נבוכדנאצר בימיו.

כתוב אחד אומר: **ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות המלך יהויכין בשנים עשר חדש בכ"ה לחדש.**

והכתוב אחד אומר: **בכ"ז.**

בכ"ה מת שטנו נבוכדנאצר, ונקבר בכ"ו, בכ"ז הוציאו אויל מרודך בנו מקברו וגררו, בשביל לבטל גזירותיו, לקיים מה שנאמר: **ואתה השלכת מקברך וגו'.** בו בפרק מת צדקיה שתי שמריא דכלהו דרי, לקיים מה שנאמר: **בשלוש תמות.** מכאן אתה אומר: כשאדם בטובה אל יתייאש מן הרעה, כשהוא ברעה אל יתייאש מן הטובה, זה יהויכין וצדקיה.

שנו רבותינו:

שורפים על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר: **בשלוש תמות ובמשרפות וגו' -** וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים.

ומה הם שורפים עליהם?

מטתן וכלי תשמישן.

ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים מנה צורי.

סימן שכב

מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים -

שנו רבותינו:

משגלה שבת ראובן וגד וחצי שבת מנשה בטלו יובלות, שנאמר: **וקראתם דרור בארץ לכל יושביה -** בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתם.

ולא מנו, והכתיב: **מקץ שבע שנים תשלחו והוינן בה: מקץ ז' שנים.**

והכתיב: **ועבדך שש שנים!?**

א"ר נחמן בר יצחק:

שש למכר ושבע לנרצע.

א"ר יוחנן:

ירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם.

מנלן דהדור?

דכתיב: **כי המוכר את הממכר לא ישוב.**

אפשר יובל בטל ונביא מנבא עליו שיבטל?

אלא מלמד שהחזירן ירמיה.

ומנלן דיאשיה מלך עליהם?

דכתיב: **מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו קבר איש האלהים אשר בא מיהודה וגו'.**

וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל?
אלא שהחזירם ירמיה ויאשיהו מלך עליהם.

א"ר נחמן מהכא:
גם יהודה שת קציר לך וגו'.

פרק לה

סימן שכג

ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צוה יונדב אבינו -

מעשה באחד (שאמר) [שהקריב] קרבן מן בני (אם) שותה מים (היום), יצאת בת קול מבית קדש הקדשים ואמרה: מי שקבל קרבנותיכם במדבר יקבל קרבנותיכם בשעה הזו.

ר' יונתן אומר:

גדול הברית שנכרת עם יונדב בן רכב מן הברית שנכרת עם דוד, שהברית שנכרת עם דוד לא נכרת אלא על תנאי, **אם ישמרו בניך בריתי -** ואם לאו: **ופקדתי בשבת פשעם**, אבל הברית שנכרת עם יהונדב לא נכרת עמו על תנאי, שנאמר: **כה אמר ה' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים.**

רבי יונתן אומר:

וכי גרים נכנסין להיכל?!
אלא היו יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה.

ויש אומרים:

בנותיהם נשאו לכהנים והיו בני בניהם מקריבים על גבי המזבח.

ומנין לבני יונדב כבן רכב שהמה מבני בניו של יתרו?

שנאמר: **המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב.**

ומה אלו שקרבו עצמם כך קרבן המקום, ישראל שעושים רצונו של מקום אחת כמה וכמה.

פרק לו

המשך סימן שכג

ובאת אתה וקראת במגלה -

לא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה אלא מפני צורך השעה.

כיוצא בדבר אתה אומר: **ותדבר מרים ואהרן במשה -** לא היתה מרים רגילה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה.

ואת האח לפניו מבווערת -

מאי אח?

רב אמר:

אחוונא.

ושמואל אמר:

עצים שנדלקים באחיה.

ההוא דאמר להו: מאן בעי אחוונא, ואשתכח ערבתא.

סימן שכד

ויהי בקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער וגו' -

מכאן לס"ת שקורעין ולא מאחין.

מאי שלשה דלתות וארבעה?

אמרו לו ליהויקים: ירמיה כתב ספר קינות.

א"ל: מאי כתוב ביה?

איכה ישבה בדד - אמר: ואנא מלכא.

בכה תבכה בלילה - אמר: ואנא מלכא.

דרכי ציון אבלות - אמר: ואנא מלכא.

היו צריה לראש - אמר: **ממי אמרה?**

כי ה' הוגה על רוב פשעיה.

מיד קדר כל האזכרות שבה ושרפן באש.

וכתיב: **ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם -** מכלל דבעי מקרעי.

סימן שכה

ועוד נוסף עליהם דברים -

נמצאת אומר: שלשה בנים הם:

אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן.

ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן.

ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב.

ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן, שנאמר: **נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת -** לפיכך נכפלה

נבואתו, שנאמר: **ועוד נוסף עליהם דברים רבים.**

אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן, שנאמר: **קנא קנאתי לה' צבאות כי עברו ישראל את**

בריתך.

מה כתיב שם?

ויאמר ה' שוב לדרכך דמשק ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך - שאין ת"ל תחתיך, אלא שאי אפשר בנבואתך.

(יח) יונה תבע כבוד הבן ואל כבוד האב

מה נאמר בו: ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר, שנית נדבר עמו, שלישית לא נדבר עמו.

רבי חמא בר חנינא אמר:

ועוד נוסף עליהם, זה איכה יעיב.

דברים -

זה איכה יועם זהב.

רבים -

זכור ה'.

כהמה -

אני הגבר דהוא מן תלתא תלתא.

אמר רב הונא אמר רב:

אין קורעים אלא על ס"ת ששרפה מלך ישראל בזרוע, כגון: יהויקים. וחייב לקרוע על הגויל בפני עצמו, ועל הכתב בפני עצמו.

מה טעם?

אחרי שרוף את המגילה -

זה הגויל.

ואת הדברים -

זה הכתב.

פרק לז

סימן שכו

וימלך מלך צדקיהו -

זה שאמר הכתוב: במקום (במות אדם) רשע תאבד תקוה, אוי לרשעים עד שהם צומחים במקום - הבריות צווחים ווי.

כיון שמלך צדקיהו, אמר ציון: ווי, עכשיו שלם קצי.

בשעה שהגלה נבוכדנאצר גלות יכניה, חזרו רחמיו של נבוכדנאצר עליהם, וחזר ואמר להם:

יש לכם מזרעו של יאשיהו?

אמליכנו עליכם, ושם היה מתניה בן יאשיהו.

ענה נבוכדנאצר ואמר: **מה שמך?**

חשב מתניה בלבו, הריני מוצאי את שמי צדקיהו כדי שיצאו ממני צדקים, ולא היה יודע שבימיו הקב"ה מצדיק עליהם את הדין.

המליכו על ירושלים, א"ל: השבע לי שלא תמרוד עלי!

אמר ליה: הריני בנשמת.

א"ל איני משביעך אלא בתורה שנתנה על הר סיני, הביא ספר תורה והניחה אצל ברכיו של צדקיהו והשביעו, ולא הספיק נבוכדנאצר ללכת מירושלים לארצו, עד שמרד בו.

ויצא ירמיה (ללכת) מירושלים -

זה שאמר הכתוב: **עבד משכיל ימשול בן מביש -** זה ירמיהו שמשל בישראל, שביישו את עצמם לע"א.

ובתוך אחים יחלק נחלה -

דכתיב: **ויצא ירמיהו (ללכת) מירושלים.**

רב אמר:

ליטול חלקו יצא.

ר' בנימין בן לוי אמר:

למשרי תמן נבואן סגיאן, דבר ירמיהו אין כתיב כאן, אלא **דברי ירמיהו:**

פרק לח

המשך סימן שכו

וישמע עבד מלך הכושי -

הוא היה מארבעה בני אדם שנקראו כושים:

צפורה,

וישראל,

ושאול,

ועבד מלך הכושי.

ולמה נקרא שמו כושי?

אלא כשם שהכושי נכר בעורו, כך היה נכר בפלטיין של צדקיהו במעשיו הטובים, (כתוב ברמז קנ"ז).

בא אצל צדקיהו וא"ל: הוי יודע, שאם מת ירמיהו בתוך הבור נתנה העיר ביד השונא!

א"ל צדקיה: קח אתך שלשים אנשים והעלה את ירמיהו מן הבור.

ראה כמה קשה מכת הרעב, שלשים בני אדם העלוהו בקושי.
נכנס עבד מלך הכושי לבית המלך והוציא משם בלואי הסחבות ובלואי המלחים, הלך ועמד לו
על הבור והיה קורא ואומר: אדוני ירמיה, ואין קול ואין עונה, שהיה סבור שמא יונתן הסופר
הרשע היה.

נתן ידיו בלבושיו וקרעה והיה בוכה והולך, כיון ששמע קולו בוכה, אמר: **מי הוא שקורא אותי
ובוכה?**

א"ל: הוא **עבד מלך הכושי**.

חי אתה?

סבור הייתי שהיית מת, הרי החבל תנהו תחת אצילי ידיך והמלחים, ויעלו את ירמיהו מן הבור
וישב בחצר המטרה.

שים נא בלואי הסחבות -

אמר ירמיה: הלואי היה לי חדא סולם.

א"ל הקב"ה: סולם אתה מבקש?! מה זקנתך? (יט) **ותורידם בחבל -** אף אתה כן, **וימשכו את
ירמיהו בחבלים**.

סימן שכז

והיה כאשר נלכדה ירושלים -

אמר רב שמואל בר נחמני:

בכל מקום שנאמר **ויהי - צרה, והיה - שמחה**.

מתיבין ליה: והכתיב: ויאמר אליהם יהי אור ויהי אור!

אמר רבי:

אף היא אינה שמחה, שלא זכה העולם להשתמש באותה אורה.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ערב ויהי בקר!

א"ל: עוד היא אינה שמחה, שכל מה שנברא ביום הראשון עתיד להבלות, שנאמר: **כי שמים
כעשן נמלחו**.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ערב ויהי בקר יום שני שלישי רביעי חמישי ששי!

א"ל: עוד היא אינה שמחה, שכל מה שברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, כגון: חרדל
צריך למתק, חטין צריך להטחן.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ה' את יוסף!

א"ל: עוד היא אינה שמחה, שנזדווגה לו אותה זונה: **ותשא אשת אדניו**.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ביום השמיני!

א"ל: עוד היא אינה שמחה, שבו ביום מתו נדב ואביהו.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ביום כלות משה!
א"ל עוד היא אינה שמחה, שנגנז המשכן בבנין הבית.

מתיבין ליה: והכתיב: ויהי ה' את יהושע!
א"ל: אף היא אינה שמחה, שהוצרך לקרוע שמלותיו, שבאותו היום נהרג יאיר בן מנשה.

מתיבין ליה: ויהי כי ישב המלך בביתו!
אמר ליה: אף היא אינה שמחה, שבא נתן הנביא ואמר: **רק אתה לא תבנה.**
א"ל: אמרינן דידן אמור דידך!
א"ל: דכתיב: **והיה ביום ההוא יצאו מים,**
והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר,
והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו,
והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס,
והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול.

מתיבין ליה: והכתיב: והיה כאשר נלכדה ירושלים!
א"ל: עוד היא אינה אלא שמחה, שבו ביום נטלו אפפוסין על עונותיהם.

דא"ר שמואל בר נחמני:
אפפוסין גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש, שנאמר: **תם עונך בת ציון**
לא יוסיף להגלותך:

פרק לט

המשך סימן שכז

ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך -
א"ר יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי:
מקום שמחתכין בו הלכות.

אמר רב פפא:
היינו דאמרי אינשי:
באתרא דמרא תלא ביה זיינייה, רעיא קולתיה תליא.

ואת עיני צדקיהו עור -
(כתוב ברמז רנ"ב).

פרק מ

המשך סימן שכז

הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' לאמר אחרי שלח אותו נבוזראדן -

אמר הקב"ה לירמיה: אוחית עמהון לבבל ואנא הוי הכא.

או את הוי הכא ואנא אחות עמהון?

אמר ירמיה: רבון העולמים, אי אנא איחות עמהון, **מה אנא מהני להון?**

אלא יחות ברייהון עמהון דהוא מהני להון סגי.

שלשה דברים צוה נבוכדנאצר את נבוזראדן על ירמיה:

א"ל: **קחנו ושים עיניך עליו ואל תעש לו מאומה רע.**

והיה ירמיה רואה כת של בחורים שלולים בקולרין, והולך ומכניס ידו ביניהם, ונבוזראדן בא ומעבירו מהם.

א"ל: חד מן תלת מילין אית בד:

או נביא של שקר אתה,

או מבעט ביסורין אתה,

או שופך דמים אתה.

או נביא של שקר אתה - דהא כמה שנין את קאים ומתנבא על הדא קרתא דתחרב, וכדו אנא חריב לה ובאיש לך.

או מבעט ביסורין - דאנא לית אנא מעיק לך, ולית יסורין חשיבין עליך כלום.

או שופך דמים את - דאי שמע מלכא מה את מתעביד לך, והוא משלח ומרים רישיה דההוא גברא, אלא אם טב בעיניך חות עמי בבבל.

ועודנו לא ישוב -

עד שנגלה עליו הקב"ה, הדא הוא דכתיב: **הדבר אשר היה אל ירמיהו וגו' והוא אסור בזיקים** - כביכול והוא.

ומה היה אותו דבר?

רבי יוחנן ור' אליעזר

ר' יוחנן אמר:

מזרה ישראל יקבצנו.

ור' אליעזר אמר:

כי פדה ה' את יעקב וגו'.

ודכוותה: ואני בתוך הגולה.

אמר רבי אחא:

כביכול אני והוא.

עם כשהוא חוזר היה מוצא אצבעות ידים ורגלים מקוטעות ומושלכות בדרכים, והיה מלקטן ונותן לתוך טליתו ומחבקן ומנשקן ובוכה עליהם, ואומר: בני, לא כך אמרתי לכם: **תנו לה'** **אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ובטרם יתגנפו רגליכם**, נטלו הגלויות את עיניהם וראו את ירמיה שפירש מהם, געו כלם בבכיה וצווחו: רבינו ירמיה, הרי אתה מניחננו! שם בכו, שנאמר: **על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו**. ענה ירמיה וא"ל: מעיד אני עלי שמים וארץ, שאם בכיתם בכיה אחת, עד שהייתם בציון לא גליתם.

פרק מא

המשך סימן שכז

ויהי בחדש השביעי -

(כתוב ברמז רנ"ב).

ויבאו אנשים משכם משלו וגו' -

ערי יהודה בחרבנן מנא לן דבעי קריעה?

שנאמר: **ויבאו אנשים משכם משלו ומשומרון ושמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים**.

סימן שכח

ועשרה אנשים נמצאו במ ויאמרו אל ישמעאל אל תמיתנו -

זה שאמר הכתוב: **אם ישמעו ויעבדו יבלו בטוב ימיהם ואם לא ישמעו בשלח יעבורו - אם**

שומעים ישראל להקב"ה ועובדין אותו אמלא ימיהם בטובה.

כשם שאמר דוד: **ימי שנותינו בהם שבעים שנה**.

וכשם שאמר משה: **את מספר ימיך אמלא**.

יבלו בטוב ימיהם - אתה מוצא שתי שנים עשתה הארץ פירות מרובים, מה שלא עשתה כל

ימות העולם:

שנה אחת בכניסתן לארץ - ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת.

וכתיב: (כא) **ויכרתו משם זמורה 0** ועשרה בני אדם טוענים אותו.

ושנה אחת שגלו מן הארץ - דכתיב: ועשרה אנשים נמצאו במ ויאמרו אל ישמעאל אל

תמיתנו כי יש לנו מטמונים בשדה חטים ושעורים - שלא היה להם מקום היכן ליתן והיו

טומנים אותם בשדה.

וכתוב אחד אומר: **טובים היו חללי חרב מחללי רעב -** ואילו שמעו שלהם היה.

ואם לא ישמעו בשלח יעבורו - שלח מעל פניו ויצאו.

והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו -

וכי גדליהו הרגם והלא ישמעאל הרגם?

אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגם.

א"ר אבא:

האי לי שנא בישא, אע"ג דלקבולי לא איבעי ליה, למיחש ליה מבעי ליה.

פרק מב

סימן שכט

(כב) ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו -

רבי עקיבא אומר:

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר - צא ואמור להם: בזכותם היה מדבר עמו, שכל ל"ח שנה

שהיה כעס על ישראל לא היה מדבר עם משה, שנאמר: **ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה**

ויהי דבר ה' אלי לאמר - אלי היה הדבור.

א"ר שמעון בן עזאי:

איני כמשיב על דברי רבי, אלא כמוסיף על דבריו, ולא עם משה בלבד נדבר בזכותם של ישראל,

אלא אף עם שאר כל הנביאים, לא נדבר עמהם אלא בזכותם של ישראל, שנאמר: **ויהי מקצה**

שבעת ימים ויהי דבר ה' אלי לאמר.

ואומר: **ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו.**

וכן אתה מוצא בברוך בן נריה, שהיה מתרעם לפני המקום ואמר: **אוי נא לי כי יסף ה' על**

מכאובי - נשתנתי מכל תלמידי הנביאים.

יהושע שמש את משה ושרתה עליו רוח הקדש.

אלישע שמש את אליהו ושרתה עליו רוח הקדש.

ואני מה נשתנתי מכל תלמידי הנביאים?

יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי - ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר: **ותנח עליהם הרוח.**

ואומר: **ונחה עליו רוח ה'.**

ואומר: **נחה רוח אליהו על אלישע.**

בוא וראה מה המקום משיבו?

כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס ואתה תבקש לך גדולות - ואין גדולות אלא נבואות,

שנאמר: **ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע.**

קרא לי ואענך ואגידה לך גדולות ובצורות.

בן נריה :

כרם אין - סייג למה?

צאן אין - רועה למה?

מפני מה?

כי הנני מביא רעה אל כל בשר ונתתי לך את נפשך לשלל.

הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותם של ישראל.

והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה -

כתיב: **כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד.**

וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד.

בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד - הא בשלשתם חזרו ובשלשתם נפלו.

הראשונה בימי סנחריב, שנאמר: **הוי היורדים מצרים לעזרה.**

והשני בימי יוחנן בן קרח: **והיתה החרב אשר אתם יראים ממנו שם תשיג אתכם וגו'.**

והשלישי בימי (סריגיסוס) [טרכינוס]: הא בשלשתם חזרו ובשלשתם נפלו.

פרק מד

המשך סימן שכט

ונשבע לחם ונהיה טובים -

תני משמיה דר' מאיר:

דוק בככי ותשכח בנגרי, שנאמר: **ונשבע לחם ונהיה טובים.**

א"ל שמואל לר' יהודה:

שיננא שרי שקיד ועייל נהמא.

סימן של

הנני נותן את פרעה תפרע -

זה אחד מארבעה בני אדם שעשו את עצמם אלהות, שלשה מאומות העולם ואחד מישראל,

ואלו הם:

חירם,

ונבוכדנאצר,

ופרעה,

ויואש.

חירם מנין?

שנאמר: **בן אדם אמר לנגיד צר כה אמר ה' אלהים יעק גבה לבך ותאמר אל אני.**

נבוכדנאצר מהו?

שנאמר: **אעלה על במתי עב אדמה לעליון.**

א"ל הקב"ה: **חייך, אל שאול תורד.**

ומה עשה הקב"ה?

הגלה אותו עד שהוא במלכותו, והאכילו עשב כבהמה, שנאמר: **ועשבא כתוריון לך יטעמון - והיו הבהמות והחיות רואות אותו כדמות בהמה וחיה.**

ויואש מנין?

שנאמר: **ואחרי מות יהודע באו שרי יהודה וישתחו למלך.**

אמרו לו ליואש: **אלוה אתה, שאילולא כן לא היית עושה שש שנים בבית קדש הקדשים, כהן גדול לא היה נכנס אלא פעם אחת בשנה, והכל מתפללים עליו שיצא בשלום, ואתה עשית שם שש שנים, וקבל עליו, שנאמר: אז שמע המלך אליהם - ונאמר: ואת יואש עשו שפטים.**

ופרעה עשה עצמו אלוה - שנאמר: יען אשר אמר יאור לי ואני עשיתיני - שהיה אומר: אני הוא שבראתי את עצמי.

דבר אחר:

חפרע - כענין שנאמר: ופרע את ראש האשה.

ואי זה?

זה בית אב שלו: **ביום ההוא יהיה מצרים לחגא.**

פרק מו

סימן שלא

מדוע נסחף אביריך -

אתה מוצא בכל מקום, הקב"ה פורע מאלילים תחלה:

במצרים - ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ואח"כ סוס ורוכבו רמה בים.

בבבל כתיב: ופקדתי על בל בבבל.

וכן הוא עושה **למלכות רביעי**, שנאמר: **מדוע נסחף אביריך -** זה השר שלה, שהוא מלקה אותו בצרעת, ואין נסחף אלא צרעת, שנאמר: **ולשאת ולספחת ולבהרת.** ואח"כ הוא פורע ממנה,

שנאמר: **כי ה' הדפו.**

וכן הוא אומר: **יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה - אבל ישראל כשם שאלהיהם חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך הם חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר: וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם.**

ובישראל כתיב: **ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו'.**

כי כתבור בהרים -

(כתוב ברמז ס"ו):

תניא רבי אלעזר הקפר אומר :

עתידיים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבע בארץ ישראל, שנאמר : **כי כתבור בהרים וגו'.**

והלא דברים קל וחומר :

מה תובר וכרמל שלא באו ללמוד תורה אלא לפי שעה נקבעו בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורים בהם ושונים בהם ומרביצין בהם את התורה על אחת כמה וכמה.

עגלה יפה פיה מצרים -

תנן התם :

הביאו לו את התמיד קרצו ומרק אחר שחיטה על ידו,

מאי משמע דהאי קרצו לישנא דקטלא הוא?

דכתיב : **עגלה יפה פיה מצרים קרץ מצפון,**

מאי משמע?

כדמתרגם רבי יוסף :

מלכותא יאיא הוה מצרים עממין קטלין מצפון ייתון עלה.

פרק מח

המשך סימן שלא

שאנן מואב מנעוריו -

א"ר יוחנן :

מפני מה עופות שבבבל שמנים?

מפני שלא גלו, שנאמר : **שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו וגו' -** (כתוב ברמז ת"ג) :

אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו -

ר' חנינא בר פפא אומר :

תחלת עבורו של מואב לא היה לשם זנות אלא לשם שמים, ובדיו לא עשו כן אלא לשם זנות,

שנאמר : **וישב ישראל בשטים.**

רבי סימון אומר :

תחלת עבורו של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות ובדיו לא עשו כן לשם זנות אלא לשם

שמים, שנאמר : **ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה.**

פרק מט

המשך סימן שלא

אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם -

כי נח נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרי ליה רבנן:

מאי תהוי עלן מאפיקורוסי?

אמר להון: **אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם** - של עובדי אלילים.

ואיתימא מהכא: **ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך.**

כי אני חשפתי את עשו -

ר' סימון אמר: קליפת בצלים.

כל כך למה?

גליתי מסתריו -

בשביל לגלות את הממזרים שבו.

וכמה ממזרים העמיד?

רב אמר:

שלשה.

רבי לוי אמר:

ארבעה.

אמר רבי יוחנן:

קרח דהכא ממזר הוא.

סימן שלב

הנה קטן נתתיך בגוים -

וכתיב: **ויקרא את עשו בנו הגדול.**

אמר רבי אלעזר בר"ש:

משל למדינה שהיתה מכתבת ענקמין למלך והיתה שם אשה אחת והיה לה בן ננס והיתה קוראה מקרולפרוס.

אמרה בני מקרולפרוס ואין אתם מכותיבין אותו?

אמרו: אם בעיניך הוא מקרולפרוס, בעינינו ננס.

כך אביו קרא אותו גדול, שנאמר: **ויקרא את עשו בנו הגדול.**

אמו קראתו גדול, שנאמר: **את בגדי עשו בנה הגדול.**

אמר הקב"ה: אם בעיניכם הוא גדול בעיני הוא קטן, שנאמר: **הנה קטן נתתיך בגוים.**

אמר רבי אבהו אמר רבי ברכיה:

לקבל תורא טבחא, הה"ד: **כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום.**

הנה קטן נתתיך בגוים -

תני רבי יוסף:

שאיין להם מלך בן מלך, בזוי אתה מאד, שאיין להם לא כתב ולא לשון וע"י שאלה מוקמי וכו':

סימן שלג

אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך -

לעתיד לבא, כשהקב"ה דן את עשו הרשע, **מה עשו עושה?**

מתעטף בטליתו ובא ויושב אצל יעקב, ואיין כוכבים אלא יעקב, שנאמר: **דרך כוכב מיעקב,**

וכתיב: **הבט נא השמימה וספור הכוכבים.**

ויעקב אומר לו: אחי לא תהא כיוצא בי, שנאמר: **אהי דברייך מות אהי קטבך שאול -** גזירות שהיית גוזר עלי שאהא עובד אלילים, אלו הייתי עושה הייתי מתחייב מיתה בידי שמים, ואם לא אעבוד אתה הורג אותי, לפיכך: **אהי דברייך מות אהי קטבך שאול -** כיון שעשו יורד לשאול נשתייר יעקב לעצמו, שנאמר: **והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה -** ואיין שלישיה אלא ישראל, שנאמר: **ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה:**

תפלתך השיא אותך -

(בתוב ברמז רכ"א):

אם לא יסחבום צעירי הצאן -

א"ר שמואל בר נחמני:

מסורת אגדה היא (כתוב ברמז נ"א):

והיה לב גבורי אדום וגו' כלב אשה מצרה -

אמרו ישראל לפני הקב"ה: לא דיינו שנשתעבדנו לשבעים אומות, אלא אף לזו שנבעלה כנשים, שנאמר: **ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה -** שהפקיר עצמו כשדה.

א"ל הקב"ה: אף אני באותו לשון אני פורע ממנו, הדא הוא דכתיב: **והיה לב גבורי אדום וגו' כלב אשה מצרה.**

לקדר ולממלכות חצור אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל -

א"ר אלעזר:

נבוכדראצר כתיב, שעצרם במדבר והרגם, ונתקיים בו ידו **בכל ויד כל בו.**

ושמתי כסאי בעילם -

(כתוב ברמז צ"ב):

פרק נ

סימן שלד

שה פזורה ישראל -

משולים כשה.

מה דרכו של שה לוקה באחד מאבריו וכלם מרגישים, אף ישראל אחד חוטא וכלם נענשים.

תני רבי שמעון בן יוחאי:

משל לשני בני אדם שהיו נתונים בספינה נטל אחד מהם מקדח והתחיל קודח תחתיו.

אמרו לו חבריו: **למה אתה עושה כך?**

אמר להם: מה איכפת לכם, לא תחתי אני קודח!?

אמרו לו: מפני שאתה מציף עלינו את הספינה!

אף איוב אמר כן: **ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי.**

אמרו לו חבריו: **כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק** - אתה מספיק בינינו את עונותינו.

סימן שלה

פתח ה' וגו', -

ר' פנחס בשם ר' אושעיא:

אע"ג דכתיב: **כי בו שבת מכל מלאכתו** - ממלאכת עולמו שבת ולא ממלאכת רשעים וצדיקים, אלא פועל עם אלו ופועל עם אלו, מראה לאלו מעין דיגמטורי שלהם, ולאלו מעין דיגמטורי שלהם.

ומנין שפורענותם של רשעים קרויה מלאכה?

שנאמר: **פתח ה' את אוצרו ויצא את כלי זעמו כי מלאכה היא לה'.**

ומנין שמתן שכרן של צדיקים קרויה מלאכה?

שנאמר: **מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך.**

פרק נא

המשך סימן שלה

כוס זהב בבל ביד ה' -

מה דרכו של זהב לאחר שנשבר יש לו רפואה,

כך כשתפסוק הפורענות מן העו"א עתידה לחזור להם, וכשמגעת אצל ישראל, **מהו אומר?**

ושתיית אותה ומצות ואת חרשיה תגרמי.

מה דרכו של חרס לאחר שנשבר אין לו תקנה,

כך כשתפסוק הפורענות מישראל אין עתידה לחזור להם.

רפאנו את בבל ולא נרפתה -

א"ר עזריה :

רפאנו את בבל -

בדור אנוש.

ולא נרפתה -

בדור המבול.

עזבוה -

בדור הפלגה.

ונלך איש לארצו -

ויאמר ה' אל אברם לך מארצך.

למה?

כי נגע אל השמים משפטה.

שנו רבותינו:

נעמן גר תושב היה,

נבזראדן גר צדק היה.

מבני בניו של סיסרא, למדו תורה בירושלים.

מבני בניו של סנחריב, למדו תורה ברבים.

מאן נינהו?

שמעיה ואבטליון.

מבני בניו של המון, מלמדי תינוקות בבני ברק.

אף מבני בניו של אותו רשע, בקש הקב"ה להכניס תחת כנפי השכינה.

אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבשי"ע, מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניסהו

תחת כנפי השכינה?!

והיינו דכתיב: **רפאנו את בבל ולא נרפתה.**

עולא אמר:

זה נבוכדנאצר.

ר' שמואל בר נחמני אמר:

אלו נהרות בבל, ותרגומא צנייתא דבבל.

שכנת על מים רבים רבת אוצרות -

א"ר אושעיא:

מי גרם לבבל שיתרבו אוצריה מים רבים?
ששוכנת עליהם.

אמר רב עתירא:
בבל דחצדא בלא מטרא:

ופן ירך לבבכם ותיראו בשמועה הנשמעת בארץ -
זו בלשאצר.

בשנה השמועה -
זו של בבל, שנאמר: והיתה בבל צבי ממלכות תפארת גאון כשדים כמהפכת אלהים את סדום
ואת עמרה - ואחר כך: בשנה השמועה - מה שנאמר: כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה.

בשנו כי שמענו חרפה -
זה שבעה עשר בתמוז.

כסתה כלמה פנינו -
זה תשעה באב.

כי באו זרים על מקדשי בית ה' -
זה חרבן ראשון ושני.
וכיון שחטאו - גלו, וכיון שגלו - ירמיה מקונן עליהם: איכה.

פרק נב

המשך סימן שלה

בן עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו -
(כתוב בסוף מלכים):